

PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ
I ZARZĄDZANIE

ŁÓDŹ - WARSZAWA 2015 | ISSN 1733-2486

XVI

TOM

8

ZESZYT

I

CZĘŚĆ

REDAKCJA:

Andrzej Jackiewicz | Janusz Gawryś

Rozbieżności pomiędzy prawem bilansowym i podatkowym z punktu widzenia nauki i praktyki

WYDAWNICTWO
SPOŁECZNEJ AKADEMII NAUK

Zeszyt recenzowany

Redakcja naukowa

Andrzej Jackiewicz

Janusz Gawryś

Skład i łamanie

Jadwiga Poczyczyńska

Projekt okładki

Marcin Szadkowski

© **Copyright:** Społeczna Akademia Nauk

ISSN 1733-2486

Wersja drukowana wydania jest wersją podstawową

Wersja elektroniczna publikacji dostępna na stronie: piz.san.edu.pl

Druk i oprawa:

Mazowieckie Centrum Poligrafii

www.c-p.com.pl; biuro@c-p.com.pl

SPIS TREŚCI

Wstęp	5
Andrzej Jackiewicz, Koszty bilansowe a koszty podatkowe w orzecznictwie sądowym i procesach karnych w sprawach gospodarczych	7
Hanna Szelaąg, Rozbieżności pomiędzy prawem podatkowym i bilansowym w kontekście korekt sprzedaży – dylematy prawne a problemy racjonalności zastosowań w praktyce	19
Łukasz Prysiński, The impact of differences in tax and accounting law on the assessment of the efficiency of business in the manufacturing sector	41
Iwona Tontała, Wykorzystanie interpretacji podatkowych i orzecznictwa WSA, NSA i ETS w rozliczeniach podatkowych jako czynnika ograniczającego ryzyko podatkowe	53
Radosław Witczak, Wykorzystanie metod szacowania podstawy opodatkowania w podatkach dochodowych w świetle orzeczeń NSA w roku 2014.....	69
Paweł Sydor, Rzetelne a zgodne z prawdą prowadzenie ksiąg podatkowych na tle wybranego orzecznictwa sądowego i poglądów doktryny.....	79
Małgorzata Domańska, Wybrane problemy bilansowo-podatkowe w rachunkowości jednostki samorządu terytorialnego	91
Sławomir Jędrzejewski, Wynik finansowy spółdzielni mieszkaniowej w ujęciu podatkowym i bilansowym.....	107
Anna Spoz, Kredyt bankowy w działalności przedsiębiorstw MŚP w ujęciu bilansowym i podatkowym.....	119
Wojciech Zdradzisz, Podatkowy paradoks przy inwestowaniu w obligacje poprzez rachunek IKE	129
O Stowarzyszeniu Księgowych w Polsce	139

WPROWADZENIE

Podmioty prowadzące księgi rachunkowe (podatkowe) zobowiązane są przestrzegać kanonów prawa bilansowego, tj. nadrzędnych zasad rachunkowości, zasady podwójnego zapisu, a także KSR lub MSSF. Należy jednak pamiętać o normach wynikających z art. 193 ordynacji podatkowej, który stanowi, iż księgi powinny być prowadzone w sposób rzetelny i niewadliwy. Prowadzenie ksiąg w sposób niewadliwy oznacza, że są one prowadzone zgodnie z zasadami wynikającymi z odrębnych przepisów. Problem powstaje wówczas gdy przepisy zbyt ogólnie określają normę prawną a interpretacje podatkowe w wielu przypadkach są niekorzystne i niejasne dla podatników. Czynnikiem rozstrzygającym o rzetelności operacji gospodarczych, ale w odniesieniu do prowadzonych spraw jest orzecznictwo sądowe – WSA, NSA, ETS. Jako przykład niech posłużą dwa zagadnienia dotyczące opłaty wstępnej w leasingu operacyjnym i refakturowania.

1. Opłatę wstępną w leasingu operacyjnym maszyny na okres 2 lat organy podatkowe nakazywały rozliczyć jako koszt pośrednio związany z przychodami na podstawie art. 15 ust. 4 d updog, tj. w czasie, w tym przypadku w okresie 2 lat. Sądy administracyjne stały na stanowisku, że nie ma leasingu bez opłaty i w swoim orzecznictwie orzekały, że opłata może być kosztem jednorazowo w momencie jej poniesienia. Po wielu latach Minister Finansów zmienił zdanie, dzieląc pogląd sądów.
2. Podobnie rzecz wygląda z refakturowaniem mediów przy najmie lokali. Organy podatkowe stały na stanowisku, że usługa najmu ma jednolity charakter i koszty mediów (woda, energia, gaz, ścieki) jako związane z usługą podstawową należy refakturować jedną stawką, tj. 23%. NSA orzekł 10 lipca 2015r. powołując się na TSUE, że niektórych mediów można opodatkować odrębnie i refakturować niższą stawką.

Podobnych problemów w prowadzeniu ksiąg jest wiele. Na tym tle, formułując cele publikacji autorzy postawili pytania badawcze w zakresie:

- roli orzecznictwa sądowego (WSA, NSA, ETS) w budowaniu standardów rzetelnego i niewadliwego prowadzeniu ksiąg;

- konsekwencji prawno-karnych nierzetelnego dokumentowania kosztów w aspekcie bilansowo-podatkowym;
- rozbieżności pojawiających się w kontekście nauki i praktyki na styku prawa bilansowego i podatkowego;
- rozumienia istoty prawdy materialnej w procesach karnych i karno-skarbowych;
- tradycyjnego nauczania rachunkowości bez jej odniesienia do nauczania problemowego i szeroko pojętej praktyki.

Odpowiedzi na powyższe pytania znalazły swój wyraz w przedmiocie badań, tezach i wnioskach poszczególnych autorów. Troska o kompetencje i wiedzę przyszłych i obecnych pracowników działu księgowości była czynnikiem determinującym cel publikacji.

Oddany do użytku studentów kolejny już Zeszyt 8 cz. 1, tomu XVI „Przedsiębiorczości i Zarządzania” stanowi wyraz ścisłego połączenia nauki z praktyką gospodarczą, co jest nie tyle postulatem, ale obiektywną koniecznością.

Zeszyt zawiera 10 opracowań, które tematycznie obejmują obszary:

- prezentację dylematów współczesnej rachunkowości i rozliczeń podatkowych w kontekście oceny podmiotu lub określonych zdarzeń;
- różnic i podobieństw prawa bilansowego i podatkowego;
- wykorzystania orzecznictwa administracyjnego i sądowego w budowaniu standardów rzetelności w prowadzeniu ksiąg.

Redaktorzy wyrażają pogląd, że publikacja stanie się przyczynkiem do pogłębiania badań nad bilansowo-podatkowym aspektem rozbieżności w prowadzeniu ksiąg rachunkowych. Kierują serdeczne podziękowania Kierownikowi Katedry Rachunkowości prof. M. Walczakowi i recenzentom niniejszej publikacji za wnikliwe uwagi i merytoryczne wsparcie oraz dziękują p. Bożenie Wilk – Prezes Zarządu Okręgowego Stowarzyszenia Księgowych w Polsce w Łodzi za pomoc w realizacji projektu badawczego.

Redaktorzy kierują również podziękowania za wieloletnią współpracę naukowo-dydaktyczną i pomoc merytoryczną w przedmiocie badań p. Hanie Szela – Prezesowi Kancelarii Biegłych Rewidentów „Josef Welt” Sp. z o.o. w Łodzi oraz p. Iwonie Tontała z Kancelarii Doradcy Podatkowego „TO-PS s.c.”

*Andrzej Jackiewicz
Janusz Gawryś*

Andrzej Jackiewicz
Społeczna Akademia Nauk

KOSZTY BILANSOWE A KOSZTY PODATKOWE W ORZECZNICTWIE SĄDOWYM I PROCESACH KARNYCH W SPRAWACH GOSPODARCZYCH

Balance sheet cost and fiscal cost in legislation and criminal proceeding in economy cases

Abstract: This article discusses some examples of costs in accountancy and tax costs against court rulings, tax law (CIT, VAT) and criminal trials in economic matters. The author analyzed following tax costs: the marketing expenditures, depreciation of construction projects in first step of investment, loan/credit interest and fee for rent from the point of view of the Civil Code and of the evidence in lawsuits. The close link between accounting law, taxation and judicial decisions, as well as the author's experience as an expert in judicial business of accounting emphasizes the practical aspect of the article.

Key-words: advertising, representation, tax expense, invoice crime, interest, on loans, accounting policy, tax policy.

Wprowadzenie

Prowadzenie ksiąg rachunkowych (podatkowych) to duże wyzwanie naukowe, a zarazem praktyczne. Wynika to z faktu, że normy prawne (ustawy podatkowe, ordynacja podatkowa, a także kodeks karny i kodeks karny skarbowy) w sposób jednoznaczny określają istotę ksiąg nierzetelnych, tj. prowadzonych niezgodnie ze stanem rzeczywistym i ksiąg wadliwych, tj. prowadzonych niezgodnie z przepisami prawa. W kontekście tych unormowań podatnik (przedsiębiorca) powinien dążyć do wszelkiej staranności, aby księgi prowadzone były rzetelnie i nie zachodziła konieczność szacowania dochodu i podstawy opodatkowania. Również, aby ograniczyć ryzyko sprawy karnej za nierzetelne prowadzenie ksiąg. Dobór pracowników działu finansów czy księgowości powinien uwzględniać kompetencje merytoryczne oparte na wysokiej wiedzy. To aktualne wyzwania biznesowe, które autor przedstawia

na pięciu przykładach dotyczących amortyzacji, kosztów reklamy, odsetek od kredytu i ujęcia kosztów podatkowych w księgach rachunkowych.

Amortyzacja środków trwałych i środków trwałych w budowie w aspekcie bilansowym i w orzecznictwie sądowym

W prowadzeniu ksiąg rachunkowych jednostka gospodarcza w ramach polityki rachunkowości może przyjąć odpowiednie uproszczenia, dotyczące kwalifikacji składników majątku do środków trwałych, przykładowo:

- do 1.000 zł, traktować jako materiały i z chwilą zakupu odpisać bezpośrednio w koszty na konto 401 „Zużycie materiałów i energii”. Dla tych składników prowadzić ewidencję ilościową w celu kontroli i przypisać pracownikom;
- od 1.001 zł do 3.500 zł traktować jako środki trwałe i dokonać ich umorzenia i amortyzacji w 100% z chwilą zakupu (ewidencja ilościowa);
- powyżej 3.500 zł amortyzować zgodnie z planem amortyzacji w oparciu o stawki przyjęte w Zakładowym Planie Kont.

Na tym tle pojawia się błędna wykładnia kwalifikowania składników majątku o wartości do 3.500 zł – do środków trwałych. W jednej z firm biegły rewident „wyrzucił” z ewidencji środków trwałych składniki majątku do 3.500 zł. Należy zauważyć, że zgodnie z art. 16 „d” ust 1 updop, ustawodawca wskazał, że podatnicy mogą nie dokonywać odpisów amortyzacyjnych od składników majątku, których wartość początkowa nie przekracza 3.500 zł, ale wówczas wydatki na ich nabycie stanowią koszt podatkowy w miesiącu ich oddawania do użytkowania. Wobec tego, jeżeli okres użytkowania przekroczy rok, należy ująć je w ewidencji środków trwałych. Należy przy tym przestrzegać art. 3 ust 1 pkt 15 ustawy o rachunkowości, zgodnie z którym za środki trwałe uznaje się rzeczowe aktywa trwałe i zrównane spełniające następujące kryteria:

- okres ekonomicznej użyteczności jest dłuższy niż 1 rok;
- są kompletne i zdane do użytku;
- przeznaczone są na potrzeby jednostki, czyli służące działalności operacyjnej (statutowej) podmiotu gospodarczego.

Zaangażowanie środków trwałych w procesie produkcyjnym, w działalności handlowej czy usługowej sprawia, że środki trwałe zużywają się, zachodzi zatem utrata ich wartości, która może przybierać postać:

- odpisów amortyzacyjnych (umorzeniowych dokonywanych zgodnie z planem amortyzacji – amortyzacja planowana). Jeżeli stawki amortyzacji zostaną przyjęte z „Wykazu stawek” updop, wówczas amortyzacja bilansowa będzie odpowiadać amortyzacji podatkowej, co w praktyce wcale nie musi tak występować. Stawki bilansowe mogą różnić się od stawek podatkowych i wówczas podmiot będzie ustalał odrębnie amortyzację bilansową i amortyzację podatkową. Amortyzacja podatkowa będzie stanowić koszt uzyskania przychodu;
- odpisów z tytułu trwałej utraty wartości środków trwałych, przykładowo środki trwałe utraciły przydatność gospodarczą (postęp technologiczny, zmiana profilu produkcji, itp.). W tym przypadku odpisu z tytułu trwałej utraty wartości należy dokonać zapisem: – Dt 761 „Pozostałe koszty operacyjne”; – Ct 089 „Odpisy aktualizujące środki trwałe”;
- zdarzeń losowych, nadzwyczajnych (powódź, huragan, ostra zima). Zdarzenia te należy odnieść na konto 771 „Straty nadzwyczajne”.

Umorzenie, to zmniejszenie wartości początkowej środka trwałego w oparciu o stawki przyjęte w ZPK, natomiast amortyzacja jest odpisem wartości zużycia w koszty działalności operacyjnej. W podmiotach gospodarczych umorzenie i amortyzacja to synonimy, co oznacza, że dokonując odpisu umorzeniowego (zapisem Ct 070 „Umorzenie środków trwałych”), taką samą kwotę odpisujemy w koszty (zapisem Dt 400 „Amortyzacja” z analityką 400-01 „Amortyzacja KUP”, 400-02 „Amortyzacja NKUP”).

Wysokość odpisów amortyzacyjnych zależy od:

- wartości początkowej środka trwałego;
- przewidywanego okresu użytkowania;
- wybranej metody amortyzacji [Pfaff, Messner 2011, s. 127–128].

Należy jednak zauważyć, że na podstawie art. 16 „i” ust 5 updop jednostka może obniżyć podane w wykazie stawki, traktując to jako swoistą formę optymalizacji podatkowej. W kontekście tych rozważań odrębnie należy potraktować środki trwałe w budowie, których ewidencję prowadzi się na koncie 080 „Środki trwałe w budowie”, z analityką (przykładowo):

- 080-01 do 010 poszczególne obiekty będące przedmiotem budowy;
- 080-02 do 030 źródła finansowania (np. 020 – „Środki własne”, 021 – „Dotacje”, 021 – „PFRON” itp.).

Jeżeli inwestor podjął się inwestycji, na którą składa się kilka obiektów, powstaje problem amortyzacji w sytuacji, gdy zostaje oddany do użytkowania jeden z nich. Dylematy bilansowo-podatkowe na tle orzecznictwa sądowego przedstawia przykład 1.

Przykład 1. Przedsiębiorca prowadził działalność z zakresu hotelarstwa i gastronomii. W roku 2007 rozpoczęto budowę zespołu odnowy biologicznej z basenem i pomieszczeniami rekreacyjno-rozrywkowymi oraz centrum konferencyjnym. Projekt budowy obejmował dwa etapy, przy czym w pierwszym etapie ukończono część konferencyjną z zapleczem gastronomicznym, pozostałą część inwestycji – ze względu na chorobę właściciela i wstrzymanie finansowania przez bank – czasowo zaniechano. Powiatowy Inspektor Nadzoru Budowlanego wydał decyzję pozwalającą na użytkowanie obiektu (pierwszego etapu budowy) w działalności gospodarczej. Tę część obiektu wprowadzono do ewidencji środków trwałych, a Urząd Miasta naliczył podatek od nieruchomości. Przedsiębiorca wystąpił z interpretacją, czy amortyzację sali konferencyjnej (oddanej do użytku) można zaliczyć do kosztów podatkowych. We wniosku stwierdzono, że obiekt generuje przychód z działalności gospodarczej podlegający opodatkowaniu. Stanowisko organu podatkowego było negatywne. W odpowiedzi „organ” stwierdził, że środkiem trwałym może być wyłącznie taki środek, który jest kompletny i zdalny do użytku w dniu przyjęcia do używania, a w tym przypadku budowy nie zakończono. Przedsiębiorca zaskarżył interpretację do WSA, który stanął po stronie przedsiębiorcy, stwierdzając, że oddana część inwestycji generuje przychód, a brak naliczenia amortyzacji powodowałaby, że przedmiotem opodatkowania będzie przychód a nie dochód. Organ złożył kasację, ale NSA podtrzymał orzeczenie WSA, w tym również fakt ustalenia, że część obiektu (inwestycji) może być uznana za środek trwały [Wyrok NSA z 2015.04.23, II FSK 541/13...].

Powstaje zatem problem tradycyjnego, bilansowego postrzegania rachunkowości „inwestycyjnej” (środków trwałych w budowie) na tle praktyki gospodarczej i orzecznictwa sądowego. Fakt, że w kasacji organ podatkowy przegrał, a NSA potwierdził poprawność rozstrzygnięcia przez WSA świadczy o tym, że rozstrzygnięcia sądowe – dotyczące konkretnej sprawy – mają wpływ na ewidencję i rozliczenia podatkowo-bilansowe.

Wydatki na reklamę w kosztach podatkowych – problemy prawno-karne

W kontroli podatkowej i w procesach karnych w sprawach gospodarczych przedmiotem rozpoznania są wydatki na reklamę i reprezentację, przy czym te ostatnie ustawodawca w updog i updog wyłączył z kosztów uzyskania przychodu. Zakres pojęciowy reklamy można zdefiniować jako: „każdy przekaz i każde działanie, którego celem jest nakłanianie odbiorcy do określonego zachowania lub promocja określonego towaru lub usługi. Celem reklamy jest wywołanie zainteresowania produktem/firmą, a w konsekwencji pozyskania klientów” [Sokołowska-Strug (red.) 2014, s. 1139]. Natomiast reprezentacja ma na celu podniesienie prestiżu firmy i ustalenie dobrego wizerunku w oczach kontrahentów [FSK 2463/12, Wyrok NSA z 2014.10.01...]. Reklama jest jedną z form marketingu i obejmuje m.in. takie działania jak: sponsoring, targi, sprzedaż premiowa, rabaty i wiele innych. Wprowadzenie do updog i updog od 2007 r. wydatków na reprezentację jako kosztów niestanowiących kosztów uzyskania przychodu, nakazuje zachować ostrożność w kwalifikowaniu wydatków na reklamę i reprezentację, ich dokumentowania i rzetelność w kontekście operacji gospodarczych.

Na tym tle należy postawić pytanie badawcze spełniające rolę hipotezy roboczej:

- kiedy wydatki na marketing i reklamę będą kosztem podatkowym?;
- jakie błędy popełniają firmy?;
- co wynika z procesów karnych w których jednym z elementów oceny rzetelności ksiąg podatkowych były wydatki na reklamę/marketing?.

W zakresie kwalifikacji do kosztów uzyskania przychodów wydatków na marketing, firmy muszą spełniać trzy warunki:

- 1) podatnik musi udowodnić, że taki wydatek poniósł (udokumentowanie czynności);
- 2) takie działanie miało miejsce [Cieśla 2014, s. 5];
- 3) mieć na uwadze przepisy ustawy o VAT (próbki art. 7 ust. 7 ustawy oraz art. 7 ust. 4 ustawy – prezenty o małej wartości).

Co do kwestii dokumentowania czynności reklamy, może to być przykładowo – umowa sponsoringu, należąca do kategorii umów cywilnoprawnych (art. 750 k.c.). W tym przypadku przekazanie sponsorowanemu kwoty pieniężnej, rzeczy lub usługi będzie podlegało opodatkowaniu VAT, bowiem jest to wzajemne świadczenie polegające na reklamie sponsora. Należy więc dokumentować fakturą. Istotne przy tym jest określenie w umowie

czy wydatek na reklamę stanowić będzie wydatek bieżący, czy wydatek rozliczony w czasie, o czym musi rozstrzygać umowa.

Odniesienie się do drugiego warunku, tj. fakt, że działania reklamowe (marketingowe) miały miejsce, wiąże się z tym, aby były to czynności faktycznie dokonane, rzeczywiste, a nie pozorne (puste faktury), co przedstawia przykład 2.

Przykład 2. W spółce A (sp. z o.o.) w procesie karnym biegli poddali analizie rzetelność dokumentowania operacji gospodarczych, w tym faktury z tytułu reklamy. W toku czynności procesowych prokurator stwierdził, że na budynkach nie było banerów reklamowych, nie podpisano umów reklamowych z zarządcami budynków. Wydatki te (reklamowe, marketingowe) nie były zatem oparte na rzetelnych dowodach (puste faktury, fikcyjne umowy, czynności reklamowe niedokonane). Prezes zarządu sp. z o.o. na fakturach wpisał: usługi wykonane, podpis, data i dokonał zapłaty za te faktury.

Prokurator tę część sprawy wyłączył do odrębnego postępowania karnego. Proces w toku¹. W tym przypadku mamy do czynienia z nierzetelnością faktur, bowiem wystawiona faktura za usługi reklamowe, które nie miały miejsca, oznacza nierzetelność faktury i jest traktowana jako przestępstwo skarbowe [art. 62 §2 Kodeksu karnego skarbowego], a tym samym nierzetelność prowadzenia ksiąg. Podpis Prezesa oznacza poświadczenie nieprawdy na fakturze, a w konsekwencji faktury będą wyłączone z kosztów, odliczony VAT będzie musiał być skorygowany, wystąpi obowiązek naliczenia karnych odsetek i korekty ksiąg za wiele lat. Konsekwencje karne to odrębny problem, które zostaną rozstrzygnięte przez niezawisły Sąd..

Ostatni warunek w odniesieniu do ustawy o VAT nakazuje rozpoznać istotę próbek i prezentów wydanych kontrahentów w celach reklamowych:

- przekazanie nieodpłatnie prezentów o małej wartości i próbek do 100 zł (netto) w roku podatkowym (przy założeniu, że prowadzona jest ewidencja osób obdarowanych) na cele związane działalnością gospodarczą nie wymaga naliczania VAT na podstawie art. 7 ust. 3 ustawy o VAT [Węgiel-ska 2014, s. 6]. Podatnik ma prawo do obniżenia podatku należnego o podatek naliczony od tych zakupów (prezentów i próbek), pod warunkiem, że występuje jako czynny i zarejestrowany podatnik podatku VAT;
- wydanie kontrahentom swoich wyrobów bez logo firmy, na potrzeby reklamy firmy lub jej produktu nie będzie kosztem uzyskania przychodu,

¹ Opracowanie własne jako biegłego sądowego spoza listy – w procesie karnym w sprawach gospodarczych.

bowiem brak wskazania co do oznakowania wyrobów pochodzących od innych firm i wydawanych przez spółkę (bez logo firmy) wyklucza jej reklamę. Takie działanie w ocenie WSA, NSA mieści się w pojęciu reprezentacji, a poniesione wydatki nie są kosztem uzyskania przychodu [II FSK 2463/12 – wyrok NSA].

Jak łatwo dostrzec, zagadnienia dotyczące reklamy i reprezentacji wykraczają poza tradycyjne obszary rachunku kosztów i wymagają ścisłego podejścia podatkowego i prawno-karnego. Wyjaśnienia wymaga również termin (moment) powstania obowiązku podatkowego w przypadku otrzymania faktur kosztowych za reklamę. Jeżeli podatnik otrzyma fakturę w lipcu br. za usługę reklamy firmy w okresie lipiec-grudzień, za fakturę zapłaconą w lipcu, może odliczyć podatek naliczony w dniu dokonania zapłaty (art. 19 „a” ust. 8 ustawy o VAT) [*Kiedy można odliczyć VAT z ...*, 2015]. Dokumentowanie kosztów usług reklamy w aspekcie podatkowym jest niewątpliwie dużym wyzwaniem praktycznym i prawno-karnym. Jest to szczególnie istotne zarówno w procedurach audytu ksiąg przez biegłych rewidentów w zakresie VAT [więcej: Jackiewicz, Szelaąg 2012, s. 255-264] jak również w ocenie materiału dowodowego w procesach karnych w sprawach gospodarczych.

Czynsz najmu w księgach rachunkowych – analiza materiału dowodowego w procesach karnych

Umowa najmu została uregulowana w art. 659-692 Kodeksu cywilnego. Strony umowy, tj. wynajmujący nieruchomość lub pomieszczenia i najemca, kształtują stosunek prawny, w którym najemca zobowiązuje się płacić co miesiąc czynsz w kwocie netto plus 23% VAT. Od treści umowy zależy również problem refakturowania kosztów energii, wody, gazu na najemcę. Tak więc po stronie wynajmującego powstają przychody z tytułu najmu, po stronie najemcy koszty. Badanie ksiąg rachunkowych przez biegłych sądowych w procesach karnych sprowadza się do analizy wszystkich czynników mających zarówno wpływ na koszty firmy, jak też przychody, treść zawartych umów, obowiązek podatkowy. W sprawie karnej, której autor niniejszego artykułu dokonywał oceny materiału dowodowego, powołany przez oskarżyciela biegły napisał: „z zawieranych umów wynika, że płacone miesięcznie kwoty czynszów były dość wysokie (płacone przez Spółkę Akcyjną „A”). Biegły wskazał również, że wynajmującymi były m.in. osoby fizyczne i jednostki gospodarcze powiązane na gruncie art. 11 updog z najemcą, tj. spółką „A”. W dalszej części opinii biegły w oparciu o dane tabelaryczne

stwierdził, że „koszty z tego tytułu (tj. płaconych czynszów) miały poważny udział w ogólnych kosztach prowadzenia działalności Spółki Akcyjnej „A”.

Dokonując oceny materiału w tej części akt sprawy autor (jako biegły w sprawach sądowych powołany przez Sąd Okręgowy) stwierdził co następuje: „ponieważ wynajmującym była jednostka powiązana z punktu widzenia prawa podatkowego – kluczowym problemem było ustalenie warunków rynkowych transakcji, czy czynsz płacony przez najemcę (Spółkę Akcyjną „A”) odbiegał czy też nie od warunków rynkowych, oraz czy miało miejsce – z jednej strony przerzucanie dochodów na wynajmującego i wyższych kosztów na najemcę”. Należy wyjaśnić dlaczego prokuratura czy sąd lub organy podatkowe badają te relacje. Organy podatkowe czy też skarbowe, sprawdzają czy pomiędzy jednostkami powiązanymi ceny transakcyjne mają charakter cen rynkowych czy też nie. Ze względu na fakt, że biegły od strony oskarżyciela nie dokonał prezentacji stawek czynszu na przykładzie kilku transakcji na miejscowym rynku, do Sądu należeć będzie decyzja czy uzupełnić materiał dowodowy.

Jak łatwo dostrzec analiza kosztów w procesach karnych w sprawach gospodarczych daleko wybiega poza tradycyjne metody analizy i musi być rzetelną analizą materiału dowodowego, w tym ksiąg rachunkowych. To decyduje o tym, jaki kształt przyjmuje akt oskarżenia. Należy jednak zauważyć, że podpisywanie umów w obrocie gospodarczym przez członków zarządu bez analizy treści merytorycznej prowadzić może ich do odpowiedzialności cywilnej i karnej za spowodowane szkody dla przedsiębiorstwa i wierzycieli.

Odsetki od kredytu na zakup lub budowę środka trwałego

Kredyty inwestycyjne są jednym ze źródeł finansowania działalności gospodarczej (inwestycyjnej). Forma w jakiej będzie udzielany kredyt zależy od treści umowy zawartej przez strony, tj. bank i kredytobiorcę (przedsiębiorcę). Środek trwały nabyty w drodze kupna lub wytworzony we własnym zakresie wycenia się według ceny nabycia lub kosztu wytworzenia (art. 28 ust 8 ustawy o rachunkowości), które obejmują:

- ogół kosztów poniesionych przez jednostkę za okres budowy, montażu, przystosowania i ulepszenia, do dnia bilansowego lub przyjęcia środka trwałego do używania;
- niepodlegający odliczeniu podatek VAT i podatek akcyzowy;

- koszt obsługi zobowiązań zaciągniętych w celu ich finansowania (w tym różnice kursowe), tj. prowizja pobrana przez bank po przyznaniu kredytu (z kredytu lub ze środków na rachunku bieżącym), ubezpieczenie kredytu oraz odsetki od kredytu naliczone i zapłacone do dnia przyjęcia środka trwałego do używania.

Zatem odsetki są aktywowane na koncie 080 „Środki trwale w budowie” do dnia przyjęcia do używania środka trwałego i podwyższają jego wartość początkową. Po oddaniu do używania, odsetki będą zarachowane w ciężar konta 751 „Koszty finansowe”, z analityką 751-01 „Odsetki od kredytu”. Wydaje się, że są to oczywiste unormowania prawa bilansowego, a więc w czym tkwi problem księgowy i prawno-karny? Istotę sprawy przedstawia przykład 3, oparty na materiałach procesowych i opinii autora (jako biegłego sądowego) niniejszego artykułu.

Przykład 3. Spółka z o.o. „A” (nazwa zmieniona i przyjęta na potrzeby przykładu) funkcjonowała na granicy progu rentowności – nie ma zysku i nie ponosi straty. W celu poprawy wyniku część kosztów odsetkowych od kredytu po przyjęciu środka trwałego do używania zamiast odpisać w „koszty finansowe”, co wpłynęłoby na obniżenie wyniku lub zwiększenie straty, przypisała do konta 080. W ocenie materiału dowodowego i rzetelności prowadzenia ksiąg biegły sądowy postąpił jak poniżej:

Odsetki za czas umowy kredytowej (przykładowe)	120.000 zł	I rok
	96.000 zł	II rok
	94.000 zł	III rok
	86.000 zł	IV rok

Razem: **396.000 zł** : 48 m-cy = 8.250 zł

Do dnia oddania środka trwałego odsetki według biegłego powinny być aktywowane w kwocie 255.750 zł (13 m-cy x 8.250 zł), a nie jak wykazała spółka 281.200 zł. Nie ulega najmniejszej wątpliwości, że spółka (Prezes, Główna księgowa) dokonali kreatywnej księgi naruszając tym samym prawo bilansowe. Jednocześnie wyższa wartość początkowa środka trwałego spowodowała nieco wyższe odpisy amortyzacyjne czyli podatkowo koszty amortyzacji zostały zafalszowane, czego nie negował autor niniejszego artykułu jako biegły. Jednak w powyższej sprawie zaprezentował on w opinii dla sądu następujące stanowisko: „biegły (powołany przez Sąd Okręgowy – dr A. Jackiewicz) powinien posłużyć się wiarygodnym dokumentem bankowym jakim jest wyciąg bankowy (WB), w którym po stronie obciążeniowej klienta widnieją potrącone przez bank zobowiązania odsetkowe z tytułu zaciągnię-

tego kredytu. Jeżeli celem ustalenia była faktyczna kwota potrąconych odsetek przez bank za okres przyjęcia środka trwałego do używania, należało posłużyć się również wyciągami bankowymi z okresów wcześniejszych. Procedura przedstawiona przeze mnie – w mojej ocenie – jest transparentna i wiarygodna i tym samym nie budzi zastrzeżeń prawnych i merytorycznych, co jest istotne w procesie dowodowym”².

Należy również dodać, że odsetki w umowach kredytowych mogą ulegać zmianie i rzetelne ich przypisywanie do wartości początkowej środka trwałego to rzetelność ksiąg i sprawozdania finansowego. Jeżeli jednak sp. z o.o. „A” dokonała kilku takich operacji i wykazała w sprawozdaniu zysk, a nie stratę, bank dokonał pozytywnej oceny sytuacji finansowej i oceny zdolności kredytowej spółki z o.o. „A”. Jak łatwo dostrzec problemy rzetelności prowadzenia ksiąg mają swój kontekst prawno-karny i w tym przypadku zarząd znalazł się na ławie oskarżonych z wielu zarzutów, w tym nierzetelnego prowadzenia ksiąg.

Zdarzają się również sytuacje, gdy firma ma problemy z płynnością finansową i nie jest w stanie na bieżąco spłacać kredytu, a bank naliczy wyższe odsetki określone jako karne lub przeterminowane. Czy po zapłacie będą kosztem uzyskania przychodu? Wylączeniu z kosztów podatkowych podlegają naliczone, ale niezapłacone lub umorzone odsetki od zobowiązań w tym również od pożyczek (kredytów). Tak stanowi art. 16 ust 1 pkt 11 updog [Gębka 2015, s. 31-32]. W tej sytuacji jeżeli podmiot (kredytobiorca) zapłaci wyższe odsetki aniżeli te wynikające z harmonogramu spłat kredytu, będą one kosztem podatkowym.

Koszty bilansowe a koszty podatkowe w orzecznictwie WSA i NSA – czy to już rewolucja?

W dotychczasowej linii interpretacyjnej organów podatkowych przyjmowano, że jeżeli podmiot gospodarczy rozlicza koszty dla celów bilansowych w czasie, to podatkowo powinien konsekwentnie również stosować tę metodę dla celów podatkowych. Dotyczyło to opłaty przyłączeniowej do sieci gazowej operatora gazociągu. Zdaniem spółki – mogła dla celów bilansowych rozliczać opłatę w czasie, ale podatkowo – potraktować w kosztach podatkowych jednorazowo w momencie zapłaty (jako koszt pośredni związany z przychodami). Negatywne stanowisko Izby Skarbowej zakwestiono-

² Opracowanie własne na podstawie materiału dowodowego w sprawach karnych gospodarczych.

wał WSA i NSA [Mucha-Prymas 2014]. Pomimo tego, że orzeczenia dotyczą konkretnej sprawy, oznacza to, że firmy mogą przyjąć inną politykę rachunkowości (księgową) i politykę podatkową w prowadzeniu ksiąg. Wynika to z autonomii prawa bilansowego i podatkowego, dlatego też rzetelne opracowanie przez kierownika jednostki polityki księgowej (i podatkowej) ogranicza ryzyko podatkowe, ale należy rozpoznać dylematy spójności czy rozbieżności stanowiące istotę tej polityki [patrz: Jackiewicz, Sobczyk 2012 s. 44–48].

Uwagi końcowe

Księgi rachunkowe stanowią podstawę ustalania wyniku finansowego i dochodu do opodatkowania. Koszty bilansowe wynikające z ksiąg rachunkowych należy przekształcić w koszty podatkowe, przy czym w wielu przypadkach negatywne interpretacje podatkowe są pozytywnie rozstrzygane na korzyść podatników. Co prawda dotyczy to konkretnej sprawy (podmiotu), nie mniej stanowi dla podatników wskazówkę, jak rzetelnie rozwiązywać problemy podatkowe i poprawnie klasyfikować koszty podatkowe. Dotyczy to zarówno amortyzacji podatkowej w niedokończonych inwestycjach, wydatków na reklamę w kosztach podatkowych, czy kwestii czynszu w umowach najmu.

Z przeprowadzonych badań autor wprowadził następującą tezę: „rzetelna znajomość prawa podatkowego i aktualnych orzeczeń WSA i NSA jest podstawą prowadzenia ksiąg w sposób rzetelny, niewadliwy i ogranicza ryzyko rozpoznania błędów w procesach karnych w sprawach gospodarczych”. Dylemat nauczania praktycznego pozostaje więc nadal otwarty.

Bibliografia

- Cieśla A. (2014), *Firmowe wydatki na marketing*, Gazeta Podatkowa, nr 88 z 03.11.2014, Wyd. Golin.
- Gębka G. (2015), *Czy karne odsetki od kredytu mogą stanowić koszt podatkowy?*, *Koszty w 2015 w praktyce*, „Poradnik Gazety Prawnej” nr 1.
- Jackiewicz A., Sobczyk M. (2012), *Polityka rachunkowości a polityka podatkowa – dylematy spójności*, [w:] Żukowska H., Sawicka B. (red.) *Zawartość informacyjna polityki rachunkowości. Wybrane problemy*, Wyd. KUL, Lublin.
- Jackiewicz A., Szeląg H. (2012), *Audyt podatku od towarów i usług jako narzędzie weryfikacji rzetelnego/ nie rzetelnego prowadzenia ksiąg rachunkowych*, [w:] Żukowska H., Janik W. (red.) *Audyt zewnętrzny sprawozdania finansowego a wiarygodność przedsiębiorstwa*, Wyd. KUL, Lublin.
- Mucha-Prymas M. (2014), *Zapisy w księgach rachunkowych nie mają wpływu na rozliczenia z fiskusem*, *Dziennik Gazeta Prawna*, nr 117/3758, 18/19.06.2014.

- Pfaff J., Messner Z. (2011), *Rachunkowość finansowa z uwzględnieniem MSSF*, wyd. II, PWN, Warszawa.
- Sokolowska-Strug E. (red.) ((2014), *Leksykon VAT*, wyd. 2, C.H. BECK, Warszawa.
- Węgielska A. (2014), *Kiedy obdarowanie kontrabenta prezentem podlega VAT*, Gazeta Podatkowa, nr 88 z 03.11.2014, Wyd. Gofin.
- Kiedy można odliczyć VAT z opłaconej faktury za reklamę wystawioną przed wykonaniem usługi, 100 pytań o odliczenie VAT naliczonego*, „Podarki”, nr 12, Poradnik Gazety Prawnej, Wyd. Infor.
- Kodeks Karny Skarbowy, Dz. U. z 2013, poz. 186.
- Koszty 2015 w praktyce* (2015), Poradnik Gazety Prawnej, nr 1 (863), wyd. Infor.
- Ustawa o rachunkowości. Stan prawny na 20 stycznia 2015 r.* (2015), Zeszyty Metodyczne Rachunkowości, nr 2/386, Wyd. Gofin.
- Wyrok NSA z 2015.04.23, II FSK 541/13, [w:] www.orzeczenia.com.pl, Portal Orzeczeń, orzeczenia nas, orzeczenia, orzecznictwo, uzasadnienie, 08.06.2015.
- Wyrok NSA z 2014.10.01, II FSK 2463/12, [w:] www.orzeczenia.com.pl, Portal Orzeczeń, orzeczenia nsa, orzeczenia, orzecznictwo, uzasadnienie, 08.06.2015.
- Wyrok NSA II FSK 2463/12, [w:] www.orzeczenia.nsa.gov.pl/doc/9A2271D706, 08.06.2015.

Hanna Szelaąg

Kancelarii Biegłych Rewidentów „Josef Welt” Sp. z o.o.

ROZBIEŻNOŚCI POMIĘDZY PRAWEM PODATKOWYM I BILANSOWYM W KONTEKŚCIE KOREKT SPRZEDAŻY – DYLEMATY PRAWNE A PROBLEMY RACJONALNOŚCI ZASTOSOWAŃ W PRAKTYCE

Differences between tax and accounting approach to corrections of sales – dilemmas between legal principles and rationality in application them to practice

Abstract: The article discusses the rules for adjustments of sales by accounting law and tax (CIT and VAT) law. The instability of tax rules resulting from changes in their interpretation issued by the tax authorities and court decisions was described in the elaboration. The article describes also the problems associated with the practical application of postulated solutions. Consequently, on the basis of this issue it was proved that:

- Polish legislation does not support the competitiveness of Polish companies entering the bureaucratic duties and imposing sanctions for market behavior and
- The practice of interpretation of regulations by the tax authorities and administrative courts deepens the volatility of the economic environment of Polish entrepreneurs.

Key-words: Correction of sales, terms of sales correction, rules of sales correction, judicial decisions concerning the revisions sale.

Wprowadzenie

Niniejsze opracowanie jest analizą sposobów ujęcia bilansowego i podatkowego korekt sprzedaży. Niemniej jednak zanim przejdę do szczegółowych analiz, na wstępie pragnę zacytować myśl, która opublikowana jest na stronie „www.wilsolearning.pl”: „Rzeczywistość rynkowa jest jak fale Tsunami, które zmywają gigantyczne korporacje, dając początek nowym zwycięzcom. Te firmy w dobie masowego chaosu, wykuwają całkowicie nowatorskie strategie”. Obecnie „zamiast okresów stabilizacji pomiędzy momentami zamętu, mamy teraz ciągły zamęt naznaczonymi rzadkimi momentami stabilizacji”

[D'Aveni „Hiperkonkurencja”, cyt. za „*Jak zyskać przewagę...*”, www.wilsonlearning.pl, s. 1, data pobrania: 2014].

W aktualnej rzeczywistości firmy, które odnoszą sukces nie osiągają długotrwałej przewagi konkurencyjnej, lecz wprowadzają różnorodne krótko-terminowe działania służące zdystansowaniu konkurencji. W obecnych czasach aby wygrać nie wystarczy mieć nowy produkt – bo konkurencja natychmiast pochwyli jego zalety, podrobi go jednocześnie go ulepszając, nie wystarczy stosować dostosowanej do produktu i rynku polityki cenowej, bo polityka ta jest łatwa do naśladowania, nie wystarczy również mieć dobrej, rozpoznawanej marki, bo klient oczekuje doskonałej jakości, a nowi coraz doskonalsi konkurenci wciąż się pojawiają. Zatem przedsiębiorcy, którzy chcą utrzymać się na rynku muszą skierować ogromny wysiłek w stałe wyprzedzanie swojej konkurencji poprzez wprowadzanie ciągłych zmian we wszystkich obszarach swojego działania. W tym miejscu, aby lepiej zrozumieć wagę tematu, któremu poświęcony jest niniejszy artykuł należy zaznaczyć jaki jest przeciętny polski przedsiębiorca? Otóż w Polsce dominującym jest sektor małych i średnich przedsiębiorstw (MSP), który wytwarza 67% PKB i stanowi 99,8% wszystkich firm działających w Polsce. Sektor MSP w Polsce to około 1.700.000 firm zatrudniających do 250 pracowników, zatrudniający $\frac{3}{4}$ Polaków – dane na podstawie raportu p.t. „Jak zwiększyć konkurencyjność mikro, małych i średnich przedsiębiorstw?” [Kaźmierczak 2013, s. 27, data pobrania 14.01.2015].

Przedmiotem analizy przedstawionej w niniejszym opracowaniu są korekty sprzedaży. „Korekty cen w transakcjach pomiędzy przedsiębiorcami są naturalnym elementem obrotu gospodarczego” [Jarosz, Jezierski 23.03.2015, s. D6, D7]. Mogą one wynikać z:

- konieczności korekty pomyłki błędnej ceny ujętej na fakturze,
- udzielenia rabatu w trakcie transakcji,
- udzielania rabatu po zrealizowaniu transakcji (np. w wyniku osiągnięcia ustalonego poziomu obrotów) lub wyrównania średnich poziomów cen w przyjętym okresie (np. w wyniku realizacji przyjętej polityki cen transferowych).

Korekty sprzedaży

Zagadnienie korekt sprzedaży występuje w każdym podmiocie – zarówno dużym jak i małym. W niniejszym artykule poprzez analizę tego jednego, prostego zagadnienia postawione zostaną i omówione następujące tezy:

1. Polskie prawodawstwo nie wspiera konkurencyjności polskich firm wprowadzając biurokratyczne obowiązki i nakładając sankcje za rynkowe zachowania.
2. Praktyka interpretacji przepisów przez organy podatkowe i sądy administracyjne pogłębia zmienność otoczenia gospodarczego polskich przedsiębiorców.

Oczywistym jest, że korekta sprzedaży niezależnie od przyczyny, oraz tego czy faktura korekta została wystawiona w roku podatkowym, czy po jego zakończeniu, wpływa na rozliczenia rachunkowe i podatkowe każdej ze stron transakcji – powodując podwyższenie lub obniżenie przychodów ze sprzedaży, a w konsekwencji wyniku u jednego podatnika z jednoczesnym odwrotnym skutkiem u drugiego z nich, polegającym na zmianie kosztów i wyniku. Zatem łącznie – z punktu widzenia państwa korekta taka nie wpływa na zmniejszenie podatku ani jego dopłatę. Zgodnie więc z założeniem racjonalności ustawodawcy - państwo powinno wprowadzić takie zasady rozliczeń korekt sprzedaży, które wiązałyby się z niską pracochłonnością u przedsiębiorcy, aby mógł on się skoncentrować na zagadnieniach związanych ze swoim biznesem. W przypadku korekt sprzedaży (u drugiej strony transakcji korekty kosztów) powstaje pytanie kiedy (w jakim okresie) należy taką korektę ująć w księgach i w rozliczeniach podatkowych? Możliwe są dwa rozwiązania:

- można się cofnąć do pierwotnego momentu rozpoznania przychodu, to znaczy do okresu rozliczeniowego, w którym podatnik rozpoznał pierwotny przychód należny, który następnie jest korygowany; lub
- można taką korektę przychodu rozpoznać na bieżąco, tj. w tym okresie rozliczeniowym, w którym podatnik wystawił fakturę korygującą.

Prawidłowe postępowanie powinno wynikać z konkretnych zapisów ustawowych. Poniżej przedstawione zostaną przepisy prawa podatkowego regulujące to zagadnienie.

Zapisy ujęte w ustawie o podatku dochodowym od osób prawnych

Zgodnie z przepisami ustawy o podatku dochodowym: „za przychody związane z działalnością gospodarczą..., osiągnięte w roku podatkowym, uważa się także należne przychody, choćby nie zostały jeszcze faktycznie otrzymane, po wyłączeniu wartości zwróconych towarów, udzielonych bonifikat i skont” [art. 12 ust 3 ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych, tekst jednolity Dz. U z 2014 r., poz. 851 ze zmianami]. Ponadto „za

datę powstania przychodu uważa się co do zasady dzień wydania rzeczy, zbycia prawa majątkowego lub wykonania usługi, częściowego wykonania usługi, nie później niż dzień:

- a) wystawienia faktury albo
- b) uregulowania należności” [art. 12 ust 3a ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych, tekst jednolity Dz. U. z 2014 r., poz. 851 ze zmianami].

Zatem ustawa podatkowa jest w tym obszarze mało precyzyjna, bowiem nie reguluje wprost zasad dokonywania korekt przychodów. „Ustawa nie precyzuje także, czy zmiana przychodów powinna następować w dacie wystawienia faktury korygującej czy w dacie powstania pierwotnego obowiązku podatkowego (udokumentowanego fakturą pierwotną)” [Sporny 23.02.2015, s. D5].

Z wyjaśnień udzielanych przez organy podatkowe wynikają dwa sprzeczne stanowiska:

- pierwsze – zgodnie z którym jeśli okoliczność mająca wpływ na zmianę przychodów zaistnieje po wystawieniu faktury pierwotnej, wówczas nie ma podstaw do dokonywania korekty przychodów wstecz. W chwili wystawienia faktury pierwotnej przedsiębiorca nie miał podstaw, aby jako przychód wykazać inną kwotę niż wynikająca z tej faktury. Z tego względu, na dzień wystawienia faktury pierwotnej była to jedyna prawidłowa kwota przychodu. W konsekwencji, zdaniem niektórych organów podatkowych skutki zdarzeń zaistniałych po wystawieniu faktury pierwotnej powinny być uwzględniane w rozliczeniach podatkowych na bieżąco. Takie stanowisko było prezentowane m.in. przez Dyrektora Izby Skarbowej w Poznaniu z 4.08.2009 r. (ILPB1/415-548/09-7/AA) oraz z 21.01.2010 r. (ILPB3/423-1004/09-2/KS), Izby Skarbowej w Warszawie z 25.01.2011 r. (IPPB5/423-778/10-2/DG). Zgodnie z powołanymi przykładowymi interpretacjami prawo pomniejszania przychodu występuje w dacie przyznania rabatu i korekta związana z rabatem powinna być rozliczona na bieżąco.
- drugie – obecnie przeważające – przeciwne do powołanego powyżej – zgodnie z którym korekty wynikające z rabatów powinny być ujmowane wstecznie tj. poprzez zmniejszanie przychodów okresów rozliczeniowych, w których zostały uzyskane przychody, których dotyczą rabaty. Jako przykład można podać min. interpretację Izby Skarbowej w Poznaniu z 13.06.2012r. (ILPB3/423-91/12-2/MS), interpretację Izby Skarbowej w Katowicach z 1.07.2013r. (IBPBI/1/415-456/13/SK). Stanowiska organów wskazują, że „faktury korygujące nie dokumentują odrębnego, niezależnego zdarzenia gospodarczego, lecz odnoszą się ściśle do stanu

zaistniałego w przeszłości. Później wystawione faktury korygujące nie powodują zmiany daty powstania przychodu, a tylko wpływają na jego wysokość. Punktem odniesienia do faktury korygującej jest zatem faktura pierwotna” [Krywan 12.03.2015, s. F3]. A zatem wobec braku uregulowania tej kwestii w przepisach, wobec rozbieżnych i zmiennych stanowisk organów podatkowych - właściwie każdy podatnik powinien zaopatrzyć się w interpretację indywidualną.

Przedstawiona powyżej analiza wskazuje, że udzielane rabaty powinny być dla celów podatku dochodowego – zgodnie z aktualną linią interpretacyjną – rozliczane poprzez korektę wstecz. Zatem – jeśli rabat dotyczy zamkniętego okresu rozliczeniowego – to podatnik jest obowiązany skorygować rozliczenie za dany okres. Jeśli zaś rabat dotyczy kilku okresów – to należy skorygować każdy okres oddzielnie.

Zasady ujęte w ustawie o VAT

Powstaje pytanie – jak w takim razie należy rozliczyć opust dla potrzeb VAT? Dla celów VAT – rozliczenie korekt zmniejszających podatek należny reguluje art. 29a ust 13 i 14 ustawy o VAT [art. 29a ust 13 i 14 Ustawy o podatku od towarów i usług, Dz. U. z 2011 r. nr 177, poz. 1054 ze zmianami], zgodnie z którym zmniejszenie podatku należnego wynikające z korekty należy ująć w miesiącu uzyskania potwierdzenia, że nabywca otrzymał fakturę korektę dokumentującą rabat, gdyż w tym samym czasie nabywca ujmuje korektę podatku VAT naliczonego w swoich rozliczeniach dla potrzeb VAT (zgodnie z art. 86 ust 19a) [Art. 86 ust 19a Ustawy o podatku od towarów i usług, Dz. U. z 2011 r. nr 177, poz. 1054 ze zmianami].

Zatem dla celów ustalenia kwoty podatku VAT należnego opusty rozliczane są na bieżąco, tj. najczęściej w okresie rozliczeniowym otrzymania przez nabywcę faktury korygującej, lub w okresie, w którym podatnik otrzymał potwierdzenie odbioru przez nabywcę faktury korygującej. Płynie z tego wniosek, że zasady w podatku dochodowym są niespójne z zasadami w podatku VAT.

Zasada rozliczania rabatów w podatku dochodowym nie wynika również z zasad prowadzenia rachunkowości opisanych w ustawie o rachunkowości czy MSR/ MSSF.

Rozliczenia rabatów według prawa bilansowego

Zagadnienie korekt sprzedaży uregulowane jest bardzo czytelnie w ustawie o rachunkowości. Zgodnie z art. 54 ustawy o rachunkowości:

- „ust 1 – Jeżeli po sporządzeniu rocznego sprawozdania finansowego, a przed jego zatwierdzeniem, jednostka otrzymała informacje o zdarzeniach, które mają istotny wpływ na to sprawozdanie finansowe ..., powinna ona odpowiednio zmienić to sprawozdanie finansowe, dokonując jednocześnie odpowiednich zapisów w księgach rachunkowych roku obrotowego, którego sprawozdanie to dotyczy....;
- ust 2 – Jeżeli zdarzenia, które nastąpiły po dniu bilansowym, nie powodują zmiany stanu istniejącego na dzień bilansowy, to odpowiednie wyjaśnienia zamieszcza się w informacji dodatkowej. Jeżeli jednostka otrzymała informacje o tych zdarzeniach po zatwierdzeniu rocznego sprawozdania finansowego, to ich skutki ujmuje w księgach rachunkowych roku obrotowego, w którym informacje te otrzymała;
- ust 3 – Jeżeli w danym roku obrotowym lub przed zatwierdzeniem sprawozdania finansowego za ten rok obrotowy jednostka stwierdziła, popełnienie w poprzednich latach obrotowych błędu, w następstwie którego nie można uznać sprawozdania finansowego za rok lub dwa lata poprzednie za spełniające wymagania określone w art. 4 ust 1 (zasada rzetelnego obrazu sytuacji jednostki), to kwotę korekty spowodowanej usunięciem tego błędu odnosi się na kapitał (fundusz) własny i wykazuje jako „zysk (strata) z lat ubiegłych” [art. 54 Ustawy o rachunkowości, Dz. U. z 2013 r., poz. 330 ze zmianami].

W świetle przepisów prawa bilansowego skorygowanie wyniku finansowego dotyczącego lat poprzednich jest zatem uzależnione od kilku czynników. Na początku należy ustalić, czy tzw. zdarzenie obligujące do korekty powstało w okresie, w którym dokonana była sprzedaż. Następnie należy sprawdzić czy sprawozdanie za dany okres zostało sporządzone, a jeśli tak – to również czy zostało zatwierdzone. Dopiero po przeprowadzonej w tej kolejności analizie należy rozważyć również istotność zagadnienia.

Jeśli np. dostawca udzielił skonta odbiorcy w związku z wcześniejszą zapłatą za towary sprzedane w poprzednim roku, to skutki tego zdarzenia mogą być ujęte w dacie udzielenia skonta, gdyż tzw. zdarzenie obligujące do ujęcia wcześniej nie wystąpiło.

Jeśli np. kontrahenci postanowili w umowie o prawie do zwrotu przez nabywcę niesprzedanych w określonym terminie towarów – to zwrot doko-

nany w roku następnym po sporządzeniu sprawozdania finansowego też nie będzie podlegał ujęciu w roku poprzednim. „Podobnie wyjaśnione to zostało w części 6 Krajowego Standardu Rachunkowości nr 7 (Dz. Urz. Min. Fin. z 2015 r., poz. 6)”. Zasada ostrożności oraz współmierności w rachunkowości rekomenduje w takich przypadkach rozważenie wprowadzenia odpowiednich rezerw – np. na standardowe zwroty czy opusty.

„Zmiana sprawozdania finansowego za poprzedni rok obrotowy może mieć miejsce tylko w sytuacji:

- gdy nie jest ono jeszcze zatwierdzone, i
- zdarzenie korygujące jest istotne dla prezentacji wiernego i rzetelnego obrazu działalności jednostki, i
- zaistnienie i skutki takiego zdarzenia można było przewidzieć w chwili zaistnienia zdarzenia pierwotnego.

Powyższe warunki należy rozpatrywać łącznie. Jeśli nie są one spełnione, zmniejszenie przychodów lub kosztów powinno nastąpić w okresie udzielenia/otrzymania rabatu, skonta, otrzymania/dokonania zwrotu towarów, reklamacji itp.” [Trzpiola 20.04.2015, s. D1].

Podsumowując – przeważające stanowisko aparatu skarbowego w kwestii zasad korygowania przychodów dla potrzeb podatku dochodowego powoduje konieczność cofania się do momentu powstania przychodu podatkowego w celu skorygowania jego wysokości, co skutkuje koniecznością skorygowania dokonanego uprzednio rozliczenia podatku. Jeżeli zmiana wysokości przychodu podatkowego następuje jeszcze w trakcie roku podatkowego, w którym przychód ten powstał, wówczas nie jest to czynność skomplikowana. Wsteczne skorygowanie przychodu w takim przypadku może spowodować jedynie konieczność korekty zaliczki za miesiąc lub kwartał, w którym była wykazana pierwotna sprzedaż. Może to być przyczyną konieczności ponownego przeliczenia zaliczki należnej, którą trzeba będzie wykazać w zeznaniu rocznym ewentualnie ustalenia straty podatkowej lub kwoty odliczonej straty z lat ubiegłych. Za każdym razem czynności te będą wykonywane indywidualnie w zależności od sytuacji finansowej jednostki.

„Dużo poważniejsze komplikacje w związku z wypracowaną przez organy podatkowe koncepcją korygowania przychodów występują w przypadku, gdy korygowany przychód powstał w roku podatkowym, za który zostało już złożone zeznanie podatkowe. A w praktyce gospodarczej sytuacje takie są bardzo częste. Wówczas wsteczne skorygowanie przychodu wymusza dokonanie korekty złożonego zeznania podatkowego. Korekta ta skutkuje

powstaniem odpowiednio nadpłaty podatku (w przypadku korekty przychodu in minus) albo zaległości podatkowej (w przypadku korekty przychodu in plus). W tej pierwszej sytuacji, w celu odzyskania powstałej nadpłaty podatnik – wraz ze skorygowanym zeznaniem podatkowym – musi złożyć wniosek o stwierdzenie nadpłaty (art. 75 §2 pkt 1 o.p.). To zaś może (choć nie musi) przyczynić się do przeprowadzenia przez organ podatkowy kontroli podatkowej lub postępowania podatkowego w przedmiocie zasadności zwrotu nadpłaty. W skrajnych przypadkach taka kontrola lub postępowanie mogą przerodzić się w postępowanie mające na celu określenie innej niż zadeklarowana przez podatnika wysokość podatku dochodowego” [Gumola „Zasady korygowania w podatkach dochodowych przychodów związanych z działalnością gospodarczą” – opublikowane na: <http://abc.online.wolterskluwer.pl>, poz. 257407, data pobrania 9.04.2015].

Oczywiście aby dokonać odpowiednich korekt należy w pierwszej kolejności prawidłowo udokumentować korekty związane z udzieleniem rabatów. Należy przypomnieć, że zgodnie z art. 106j ust 3 ustawy o VAT wystawienie zbiorczej faktury korekty jest możliwe, jeśli rabat dotyczy „wszystkich dostaw towarów lub usług dokonanych lub świadczonych na rzecz jednego odbiorcy w danym okresie” [Art. 106j ust 3 Ustawy o podatku od towarów i usług, Dz. U. z 2011 r., nr 177, poz. 1054 ze zmianami]. Jeśli rabat dotyczy tylko określonych grup asortymentowych, na których zostały przekroczone progi obrotów, lub zwroty następują do wybranych faktur – korekty muszą być wystawione do każdej korygowanej faktury osobno.

Poza pracochłonnością związaną z właściwym dokumentowaniem korekt, weryfikacją czy powróciły potwierdzenia ich odbioru przez nabywcę – należy dodać olbrzymią pracochłonność podatnika związaną z koniecznością sporządzania skorygowanej ewidencji, która jest następnie podstawą do skorygowania deklaracji, a później czasochłonnością obsługi kontroli podatkowej. Ten niepotrzebny koszt ponoszony jest w podwójnej wysokości – raz bezpośrednio przez podatnika finansującego koszty usług księgowych lub w skrajnych sytuacjach doradcy podatkowego, a później ponownie przez tego podatnika pośrednio w postaci konieczności sfinansowania zwiększonej pracochłonności organów podatkowych, które muszą takie korekty zeznań przyjąć, ująć w ewidencji skarbowej oraz ewentualnie dokonać kontroli tych korekt.

Podsumowując tę część rozważań należy stwierdzić, że wypracowana przez organy podatkowe koncepcja korygowania przychodów jest oderwana od realiów gospodarczych oraz skutkuje wieloma niepotrzebnymi komplikacjami praktycznymi.

W podsumowaniu tej części pragnę zwrócić uwagę na raport Fundacji Republikańskiej p.t. „Koszty i efektywność systemu podatkowego w Polsce” autorstwa Karola Jaglińskiego. W powołanym raporcie autor publikuje potwierdzające prezentowaną przeze mnie tezę wyniki badań – dotyczące kosztów organów Polskiej administracji podatkowej na tle Europy oraz na tle wybranych krajów postkomunistycznych. Pragnę zwrócić uwagę na dwa zestawienia z powołanego raportu (patrz tab. 1, 2).

Z raportu wynika, że polska administracja podatkowa należy do jednej z najdroższych w Unii Europejskiej. W 2011 roku koszt jej funkcjonowania wynosił trzykrotność polskich wydatków na badania naukowe. Z badań wynika, że średnio 1,5–1,6% wartości zebranych w latach 2008–2012 podatków zostało przeznaczone na ich zebranie. Polska znalazła się na 22 miejscu na 25 klasyfikowanych państw. Na tle wybranych krajów postkomunistycznych jest najdroższa.

**Tabela 1. Koszt administracji podatkowych w krajach UE
w latach 2010–2012**

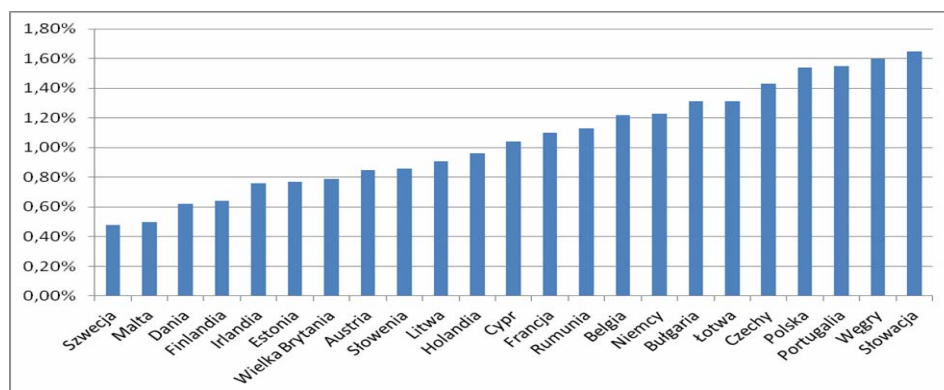
Pozycja	Kraj	2012	2011	2010
1	2	3	4	5
1	Szwecja	0,48%	0,50%	0,52%
2	Malta	0,50%	0,52%	0,45%
3	Dania	0,62%	0,64%	0,62%
4	Finlandia	0,64%	0,65%	0,68%
5	Irlandia	0,76%	0,81%	0,84%
6	Estonia	0,77%	0,86%	0,91%
7	Wielka Brytania	0,79%	3,60%	4,15%
8	Austria	0,85%	0,83%	0,86%
9	Słowenia	0,86%	0,93%	0,96%
10	Litwa	0,91%	1,00%	1,07%
11	Holandia	0,96%	1,01%	1,01%
12	Cypr	1,04%	0,99%	1,08%
13	Francja	1,10%	1,11%	1,16%
14	Rumunia	1,13%	1,16%	bd
15	Belgia	1,22%	1,24%	1,20%
16	Niemcy	1,23%	1,28%	1,35%

Tab. 1 cd.

1	2	3	4	5
17	Bulgaria	1,31%	1,34%	1,41%
18	Łotwa	1,31%	1,41%	1,43%
19	Czechy	1,43%	1,44%	1,35%
20	Polska	1,54%	1,50%	1,59%
21	Portugalia	1,55%	1,41%	1,60%
22	Węgry	1,60%	1,64%	1,34%
23	Słowacja	1,65%	1,07%	bd
	Włochy	bd	0,66%	0,70%
	Hiszpania	bd	0,87%	0,89%
	Grecja	bd	bd	bd
	Luksemburg	bd	bd	bd

Źródło: <http://www.iota-tax.org>; tabela 1 dla Polski, data pobrania 7.04.2015.

Wykres 1. Koszt administracji podatkowych w krajach UE w roku 2012

Źródło: <http://www.iota-tax.org>; tabela 1 dla Polski, data pobrania 7.04.2015.

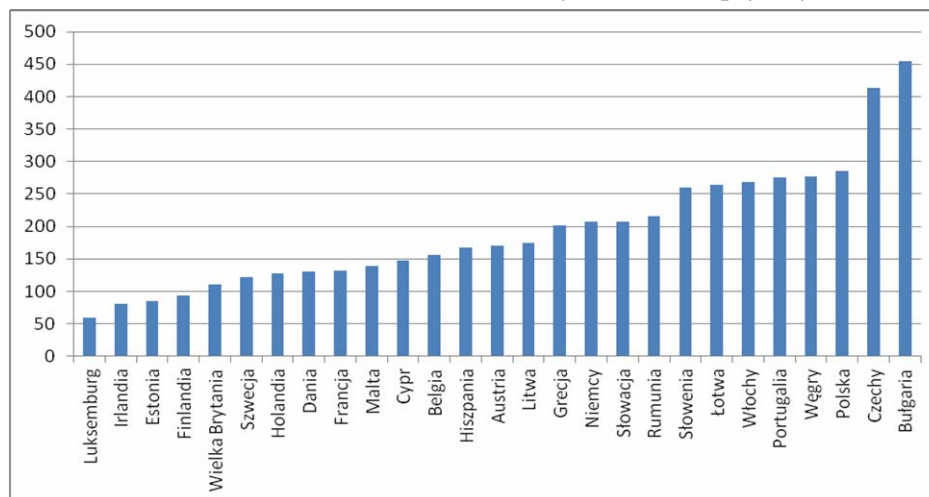
Wniosek z analizy – „Na 27 państw Unii zajmujemy 25 miejsce, wyprzedzając jedynie Czechów i Bułgarów. Ponadto są tylko 4 kraje, w których przedsiębiorca musi częściej dokonywać rozliczeń z fiskusem. Co ciekawe w owych krajach i tak mniej czasu spędza się na tych operacjach. Klasyfikacja ta jest bardzo ważna, bo wskazane godziny, to stracony czas, w którym przedsiębiorca powinien zarabiać. Są to realne straty” [Jagliński 2013].

Tabela 2. Średni roczny czas w godzinach konieczny do rozliczenia podatków oraz liczba rozliczeń w trakcie roku dla krajów Unii Europejskiej

Pozycja	Kraj	Czas w godzinach	Liczba rozliczeń
1	Luksemburg	59	23
2	Irlandia	80	8
3	Estonia	85	8
4	Finlandia	93	8
5	Wielka Brytania	110	8
6	Szwecja	122	4
7	Holandia	127	9
8	Dania	130	10
9	Francja	132	7
10	Malta	139	6
11	Cypr	147	28
12	Belgia	156	11
13	Hiszpania	167	8
14	Austria	170	12
15	Litwa	175	11
16	Grecja	202	8
17	Niemcy	207	9
18	Słowacja	207	20
19	Rumunia	216	41
20	Słowenia	260	11
21	Łotwa	264	7
22	Włochy	269	15
23	Portugalia	275	8
24	Węgry	277	12
25	Polska	286	18
26	Czechy	413	8
27	Bulgaria	454	15

Źródło: <http://www.doingbusiness.org>, data pobrania 8.04.2015.

Wykres 2 Średni roczny czas w godzinach konieczny do rozliczenia podatków oraz liczba rozliczeń w roku dla krajów Unii Europejskiej

Źródło: <http://www.doingbusiness.org>, data pobrania 8.04.2015.

Podsumowując – polskie prawodawstwo nie wspiera konkurencyjności polskich firm wprowadzając biurokratyczne obowiązki i nakładając sankcje za rynkowe zachowania. Polscy przedsiębiorcy koncentrują olbrzymią część swoich wysiłków – nie na osiąganiu coraz lepszej konkurencyjności, ale starając się sprostać biurokratycznym obowiązkom stawianym przed nimi przez przepisy i administrację skarbową. Niestety konkurencyjność polskich przedsiębiorców jest ograniczana nie tylko obciążeniami biurokratycznymi płynącymi ze strony regulacji podatkowych. Dodatkowym czynnikiem rzutującym na konkurencyjność jest praktyka interpretacji przepisów przez organy podatkowe i sądy administracyjne, która pogłębia zmienność otoczenia gospodarczego w jakim działają polscy przedsiębiorcy.

Zmienność i brak stabilizacji warunków rynkowych w jakich poruszają się przedsiębiorcy jest najbardziej stałą cechą współczesnego otoczenia gospodarczego. Zmiana oczekiwań klientów może mieć inspirujący wpływ, przez co może motywować przedsiębiorców do innowacyjności w zakresie proponowanych produktów i usług. Skupieniu uwagi i zasobów na utrzymaniu i poszerzaniu rynku powinna towarzyszyć jednak stabilizacja i jednoznaczność otoczenia prawnego, a w szczególności systemu podatkowego w jakim funkcjonują przedsiębiorcy.

„System podatkowy można zdefiniować jako całokształt prawno-organizacyjny form opodatkowania” [Gumółowicz, Małecki 2011, s. 243]. Środowisko podatkowe przedsiębiorców powinno być spójne i skonstruowane w taki sposób aby wypełniało wszystkie przypisane mu funkcje. „Największe znaczenie ma funkcja fiskalna. Podatki jak w dawnych czasach, pokrywają główne wydatki publiczne. Mają za zadanie dostarczyć jak najwyższe wpływy do danego budżetu” [Czubakowska, Grodzińska 2013, s. 22]. Niestety funkcja fiskalna traktowana w swoim wąskim znaczeniu leży u podstaw organizacji systemu podatkowego. Krótkoterminowy cel zaspokojenia potrzeb budżetowych dominuje nad społecznym i ekonomicznym wymiarem systemu podatkowego. Przez ekonomiczny wymiar systemu podatkowego należy rozumieć również stworzenie warunków do konkutowania przez polskich przedsiębiorców w globalnej gospodarce. Debaty w tym obszarze nie można ograniczyć do wysokości stawek podatków. „Zbudowanie spójnego i logicznego systemu podatkowego jest możliwe wówczas, gdy zostaną wzięte pod uwagę główne postulaty prawne i ekonomiczne, które powinny pojawić się w jego treści. Dotyczą one:

- przejrzystości aktów prawnych, które składają się na system podatkowy;
- wewnętrznej spójności aktów” [Czubakowska, Grodzińska 2013, s. 22].

Niestety w tym zakresie polskie przepisy podatkowe oraz aktywność organów podatkowych i sądów administracyjnych zasługują na krytyczną ocenę. Zarówno ze strony przedsiębiorców, firm doradczych jak i świata nauki płyną sygnały, że to nie wysokość podatków stanowi największą uciążliwość, lecz niska stabilność rozwiązań podatkowych jest istotnym składnikiem ryzyka związanego ze zmiennością otoczenia gospodarczego.

Wyrazem obaw związanych ze stosowaniem prawa podatkowego jest coraz liczniejsze korzystanie z funkcji gwarancyjnej indywidualnych interpretacji przepisów prawa podatkowego, o które występują przedsiębiorcy do Ministra Finansów w oparciu o przepisy ordynacji podatkowej. Jak ogłosiła Najwyższa Izba Kontroli w raporcie z dnia 03.06.2014 roku na temat „Przestrzegania prawa podatników przez wybrane Urzędy Skarbowe i Izby Skarbowe” liczba wniosków o interpretację przez Ministra Finansów przepisów prawa podatkowego przyrasta lawinowo. O ile w 2008 roku Minister Finansów wydał 24.125 indywidualnych interpretacji, to jak poinformowała NIK, w 2012 roku takich interpretacji było wydanych 36.816, co oznacza przyrost o ponad 52%.

Brak stabilności stosowania prawa podatkowego zarzucają systemowi podatkowemu organizacje zrzeszające pracodawców. Według badań jakie

zostały przeprowadzone na reprezentatywnej próbie małych i średnich przedsiębiorstw przez prof. Dominikę Maison na zlecenie Związku Przedsiębiorców i Pracodawców niestabilność prawa była w 1 kwartale 2013 roku wymieniona jako przeszkoda, przez 57% badanych przedsiębiorców aż na trzecim miejscu [dane na podstawie raportu „Jak zwiększyć konkurencyjność mikro, małych i średnich przedsiębiorstw?” [Kaźmierczak – materiały z konferencji p.t. „Forum Debaty Publicznej Gospodarka Konkurencyjnej Polski” rok 21.03.2013, s. 27, data pobrania 14.01.2015].

Na brak stabilnego prawa podatkowego wskazuje między innymi Konfederacja Lewiatan. Organizacja skupiająca około 3750 firm, zatrudniających około 750.000 pracowników w 05.2013 roku ogłosiła po raz dziesiąty „Czarną listę barier dla rozwoju przedsiębiorczości 2013. Wśród 417 barier wskazanych w raporcie, aż 69 ma źródło w prawie podatkowym [dane na podstawie raportu „Czarna lista barier dla rozwoju przedsiębiorczości, 2013].

Zastrzeżenia w zakresie stabilności prawa podatkowego i jego stosowania przez organy państwa zgłaszają również firmy doradcze i audytorskie. Badania jakie przeprowadziła firma Deloitte w okresie 03-05.2012 pośród 1.328 respondentów z 24 krajów europejskich dają obraz niestabilności polskich przepisów podatkowych na tle innych państw europejskich. Polscy respondenci obok respondentów z Węgier, Rumuni i Rosji ocenili swoje przepisy podatkowe jako najmniej stabilne. „Ponad połowa respondentów międzynarodowego badania uznała, że niepewność podatkowa to istotny czynnik wpływający niekorzystnie na bieżące działania operacyjne. (...) Ponad 1/3 badanych przedsiębiorców uważa, że tę niestabilność powodują przede wszystkim częste zmiany regulacji podatkowych, ale także zbyt długi czas trwania postępowań podatkowych (12,4%), a następnie zmienność praktyki orzeczniczej i publicznie dostępnych wytycznych urzędów (12,1%)”. „Warto zauważyć, że ponad 70% polskich uczestników badania wskazało na niestabilność systemu podatkowego, jako na czynnik, który ma negatywny wpływ na prowadzoną przez nich działalność” [*Polski system podatkowy – najmniej stabilny w Europie*, raport Deloitte za: INFOR opublikowano <http://ksiegowosc.infor.pl>, data pobrania 14.04.2015].

Niska ocena stabilności prawa podatkowego znalazła swoje potwierdzenie również w badaniu jakie zostało przeprowadzone wśród 154 uczestników IV Kongresu Podatków i Rachunkowości KPMG przeprowadzonego 14.01.2014. Jak przedstawili autorzy raportu „Polski system podatkowy w ocenie uczestników Kongresu Podatków i Rachunkowości KPMG” badania zostały przeprowadzone wśród uczestników kongresu, którymi byli

przedstawiciele kadry zarządzającej, dyrektorzy finansowi, główni księgowi oraz szefowie sprawozdawczości finansowej i controllingu. Stabilność przepisów podatkowych została wskazana jako najniżej oceniany element systemu podatkowego. Spośród uczestników konferencji, którzy wzięli udział w badaniu, aż 77% określiło stabilność przepisów prawa podatkowego jako słabą lub bardzo słabą, a jedynie 1% oceniało ją pozytywnie [dane na podstawie raportu: *Polski system podatkowy w ocenie uczestników Kongresu Podatków i Rachunkowości KPMG*, styczeń 2014, s. 3].

Zmienność środowiska podatkowego i jego wpływ na konkurencyjność przedsiębiorstw jest przedmiotem obserwacji świata nauki. Badania przeprowadzone wśród 30 spółek z województwa zachodniopomorskiego prowadzą do wniosku, że „jednym z głównych utrudnień dla przedsiębiorców jest zmienność zasad i czasu obowiązywania ustaw” [Czubakowska, Grodzińska 2013, s. 29]. Jak słusznie zauważyły autorki badania przepisy ustawy o podatku dochodowym obowiązują już od ponad 20 lat, zaś ustawy o podatku od towarów i usług już ponad 10 lat. W tym czasie można było rozwiązać wiele wątpliwych kwestii tworząc stabilne i proste w stosowaniu regulacje fiskalne. Niestety tak długi okres czasu nie posłużył do usunięcia niepewności w stosowaniu przepisów podatkowych. Co gorsza część przepisów ustawy o podatku dochodowym funkcjonująca od 1992 roku w bez mała niezmienionej treści, jest co kilka lat odmiennie interpretowana. Swoje zdanie w ocenie problemu zmieniają zarówno organy podatkowe jak i sądy administracyjne. Taki problem dotyka nie tylko przepisów regulujących drugoplanowe kwestie, ale także zagadnień tak zasadniczych jak rozpoznanie daty i wartości przychodu lub jego korekty, o których była już mowa powyżej.

Już w pierwszej wersji ustawy o CIT z 1992 roku ustawodawca wskazał, że przychodami z działalności gospodarczej są przychody należne, choćby nie zostały jeszcze faktycznie otrzymane, po wyłączeniu wartości zwróconych towarów, udzielnych bonifikat i skont. W jednej z kolejnych nowelizacji ustawodawca z początkiem 2003 roku uzupełnił przedstawiony powyżej art. 12 ust. 3 m.in. o ust. 3a – regulujący datę powstania przychodu. Pomimo kolejnych zmian przepisu nadal obowiązuje generalna reguła, w myśl której datę powstania przychodu wiąże się z datą wydania towaru lub wykonania usługi, wystawienia faktury lub otrzymania zapłaty w zależności od tego, które z tych zdarzeń nastąpiło jako pierwsze. „Oznacza to, iż najistotniejsze znaczenie ma ustalenie znaczenia pojęcia „przychody należne”, a tym samym kiedy, mimo iż świadczenie faktycznie nie zostało uzyskane, będzie ono zaliczane do przychodów” [Nykiel, Mariański 2006, s. 236]. „Pojęcie „przychody należne” w ujęciu materialno-podatkowym oznacza kwoty należne, któ-

rych wydania podatnik może żądać, a które jeszcze nie zostały otrzymane. Oznacza to, że przychody te będą należne nawet wówczas, gdy podatnik ich nie otrzyma” [Marciniuk 2011, s. 196].

Definiując przychód z działalności gospodarczej ustawodawca odniósł się do kwestii zwrotów towarów oraz udzielonych bonifikat i skont. „Prawodawca pozwala podatnikowi pomniejszyć przychód należny o wartość zwróconych towarów i udzielonych rabatów i skont” [Marciniuk 2011, s. 198]. Ustawodawca ograniczył się wyłącznie do umożliwienia podatnikom obniżenia przychodu należnego o wartość zwróconych towarów i udzielonych obniżek ceny, jednak nie określił w jakim terminie korekty te obniżą przychód.

W powyższej części artykułu przedstawiono możliwe dwa podejścia do rozliczania korekt przychodów. Gdyby nie to, że problem rozliczania korekt dotyczy dokładnie każdego podatnika, to można by uznać, że zagadnienie może być przedmiotem ciekawych analiz prawnych. Jak jednak zaznaczono zagadnienie ma bardzo poważny wymiar i wobec braku uszczegółowienia przepisu ze strony ustawodawcy należałoby przypuszczać, że jednolitą praktykę stosowania przepisów przedstawiają organy podatkowe. Niestety rzeczywistość rysuje zupełnie inny obraz działania aparatu skarbowego i sądów administracyjnych.

Minister Finansów nie uznał, że zagadnienie jest godne wydania ogólnej interpretacji podatkowej, która rozwiałaby wątpliwości. Tą przestrzeń zajęły indywidualne interpretacje podatkowe i judykatura.

W okresie do końca 2002 roku tj. do czasu kiedy ustawodawca nie określił momentu powstania przychodu, sposób rozliczenia korekty sprzedaży był uzależniony od przyczyn korekty. Rozróżniano dwie przyczyny korekty przychodu: błąd podatnika oraz przyczyny inne niż błąd, których podatnik na dzień dokonywania sprzedaży nie mógł przewidzieć. W przypadku popełnienia błędu konieczne było skorygowanie przychodu w dacie jego wystąpienia, jednak jeśli korekta przychodu następowała w związku z późniejszymi zdarzeniami gospodarczymi, jak chociażby zwrot reklamowanego towaru, to ich skutki należało rozliczać na bieżąco w dacie ich wystąpienia.

Wprowadzenie z początkiem 2003 roku do art. 12 ustawy o CIT ust. 3a regulującego datę powstania przychodu niczego nie zmieniło w praktyce rozpoznaniu momentu rozliczania korekty sprzedaży.

„Nie można mieć żadnych wątpliwości co do tego, że jeżeli podatnik popełnił błąd, to bez względu na to, jaki jest jego charakter oraz czy w jego wyniku doszło do zawyżenia bądź zaniżenia zobowiązania podatkowego, konieczne jest dokonanie historycznej korekty rozliczeń z fiskusem. Ozna-

cza to, że jeżeli błąd został zidentyfikowany już po złożeniu zeznania rocznego, podatnik musi dokonać jego korekty. Pogląd taki od lat jest zgodnie prezentowany zarówno przez podatników, jak i przedstawicieli fiskusa (zob. np. interpretacja indywidualna Dyrektora Izby Skarbowej w Poznaniu z dnia 22 grudnia 2010 r., ILPB1/415-1357/10-2/AG)” [Kowalski, <http://abc.online.wolterskluwer.pl>, poz. 169839, data pobrania 20.04.2015].

Jednocześnie dość jednolicie akceptowano zasadę, w myśl której jeżeli nie było błędu, to przychody korygowano na bieżąco z chwilą wystąpienia zdarzeń zmieniających kwotę należną. Potwierdzeniem tego jest przykładowe stanowisko WSA w Warszawie. W uzasadnieniu wyroku z dnia 3 grudnia 2010 r., III SA/Wa 2561/10 sąd stwierdził: „Zasadnicze też dokonano rozróżnienia dwóch mogących wystąpić sytuacji, wówczas gdy korekta jest wynikiem błędu i sytuacji w której korekta jest wynikiem obniżenia lub podwyższenia wartości faktury jako zjawiska gospodarczego. W pierwszej musi ulec zmianie dokument bo nie oddaje wszystkich elementów dostawy czy usługi, w drugim zmienia się przychód/obróć i określenia tego momentu należy dokonywać zgodnie z przepisami art. 12 ust. 3a ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych, tj. w dacie wystawienia faktury korygującej, nie później niż w dniu uregulowania należności”.

Podobnie stanowisko zajął Dyrektor Izby Skarbowej w Poznaniu w interpretacji z dnia 21 stycznia 2010 r., ILPB3/423-1004/09-3/KS, stwierdził: „przepisy ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych nie określają zasad dokonywania korekt przychodów. Brak jest również uregulowań dotyczących momentu powiększenia przychodów, tj. czy przychód powiększa się w dacie korekty, czy też w dacie powstania przychodu należnego.

Wobec powyższego, należy posłużyć się literalną wykładnią wyżej powołanych przepisów, która prowadzi do wniosku, że do przychodów podatkowych zalicza się tylko takie przychody, które w danym momencie są należne podatnikowi, czyli są wymagalne, niewątpliwe i bezwarunkowe.

Późniejsze wystawianie korygującej faktury VAT skutkuje jedynie zmianą wysokości przychodów, nie zaś datą ich powstania. Faktura korygująca służy rzetelnemu obliczeniu (doprecyzowaniu) prawidłowej wysokości już osiągniętego przychodu należnego za dany okres rozliczeniowy, która to wysokość została wcześniej określona w niewłaściwej wysokości. Innymi słowy, późniejsze wystawienie faktury nie powoduje zmiany daty powstania tych przychodów.

Przedstawiony w niniejszej sprawie opis zdarzenia przyszłego wskazuje, iż Spółka będąca wydawcą książek otrzymuje od swoich kontrahentów zwrot

niesprzedanego towaru. Przedmiotowy zwrot towaru nie jest reklamacją, lecz następuje po stwierdzeniu przez kontrahenta braku możliwości dalszej sprzedaży, w oparciu o umowę współpracy, która potwierdza możliwość zwrotu niesprzedanego towaru.

Z powyższego wynika, iż okoliczność mająca wpływ na zmianę przychodów Spółki zaistnieje już po wystawieniu faktury pierwotnej. W chwili wystawienia faktury pierwotnej, Spółka nie będzie miała podstaw, aby jako przychód wykazywać inną kwotę niż wynikającą z owej faktury. Na dzień wystawienia faktury pierwotnej będzie to jedyna prawidłowa kwota przychodu. Tym samym, nie będzie podstaw, aby dokonywać korekty przychodu pierwotnie wykazanego (wstecz). Skutki zdarzeń zaistniałych po wystawieniu faktury pierwotnej, w przedmiocie sprawy powinny być uwzględniane w rozliczeniach podatkowych na bieżąco".

Pomimo braku istotnych zmian przepisów, bez wyraźnej przyczyny i przy niepokoju przedsiębiorców organy podatkowe zaczęły zagadnienie oceniać odmiennie. Do zmiany stanowisk organów podatkowych doszło na przełomie 2010 i 2011 roku. Trudno uznać za wystarczające wyjaśnienie, że do Polski docierały skutki globalnego kryzysu finansowego i organy podatkowe zaczęły zajmować bardziej radykalne stanowiska. „Z wyjaśnień udzielanych przez organy podatkowe wynika, że zmniejszenia takie powinny być dokonywane wstecznie tj. poprzez zmniejszenie przychodów okresów rozliczeniowych i lat podatkowych, których dotyczą rabaty” [Krywan 2015, s. F3].

Niestety, ale taka zmiana stanowiska organów podatkowych zyskała aprobatę sądów. Niekorzystne dla podatników rozstrzygnięcia WSA stały się linią orzecznictwa reprezentowaną przez następujące wyroki: wyrok NSA z 02.08.2012 roku (II FSK 180/11), wyrok WSA w Łodzi z 16.10.2013 roku (I SA/Łd 945/13) czy wyrok NSA z 01.10.2014 (II FSK 2134/12). Wyroki te „popierają stanowisko, że korekta przychodów powinna być każdorazowo ujęta przez podatników w rozliczeniu podatkowym „pierwotnym”, bez względu na przyczynę wystawienia faktury korygującej. Orzeczenia te wskazują dalszy kierunek interpretacji tego zagadnienia. Zdaniem NSA wykładania art. 12 ust.3 i 3a ustawy o CIT wskazuje, że wystawienie faktury korygującej w związku ze zwrotem towaru w żaden sposób nie wpływa na datę powstania przychodu, a jedynie koryguje jego wysokość” [Sporny 23.02.2015, s. D5]. Przedstawiona linia orzecznictwa niosła za sobą, omówiony przeze mnie w niniejszym artykule wzrost pracochłonności obsługi księgowo-podatkowej, ale dawała nadzieję na ustabilizowanie interpretacji przepisów regulujących newralgiczny obszar funkcjonowania przedsiębiorców.

Przy zaskoczeniu zarówno przedsiębiorców jak i organów podatkowych pod koniec 2014 roku i na początku 2015 roku Naczelny Sąd Administracyjny po raz kolejny zmienił sposób rozstrzygania wątpliwości w jakim momencie należy rozliczyć korektę przychodu na skutek udzielonych rabatów, skont lub zwrotu towarów. W uzasadnieniu do wyroku I FSK 955/14 z 25.03.2015 NSA stwierdził, że trudno zgodzić się ze stanowiskiem organu podatkowego, iż korekta powinna dotyczyć okresów pierwotnych. Jak słusznie zauważają doradcy podatkowi „omówiony wyrok NSA pozwala sformułować wniosek, że na naszych oczach następuje zmiana podejścia do omawianego problemu” [Fabianowski 11.05.2015, s. D2]. Pozostaje tylko pytanie czy tego oczekują przedsiębiorcy.

Na koniec należy mieć nadzieję, że ustawodawca zaakceptuje rozwiązania zaproponowane w zgłoszonym do Sejmu w dniu 22.05.2015 roku rządowym projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw w związku ze wspieraniem polubownych metod rozwiązywania sporów, który przewiduje rozliczanie korekt przychodów w dacie wystawienia faktury korygującej, jeżeli tylko przyczyną ich wystawienia nie był błąd lub pomyłka. Jeśli posłowie przychylą się do rządowej propozycji znowelizowany przepis będzie obowiązywał od 01.01.2016 roku. Niestety nie uchroni to przedsiębiorców od dyskusji jakie zasady korekty przychodów należy stosować do dnia zmiany przypisów. Wielce prawdopodobne jest, że organy podatkowe pozostaną na swoim dotychczasowym stanowisku argumentując, że zmiana przepisu i wprowadzenie nowych regulacji prawnych jedynie potwierdza konieczność dokonywania korekt wstecz. W przeciwnym wypadku nowe przepisy nie byłyby konieczne. W tym miejscu należy zaapelować do Ministra Finansów o wydanie interpretacji ogólnej rozciągającej stosowanie nowej regulacji do dotychczasowego stanu prawnego.

Podsumowanie

Na zakończenie przeprowadzonych badań pragnę zwrócić uwagę, że przedstawione przeze mnie stanowisko jest jednym z wielu głosów prezentowanych przez osoby reprezentujące i wspierające w sposób profesjonalny polskich przedsiębiorców. Zwracam uwagę na wyniki ankiety przeprowadzonej podczas II Forum Przedsiębiorczości Grant Thornton opublikowane we współpracy z Krajową Izbą Gospodarczą w 2013 roku p.t. „Bariery rozwoju przedsiębiorstw, czyli co najbardziej hamuje wzrost polskich firm”, z której wynika, że znaczącymi barierami hamującymi rozwój polskich firm są bariery o charakterze podatkowym. „Brak jednolitych interpretacji

i skomplikowane przepisy podatkowe są największym hamulcem dla biznesu, niezależnie od jego wielkości, czy branży. Za najbardziej ciężące bariery o charakterze podatkowym przedsiębiorcy uznają:

- złożoność przepisów podatkowych i brak jednolitych interpretacji,
- częstotliwość zmian prawa, w tym prawa podatkowego,
- brak odpowiedzialności urzędników za błędne decyzje podatkowe” [Raport Grant Thornton: *Bariera rozwoju przedsiębiorstw, czyli co najbardziej hamuje wzrost polskich firm*, grudzień 2013, s. 15].

Temat braku spójnych przepisów podatkowych oraz niepotrzebne wielokrotne ich nowelizacje są również podane na „czarnej liście barier dla rozwoju przedsiębiorczości” opublikowanej przez Konfederację Lewiatan w maju 2013 roku [Raport Konfederacji Lewiatan p.t. „Czarna lista barier dla rozwoju przedsiębiorczości” 2013].

„Według oceny instytucji międzynarodowych warunki do prowadzenia działalności gospodarczej w Polsce nie są najlepsze: Bak Światowy – 55 miejsce, Heritage Foundation: 57 miejsce i 26 miejsce w Europie” [Kaźmierczak 2013, s. 27, data pobrania 14.01.2015].

Najgorzej Bank światowy ocenił następujące obszary:

- Prawo inwestycyjne – 161 miejsce,
- System podatkowy – 114 miejsce,
- Rozstrzyganie sporów sądowych – 84 miejsce (na 185 badanych).

W roku 2013 wśród 5 najistotniejszych barier prowadzenia biznesu przedsiębiorcy wymieniali:

- koszty pracy – 77%,
- nadmiar obowiązków biurokratycznych – 60%,
- niestabilność prawa – 57%,
- wysokie podatki – 54%,
- skomplikowane prawo gospodarcze – 44% [Kaźmierczak 2013, s. 27, data pobrania 14.01.2015].

W kolejnym opublikowanym przez Bank Światowy raporcie „Doing Business 2015” Polska znalazła się na 32 miejscu w rankingu, w porównaniu do roku 2014 – w którym była na 45 miejscu. Ekonomiści oceniają, że Polska wypada słabo w obszarach dotyczących jakości systemu podatkowego. W tej kategorii nasz kraj w 2015 roku znalazł się na 87 miejscu. „Według wyliczeń Banku Światowego przeciętna firma w Polsce musi wykonać

w roku 18 płatności podatków, a na ich wyliczenie potrzeba 286 godzin rocznie. Firmy muszą oddać państwu 38,7% zysku” [*To za mało na ...* (2014), Raport Banku Światowego, www.money.pl, data pobrania 29.10.2014].

Działania regulatora mające poprawić środowisko funkcjonowania polskich przedsiębiorców koncentrują się na sprawach nie mających kluczowego dla nich znaczenia. Konieczność zmian w regulacjach podatkowych została zauważona także przez Komitet Standardów Rachunkowości, który dokonał wyboru propozycji dotyczących tych obszarów polskiego prawa bilansowego i podatkowego, w których można osiągnąć zbliżenie przepisów w perspektywie krótko- i długoterminowej. Prace Komitetu były prowadzone na podstawie raportu „Różnice pomiędzy przepisami o rachunkowości i przepisami podatkowymi” opracowanego przez Bank Światowy w ramach realizacji projektu „Budowa zdolności instytucjonalnych i prawnych na poziomie krajowym, w zakresie sprawozdawczości finansowej i audytu w sektorze prywatnym”. Propozycje zostały przekazane powołanej przez Ministra Radzie Konsultacyjnej Prawa Podatkowego jako materiał, który ma pomóc w pracach prowadzonych przez Radę nad zbliżeniem prawa bilansowego i podatkowego [„Propozycje dotyczące zbliżenia...”, 2015]. Podjęte działania należy ocenić pozytywnie, niemniej jednak moim zdaniem warto rozważyć kolejność rekomendowanych do zmian obszarów. Obecnie w pierwszej kolejności rekomendowano przede wszystkim obszary związane z majątkiem trwałym i różnicami kursowymi, a nie zagadnienia mające znaczenie dla każdego przedsiębiorcy – czyli przychody i koszty.

Zdaniem Autorki przedsiębiorcy w Polsce nie potrzebują skomplikowanego wsparcia. Potrzebują dobrego i stabilnego otoczenia prawno-podatkowego. Z moich audytorskich obserwacji wynika, że duże firmy łatwiej dostosowują się i pokonują bariery administracyjno-podatkowe. Są wyposażone w odpowiednie narzędzia wspomagające i ekspertów.

Silą małych firm jest ich elastyczność i umiejętność szybkiego dostosowania się do zmian. Zatem czas dla tych firm jest kluczowym zasobem, a każda godzina poświęcona na walkę z biurokracją i zmiennością prawa ogranicza szansę na ich rozwój.

Bibliografia

- Czubakowska K., Grodzińska A. (2013), *Ocena systemu podatkowego w opinii przedsiębiorców z województwa zachodniopomorskiego*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, nr 765, Szczecin.

- D'Aveni (2014), *Hiperkonkurencja*, cyt. Za: „Jak zyskać przewagę konkurencyjną. Rozwój przedsiębiorstwa poprzez sprzedaż i zarządzanie sprzedażą” www.wilsonlearning.pl, s. 1, data pobrania: 2014.
- Fabianowski P. (2015), *Rabaty potransakcyjne można ująć w bieżących rozliczeniach*, Rzeczpospolita 11.05.2015, D2.
- Gumola M. (2014), *Zasady korygowania w podatkach dochodowych przychodów związanych z działalnością gospodarczą*, Vademecum doradcy podatkowego, poz. 257407.
- Gumolowicz A., Malecki J. (2011), *Podatki i prawo podatkowe*, LexisNexis, Polska.
- Jarosz A., Jezierski M. (2015), *Jakie są skutki korekty cen*, Dziennik Rzeczpospolita z dnia 23.03.2015, s. D7.
- Kowalski R. (2014), *Korekta deklaracji podatkowej w CIT*, Vademecum Doradcy Podatkowego, poz. 169839, Wolters Kluwer, <https://borg.wolterskluwer.pl>.
- Krywan T. (2015), *Kiedy rozliczyć rabat potransakcyjny*, Dziennik Rzeczpospolita z dnia 12.03.2015, s. F3.
- Marciniuk J. (red.) (2011), *Podatek dochodowy od osób prawnych*, wydanie 11, C.H BECK, Warszawa.
- Nykiel W., Marjański A. (red.) (2006), *Komentarz do ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych*, ODDK, Gdańsk.
- Propozycje dotyczące zbliżenia prawa bilansowego i podatkowego*, Gazeta Podatkowa nr 30 (1175) z 13.04.2015, źródło www.mf.gov.pl, data pobrania: kwiecień 2015.
- Sporny M. (2015), *Korekta dotyczy przeszłości*, Dziennik Rzeczpospolita z dnia 23.02.2015, s. D5.
- Trzpiola K. (2015) *Nie trzeba korygować kosztów po sporządzeniu sprawozdania*, Dziennik Gazeta Prawna z dnia 20.04.2015, nr 75(3968), s. D1.
- Ustawa z dnia 11.03.2004 o podatku od towarów i usług (Dz. U. z 2011 r. nr 177, poz. 1054 ze zmianami).
- Ustawa z dnia 15.02.1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (t. j. Dz. U. z 2014 r., poz. 851 ze zmianami)
- Ustawa z dnia 29.09.1994 r. o rachunkowości (t.j. Dz. U. z 2013 r., poz. 330 ze zmianami).
- Źródła internetowe:
- Bariera rozwoju przedsiębiorstw, czyli co najbardziej hamuje wzrost polskich firm*, (2013), Raport Grant Thornton, s. 15.
- Czarna lista barier dla rozwoju przedsiębiorczości* (2013), Raport Konfederacji Lewiatan, 05.2013, www.pkpplewiatan.pl, data pobrania: lipiec 2014.
- Jagliński K. (2013), *Koszty i efektywność systemu podatkowego w Polsce*, raport Fundacji Republikańskiej, www.republikanie.org, data pobrania: sierpień 2013.
- Kaźmierczak C. (2013), *Jak zwiększyć konkurencyjność mikro, małych i średnich przedsiębiorstw?* materiały z konferencji p.t. „Forum Debaty Publicznej Gospodarka Konkurencyjnej Polski” 21.03.2013, Raport Związku Przedsiębiorców i Pracodawców, s. 27, www.zpp.net.pl, data pobrania: 14.01.2015.
- Polski system podatkowy – najmniej stabilny w Europie* (2014), raport Deloitte za: Infor, opublikowano na www.ksiegowosc.infor.pl, data pobrania: 14.04.2015.
- Polski system podatkowy w ocenie uczestników Kongresu Podatków i Rachunkowości KPMG* (rok 2014) opublikowane na www.kpmg.pl, data pobrania: lipiec 2014.
- To za mało na ...* (2014), Raport Banku Światowego, www.money.pl, data pobrania 29.10.2014.

Łukasz Prysiniński
Społeczna Akademia Nauk

THE IMPACT OF DIFFERENCES IN TAX AND ACCOUNTING LAW ON THE ASSESSMENT OF THE EFFICIENCY OF BUSINESS IN THE MANUFACTURING SECTOR

Abstract: The purpose of the article was to introduce the spheres of business where differences in tax and accounting law exist, as well as to attempt to highlight their importance in manufacturing.

In order to achieve the intended objective, it was hypothesized that some of the differences in tax and accounting law provide opportunities for manipulation in the evaluation of the achievements of the production units and have a negative impact on the management of companies. The hypothesis was verified positively, which means that differences in tax and accounting law by its inconsistency may make the process of management difficult, especially in manufacturing companies and by darkening the picture of firms, which can cause the corruption of its actual position. This in turn leads to reflection on the legal system and certainly gives reason to deepen the topic and to develop further studies.

Key-words: tax, accounting law, manufacturing sector.

Introduction

The issue of differences in accounting law and tax law has been the topic of many analyses, mainly due to the fact that the above problem is prone to changes, multidimensional, and most of all very important in the process of bookkeeping, reporting and managing business entities.

The aim of this article is to shed more light on those aspects of operations of business entities, where differences in accounting law and tax law exist, and to attempt to underline their importance with regards to manufacturing operations.

In order to achieve the chosen aim, a hypothesis was adopted that some differences in accounting law and tax law create opportunities to manipulate

the evaluation of results of manufacturing companies and have a negative influence on managing businesses. The hypothesis was verified through by interviewing representatives of business entities and supported by provisions of law and literature related to the topic.

The differences which form the subject of this analysis are obviously the product of applicable law, but in order to look at the problem from as wide a perspective as possible, we need to take a look at the entire accounting system in which businesses operate (see table 1).

Table 1. Comparison of the continental and Anglo-Saxon systems – selected issues

Continental system	Anglo-Saxon system
Legal approach, safety of trading	Economic approach
Significant importance of creditors	Capital market-oriented
Significant importance of tax law	Significant importance of information available to investors
Conservative stance, risk-averse stance	Stance open to risk
Commercial companies' code	Common Law
Account plans	Conceptual assumptions
Carefulness rule	Accounting rules
	Significant importance of the expert community
	True and fair view

Source: Own work based on: A. Jaruga., (ed.), (2005), *Jednostkowe sprawozdanie finansowe według Międzynarodowych Standardów Rachunkowości MSSF/MSR*, SKwP, Warsaw, pp. 11-12.

As shown in the table, the continental and Anglo-Saxon system vary in their approach to accounting; it appears that the continental system is more susceptible to regulations, which however are not always coherent, which will be discussed later.

Impact of accounting rules on the interpretation of the difference of financial result in accounting law and tax law

The rules of accounting apply both to accounting law and tax law, but are different to each other. According to accounting law, statutory accounting rules are of a fixed and universal character, while when it comes to tax law the above is not true and accounting rules may be subject to change. This is an inherent result of the changes in tax law. The tax laws which are

reflected in accounting rules are mostly those that directly influence costs, revenue and income from operations. They include:

- accrual principle,
- matching principle,
- prudence principle.

The accrual principle is used in tax law alongside the cash-basis principle, which constitutes its opposite. The cash-basis principle states that revenues are deemed to be obtained when cash is received, in contrast to accounting law, which states that revenues are obtained whenever they are recognised, regardless of when they are actually paid. Positive exchange rate differences and interest on credits and loans constitute revenues that are characteristic to the cash-basis principle, interpreted in accordance with the corporate income tax act. However, when it comes to costs, it is not stated exactly when they should be recognised using the cash-basis principle, and when they should be recognised under the accrual principle. The corporate income act stipulates that the cost of revenue is incurred on the day on which it is recognised in the books based on a received invoice, with the exception of situations where the above would apply to reserves recognised as costs or accrued expenses [*Corporate income tax act of 15th 1992*, article 15 subsection 4e]. However, costs such as negative exchange rate differences, interest and remuneration constitute exceptions to the above and are recognised in accordance with the cash-basis principle.

Stemming from the accrual principle, the principle of matching in tax law is aimed at presenting the relationship between revenues and tax costs, which is used to determine taxable income. In tax law, the relationship between tax-deductible costs and revenues is somewhat different to the same relationship in accounting law, because it is determined in a different manner. Under tax law, costs can be divided into those directly and indirectly connected to earning income, which brings them somewhat closer to accounting law. However, a significant problem exists with regards to matching costs and revenues, in the form of costs that constitute costs from an economic standpoint and according to accounting rules, but do not constitute tax-deductible costs within the meaning of tax law when determining taxable income [Olchowicz 2009, s. 60].

Under tax law, the prudence principle results from a different interpretation of write downs made due to revaluation of assets and creating provisions for liabilities. Under accounting law, asset revaluation write downs result in a permanent decrease of the value of assets, while tax law clearly

states that asset revaluation write downs are not deemed to be tax-deductible costs, with the caveat that tax-deductible costs constitute asset revaluation write downs, specified in the accounting act, on that part of the receivable which had earlier been assigned to amounts shown as due, and their unrecoverability has been made probable pursuant to article 2a subsection 1 [*Corporate income tax act of 15th 1992*].

The differences found when comparing accounting rules in accounting law and tax law have been illustrated in the below table 2.

Table 2. Statutory accounting rules in accounting law and tax law

Accounting rule	Accounting law	Tax law
Accrual principle	Business operations connected with the accrual of receivables and liabilities are recognised when they occur, and not when cash is received.	Business events are recognised in accordance with both the accrual principle and the cash-based principle. According to the cash-based principle, revenues are recognised when cash is received. Costs are recognised in accordance with the accrual principle, with the exception of exchange rate differences, remunerations and interest.
Matching principle	Applies to costs and revenues recognised in accordance with the accrual principle in order to determine the financial result. The condition is that costs and revenues must fall in the same period.	Costs are divided into direct and indirect. When determining taxable income, costs that match the revenues according to accounting rules and from an economic standpoint are not considered as tax deductible costs.
Prudence principle	When determining the value of assets and financial results, revenues should not be inflated and costs should not be understated. Through applying this principle, asset revaluation writedowns and provisions for liabilities are created.	Revaluation write downs are not considered to constitute costs, with the exception of receivables which are considered to constitute tax deductible costs, provided they meet certain conditions.

Source: Own analysis, based on the accounting act and the corporate income tax act.

Differences in recognising assets and components of equity in accounting law and tax law

Difficulties in reconciling the account act and the tax act are found not only in bookkeeping, but also in reporting. It must be noted that rules of reporting require that a company's statements must be examined by a chartered accountant, who must draw up a credible opinion while taking into account the differences in law [Jackiewicz, Szelać 2012, s. 255]. Assets and liabilities are among the concepts that are significant from the point of view of reporting and that might cause difficulties. To illustrate the individual differences, below are listed those fixed assets that are treated differently depending on which acts of law are analysed, including:

- right of perpetual usufruct,
- cooperative member's ownership right to residential or commercial premises,
- livestock,
- long-term investments.

According to the accounting act, fixed assets include, among others, the right of perpetual usufruct of land and cooperative member's ownership right to commercial premises, while under tax law the above constitute intangible assets. Livestock under accounting law constitutes a fixed asset only if it is used for a period of more than a year. Provisions of tax law classify this asset solely as a material [Koślicki, *Prawo podatkowe a...*, http://www.podatki.biz/artykuly/prawo-podatkowe-a-ustawa-o-rachunkowosci-zbyt-wiele-roznic_31_22466.htm].

Recognising long-term investments is equally important. Provisions of accounting law state that they do not constitute fixed assets. Meanwhile, the tax act treats these investments as fixed assets.

It is not only the recognition of fixed assets that creates difficulties, other components of the balance sheet create similar problems. Differences can be found in classifying such amounts as EU grants, settlement of interest in the case of loans granted by the owner or the question of realised or unrealised exchange difficulties, which impact the tax and balance sheet results in a different manner.

Unfortunately, these differences force many businesses to run a double accounting system: one system to meet the requirements of accounting law, and another to meet the requirements of tax settlements. In some cases, one

might even consider the existence of a separate tax policy, existing parallel to accounting policy [Jackiewicz, Sobczyk 2012, s. 39]. It must be noted that the above applies the most to manufacturing companies, who run an extensive analyses of accounts due to running complicated manufacturing phases and owning various assets, which makes it much harder to divide records into tax records and balance sheet records.

Depreciation in accounting law and tax law

Right of perpetual usufruct of land is not subject to amortisation for tax purposes. Depreciation writedowns must however be made for balance sheet purposes. The situation is the same with regards to assets that are no longer used due to the company ceasing that part of its operation wherein these assets were required. According to the accounting act, such assets are subject to depreciation, while under tax law depreciation may not be applied.

If significant differences exist between the period of using the assets as taken for tax purposes, and the actual period of using the assets by the business, taken into account in accounting depreciation, then the information about costs, results and the business' financial situation becomes distorted and can mislead not only external, but also internal users, who will make decisions based on distorted data. This results in the improper calculation of unit cost, costs of individual periods, and finally in the improper calculation of the financial outcome. Should depreciation be misapplied to individual reporting periods, these distortions may occur even with regards to several years.

Impact of differences in law on manufacturing operations

Manufacturing companies differ between themselves, but many of them run elaborate accounting systems, particularly with regards to analytical accounts. This is caused by the fact that businesses in the manufacturing sector record many cost items. We can therefore conclude that differences in accounting law and tax law may cause difficulties, if not distortions, in unequivocally calculating tax deductible costs. While direct costs may be calculated mostly unequivocally, problems can appear with regards to some indirect cost items and general management and sales costs.

The aim of the article is however to determine the impact of differences in balance sheet law and tax law on the evaluation of results achieved by

businesses. This evaluation occurs on many stages of operation, in particular on the stage of:

- calculating manufacturing costs,
- determining total cost,
- consequently, also on the stage of determining the financial result.

The above-mentioned points, where differences may potentially appear, may cause distortions to appear with regards to evaluating performance by:

- distorting costs,
- distorting results,
- distorting profitability,
- distorting cash flows.

The first three distortions create a cause-and-effect relationship, as distortion of costs causes a distortion of results, which in turn creates a false image of profitability. Main profitability factors include profitability on sales, assets and own equity. The financial result (profit/loss) forms the numerator of each of these factors, the only difference is that sales, the sum of assets and sum of own equity are respectively used as the denominator. Obviously, the financial result – calculated in accordance with the accounting act and found in the balance sheet – is used to calculate and interpret ROS, but if the differences in results obtained using accounting law and tax law, then obviously the performance of the company will be distorted and may not reflect the actual situation of the company or be used to make a selective evaluation, which could constitute a form of manipulation.

Distortions of cash flows are meanwhile connected with depreciation. As stated above, this cost is not particularly susceptible to differences between accounting law and tax law. A tendency can even be observed that businesses mostly conform to tax law when calculating depreciation rates. This is caused by the fact that balance sheet depreciation is determined by the chief of the business, while tax depreciation results directly from tax law, therefore managers often decide to consolidate depreciation rates, which does not always correspond to the actual economic wear of individual fixed assets.

Depreciation however constitutes a special cost, as it can result in the increase of financial flows. The cash flow statement is used to achieve many goals, but it is definitely of key importance when valuating businesses using income-based methods and when evaluating the effectiveness of invest-

ments. Use of the NPV method when financial flows are distorted due to depreciation may have far-reaching effects, and may surely lead to manipulations.

Revenues, costs and financial result in accounting law and tax law

Revenues are defined under tax law in a manner completely different to accounting law, as the tax law definition is based on a list of exceptions not included in the category of revenues, while in the accounting act revenues are defined as obtaining an economic gain [Adamczuk, Szewc, Ziolkowska 2010, s. 6].

The basic items that are recognised as revenues are specified in article 12 subsection 1 of the income tax and include [Article 12 subsection 1 of the corporate income tax act]: cash received, pecuniary values, including exchange rate differences, value of benefits received free of cost and revenues in kind, as well as the value of recovered receivables, including loans (credits) taken out which were written down as unrecoverable or deemed to be lost, or in respect of which provisions were created that were previously marked as tax-deductible costs ¹.

The amount of revenues is determined under tax law both in accordance with the cash-basis principle and the accrual principle. Tax revenues differentiate between temporary and permanent differences. Temporary differences result from the differences in the moment where revenues are recognised under accounting law and tax law. Permanent differences result from the types of revenues which constitute revenues under accounting law but do not constitute revenues under tax law. These include [Gabrusewicz 2009, s. 32–33]:

- revenues from agricultural operations, excluding revenues from special sectors of agricultural production;
- revenues taxable by a lump sum;
- return of revenues that was not classified as tax deductible costs;
- interest received in connection with the return of overpaid tax obligations and other budget liabilities.

Permanent differences are characterised by a different way of interpreting revenues and costs, both under accounting law and tax law. The effects

¹ Where receivables are partially recovered, revenue is calculated proportionally to the relation of the recovered part of the receivable to its entirety.

of these differences are irrevocable and manifest within a single accounting year.

When it comes to revenues, these differences apply in two situations [Nowak 2009, s. 212]:

- revenues recognised in the profit and loss statement are not recognised as revenues by tax law; they constitute positive permanent differences on the side of revenues,
- revenues not recognised in the profit and loss statement are recognised by tax law; they constitute negative permanent differences on the side of revenues.

A similar situation applies to costs. In tax law, costs – that is tax deductible costs – are costs that are incurred in order to earn revenues, or to retain or secure a source of revenues, with the exception of costs specified e.g. in paragraph 16 subsection 1 [Article 15 subsection 1 of the corporate income tax act].

Tax deductible costs are divided into costs indirectly and directly related to earning revenues. This division determines the moment where costs are deducted in order to calculate taxable income [Olchowicz 2009, s. 117]. Costs that are directly related to revenues include, among others:

- value of wares sold at purchase price,
- net accounting value of fixed and intangible assets sold.

Costs indirectly related to revenues include other costs that are not directly related to obtaining revenues. Should the period of tax deductible costs directly related to revenues be longer than the tax year, then such costs are settled over time in individual tax years.

Apart from costs directly and indirectly related to revenues, tax law also provides for costs recognised in foreign currencies and exchange rate differences, which constitute components of tax costs. Under tax law, other tax deductible expenses include also costs borne in order to earn revenues or retain or secure a source of revenues, with the exception of costs specified in article 16 of the corporate income tax [Wolański 2009, s. 106].

Costs that do not constitute tax deductible costs under tax law include [Olchowicz 2009, s. 123]:

- expenses made to purchase and increase the value of fixed assets, that do not constitute tax deductible costs and historic events decreasing their volume;

- costs that constitute sanctions (e.g. penalties, fines, costs of enforcement proceedings, additional fees);
- costs related to settlements that are not completed in the appropriate manner, due to failing to receive statutory settlements or making them in an improper manner;
- costs recognised by tax law as baseless, unnecessary or luxurious.

Gross profit, which is calculated in the profit and loss statement, simultaneously constitutes the starting point for calculating tax results, i.e. income.

Selected opinions of business owners with regards to the issue of tax law and accounting law

For the purposes of his analysis, an interview was conducted with thirty business owners operating in the manufacturing sector. Interviews were conducted with owners of small, medium and large manufacturing businesses. When conducting the interview, respondents were asked about the impact of differences in accounting law and tax law on the evaluation of the performance of businesses, for the purposes of both internal and external use. Business owners were then asked about their opinion on the impact of the above-described differences in law on the broadly-understood management process.

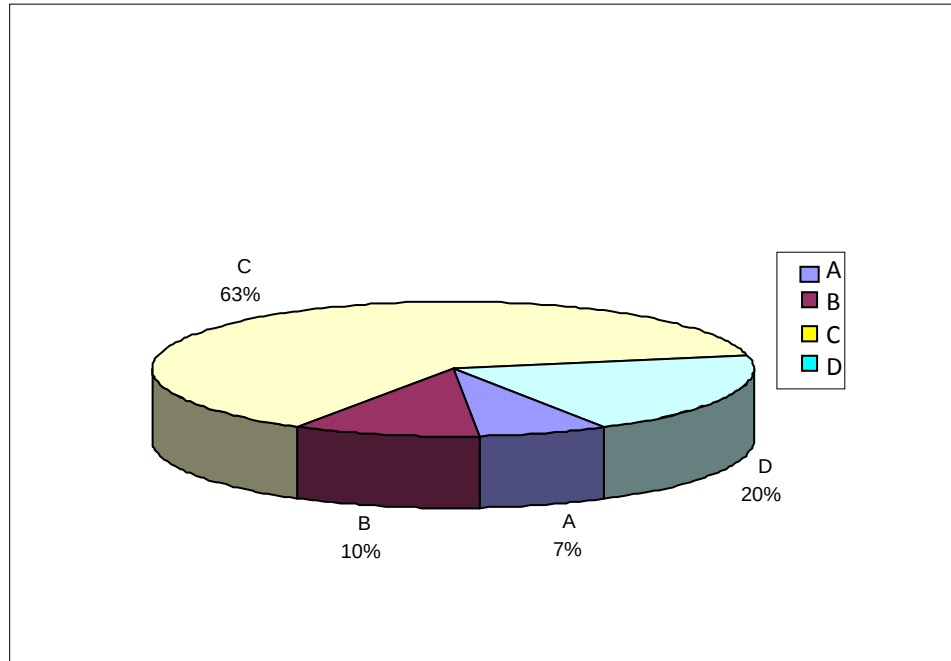
In the business owners' opinion, differences in accounting law and tax law mostly result in:

- inconveniences which result from keeping two separate records in order to meet requirements imposed by both acts; however, some of the respondents claimed that this is not necessarily a negative aspect, as it gives them the opportunity to compare data;
- difficulties in maintaining the balance sheet total, which mostly stems from recognizing depreciation and provisions and assets due to deferred income tax.

With regards to external aspects, differences in accounting law and tax law mostly result in the need to file tax reports, but business owners do not object to this and treat it as another duty that they have no influence on.

The opinion of business owners with regards to the impact of the issues under discussion on the entire management process may be used to sum up all the above considerations. The below diagram illustrates these opinions (see diagram 1).

Diagram 1: Impact of differences in tax law and accounting law on the management process (in%)

Source: Own analysis, based on interviews.

- A. Differences in law do not create any problems in managing the business.
- B. Differences in law are significant, but only when it comes to bookkeeping (I do not review these differences in actual operations)
- C. Differences have significant impact on manufacturing operations and are a constant point of interest of the board.
- D. Differences have significant impact from the point of view of investment operations.

7% of respondents stated that differences in accounting law and tax law have no impact on the management of a manufacturing business. This is mostly due to the small scale of operations carried out by such businesses. For 10% of respondents the problem exists, but is limited to having to pay attention to keeping appropriate accounts and does not significantly impact the management process. However, a significant majority of responses (63%) indicates that the issue is of significant importance and impacts the management of manufacturing businesses. For 20% of respondents, mostly large businesses, the impact of differences in law is significant for evaluating development operations.

Results presented above indicate that differences in balance sheet and tax law have a significant impact on the management of manufacturing businesses, and this impact is not limited to accounting.

References

- Adamczuk J., Szewc W., Ziolkowska K. (2010), *Ujęcie przychodów według regulacji prawa bilansowego i podatkowego w Polsce*, [w:] „Zeszyty teoretyczne rachunkowości”, tom 54 (110), Stowarzyszenie księgowych w Polsce, Warszawa.
- Czubakowska K. (red) (2014), *Rachunkowość przedsiębiorstw*, Wyd. PWE, Warszawa.
- Czubakowska K., Gabrusewicz W., Nowak E. (2009), *Przychody koszty wynik finansowy przedsiębiorstwa*, wyd. PWE, Warszawa.
- Jackiewicz A., Sobczyk M. (2012), *Polityka rachunkowości a polityka podatkowa – dylematy spójności*, [w:] Żukowska H., Sawicka B. (red.), *Zawartość informacyjna polityki rachunkowości – wybrane problemy*, Wydawnictwo KUL, Lublin.
- Jackiewicz A., Szeląg H. (2012), *Audyt podatku od towarów i usług jako narzędzie weryfikacji rzetelnego/nierzetelnego prowadzenia ksiąg rachunkowych*, [w:] Żukowska H., Janik W. (red.), *Audyt zewnętrzny sprawozdania finansowego a wiarygodność przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo KUL, Lublin.
- Jaruga A. (red.) (2005), *Jednostkowe sprawozdanie finansowe według Międzynarodowych Standardów Rachunkowości MSSF/MSR*, SKwP, Warszawa.
- Koślicki K., *Prawo podatkowe a ustawa o rachunkowości – zbyt wiele różnic*, http://www.podatki.biz/artykuly/prawo-podatkowe-a-ustawa-o-rachunkowosci-zbyt-wiele-roznic_31_22466.htm.
- Olchowicz I. (2009), *Rachunkowość podatkowa*, wyd. 8 Difin, Warszawa.
- Wolański R. (2009), *System podatkowy w Polsce*, wyd. 3, Oficyna, Warszawa.
- Corporate income tax act of 15th February 1992. Journal of laws of 2013, No. 234, item. 1378.
- Accounting act of 29th September 1994, Journal of Laws of 2011, no. 102, item 1378.

Iwona Tontała
Społeczna Akademia Nauk

WYKORZYSTANIE INTERPRETACJI PODATKOWYCH I ORZECZNICTWA WSA, NSA I ETS W ROZLICZENIACH PODATKOWYCH JAKO CZYNNIKA OGRANICZAJĄCEGO RYZYKO PODATKOWE

**The use tax and the rich jurisprudence of the WSA, the NSA and ETS in the
calculation of taxes as a factor limiting tax risks**

Abstract: W presents the work I have outlined not only theoretical, but also practical model for the application of case law of the court in defending their rights in the field of taxes. Instance the extradition of an individual interpretation of tax protection for the taxpayer from the unpleasant consequences of the interpretation of tax legislation. Concluding that, the tax law is very inaccurate and creates a lot of difficulties in terms of interpretation should ask yourself the question, or is the correct method, to prevent the incorrect application of laws. As the scientific method analysis of the literature of the subject of the research was applied.

Key-words: the taxpayer, VAT, the interpretation of tax, litigation, tax risks.

Wprowadzenie

Z chwilą przystąpienia Polski do Unii Europejskiej polscy obywatele przejęli dorobek prawny wspólnoty. Od tej chwili obowiązującym źródłem prawa są nie tylko ustawy na gruncie prawa polskiego, lecz również Dyrektywy Unijne. Zaistniała możliwość powoływania się na przepisy unijne jak również bogate orzecznictwo Wojewódzkich Sądów Administracyjnych, Naczelnego Sądu Administracyjnego jak również orzecznictwo wydane przez Europejski Trybunał Sprawiedliwości.

Po wejściu Polski do Unii Europejskiej ukazało się wiele publikacji prawnych i naukowych, w których podjęto próbę interpretacji przepisów

prawa podatkowego jak i prawa bilansowego. Uchwalone przez polskiego ustawodawcę przepisy podatkowe są bardzo nieprecyzyjne i rodzą szereg problemów zarówno przedsiębiorcom, osobom zajmującym się profesjonalnie rozliczaniem podatków, jak również pracownikom aparatu skarbowego. Poszukiwanie odpowiedzi na prawidłowe zastosowanie w praktyce przepisów prawa podatkowego, jest bardzo pracochłonne i mimo zgłębienia fachowej wiedzy nie zawsze daje zadowalające efekty. W przypadku zaistnienia problematycznej sytuacji w zakresie rozliczeń z fiskusem, polski podatnik ma prawo do skorzystania z interpretacji podatkowych i bogatego orzecznictwa sądowego.

Na przepisy dyrektyw UE można powoływać się w związku z jakimkolwiek przepisem krajowym niezgodnym z dyrektywą, bądź w zakresie, w jakim przepisy prawne określają prawa przysługujące osobom fizycznym w sprawach przeciwko Państwu Członkowskiemu.

Państwa członkowskie, które nie przyjęły przepisów wymaganych przez dyrektywę w wyznaczonym terminie, nie mogą powoływać się, w sprawach przeciwko osobom fizycznym, na niedopełnienie przez siebie obowiązków przewidzianych w dyrektywie.

Możliwość wykorzystania orzecznictwa sądowego w sporze z urzędem skarbowym

Podatnik zawsze może powoływać się na brzmienie przepisów unijnych, czy orzecznictwa sądowego w sytuacji, gdy:

- powstał spór z organami podatkowymi w postępowaniu podatkowym lub,
- złożony został wniosek o wydanie interpretacji przepisów prawa podatkowego, dotyczącej przepisów prawa krajowego wprowadzających przepisy prawa wspólnotowego.

W tym zakresie stanowisko przedstawiono w wyroku ETS z 19 stycznia 1982 r. w sprawie C-8/81 Ursula Becker przeciw Finanzamt Munster – Innenstadt, określając możliwości wykorzystania orzecznictwa sądowego. W wyroku tym trybunał zajął stanowisko, że wyłączenie, co do zasady możliwości powołania się przez podmioty indywidualne na obowiązek nałożony przez dyrektywę byłoby sprzeczne z wiążącymi skutkami dyrektywy, który wynika z art. 189 (obecnie art. 249) TWE. Szczególnie w przypadku, gdy organy wspólnotowe poprzez dyrektywę nałożyły na państwa członkowskie obowiązek podjęcia określonych działań. Skuteczność takiego środka byłaby

prawnie zawężona, gdyby podmioty indywidualne nie mogły powoływać się na niego w postępowaniu sądowym, zaś sądy krajowe nie mogły brać go pod uwagę, jako części prawa wspólnotowego. Zauważono również, że w konsekwencji Państwo Członkowskie, które nie wydaje w określonym terminie środków implementujących wymaganych przez dyrektywę, nie może się powoływać w stosunku do podmiotów indywidualnych na fakt nie wykonania przez siebie obowiązków wynikających z dyrektywy. Gdy przepisy dyrektywy są, jeżeli chodzi o ich treść, bezwarunkowe i dostatecznie precyzyjne w braku jej implementacji w określonym terminie można się powoływać na postanowienia przeciwko jakimkolwiek przepisom prawa krajowego, które są sprzeczne z dyrektywą, lub w takim zakresie, w jakim przepisy dyrektywy określają, jakich praw, jednostki mogą dochodzić od państwa. Aczkolwiek VI Dyrektywa w sprawie harmonizacji przepisów Państw Członkowskich dotyczących podatków obrotowych bez wątpienia pozostawia tym państwom szeroki zakres w odniesieniu do implementacji jej poszczególnych przepisów, nie można z tego powodu pozbawić podmiotów indywidualnych prawa do powoływania się na przepisy, które ze względu na swoją treść mogą być wyodrębnione z całości postanowień dyrektywy i stosowane odrębnie.

Podatnikowi przysługuje również roszczenie odszkodowawcze wobec Skarbu Państwa, jeżeli wskutek istnienia niezgodnych z dyrektywami przepisów krajowych podatnik poniósł stratę, która może być wyrównana przez wyżej opisany zwrot kwot niesłusznie naliczonych [Łojko, Sendrowicz 2006, s. 9].

Wykorzystanie interpretacji podatkowych i orzecznictwa sądowego przez podatników – w praktyce

Szacowanie dochodu następstwem nierzetelności ksiąg rachunkowych

W związku z prowadzoną działalnością gospodarczą, przedsiębiorcy poddawani są częstym kontrolom podatkowym w zakresie prawidłowości prowadzenia ksiąg podatkowych. W zależności od zakresu nieprawidłowości ksiąg możliwe są różne rozwiązania. Najbardziej restrykcyjne jest niewątpliwie nieuznanie zapisów całej księgi. Możliwe jest również zakwestionowanie zapisów księgi w części dotyczącej danego okresu lub danej części księgi. Przykładowo organ podatkowy może zakwestionować księgę tylko za wybrane miesiące bądź w pewnym zakresie np. właściwości kosztów uzyskania przychodu. Odrzucenie ksiąg podatkowych, jako dowodu może spowodować ustalenie podstawy opodatkowania w drodze oszacowania w zakresie, w jakim organ odmówił wiarygodności księgom. Powinno to zmierzać do

określenia podstawy opodatkowania w wysokości jak najbardziej zbliżonej do stanu rzeczywistego. W praktyce jednak wymiar szacunkowy jest dla przedsiębiorcy najczęściej niekorzystny. Szacowania dochodu organ podatkowy może dokonać przy zastosowaniu różnych metod szacowania. Metod szacowania jest kilka, a ich zastosowanie może mieć dla podatnika w praktyce różne skutki. Dlatego organ podatkowy powinien wybór metody szacowania dochodu uzasadnić.

Przykład 1. Firma zajmująca się handlem odzieżą w Internecie, poprzez aukcje internetowe, w okresie od stycznia do grudnia 2014 roku, dokonała sprzedaży nabytych towarów na wartość 100.000 zł brutto. W wyniku przeprowadzonej kontroli podatkowej, stwierdzono brak ksiąg podatkowych za dany okres rozliczeniowy. W powyższej sytuacji urząd dokonał szacowania dochodu przy uwzględnieniu wiarygodnie poniesionych kosztów uzyskania przychodu (popartych fakturami). Dochód do opodatkowania został ustalony indywidualnie dla podatnika. Ustalenia kontrolne urzędu skarbowego:

- przychody = 100.000,00
- koszty uzyskania przychodów = 75.000,00
- dochód = 25.000,00

Organ podatkowy uzasadnił swą decyzję tym, że podatnik nie prowadził ewidencji podatkowej – nie było, więc innego sposobu na oszacowanie dochodu podlegającego opodatkowaniu.

Źródło: opracowanie własne.

Należy zauważyć, że można uniknąć szacowania dochodu, nawet w przypadku odrzucenia ksiąg podatkowych, jeżeli dane wynikające z ksiąg, uzupełnione dodatkowymi dowodami, pozwalają w ocenie organu podatkowego, na prawidłowe określenie podstawy opodatkowania. Oznacza to, że nawet księgi, którym odmówiono rzetelności, zachowują pewną moc dowodową i mogą, po uzupełnieniu odpowiednimi dowodami, uchronić podatnika przed szacowaniem.

Podatnik powinien mieć świadomość, że szacowanie podstawy opodatkowania nie może mieć charakteru represyjnego oraz, że ma charakter wyjątkowy. Zauważyć należy, że szacowanie może mieć miejsce tylko wówczas, gdy nie ma innych alternatywnych sposobów ustalenia podstawy opodatkowania. Bardzo ważny jest aktywny udział w toku postępowania i dostarczanie organom podatkowym wszelkich możliwych dokumentów, które pozwolą uniknąć szacowania dochodu. Bardzo kosztowna dla podatnika może

okazać się bierność w toku postępowania podatkowego.

Z punktu widzenia procedury szacowanie jest:

- warunkowym i zastępczym uprawnieniem do pominięcia ścisłego stosowania tych przepisów, które zawierają wzorzec materialno-prawny podstawy opodatkowania oraz;
- zespołem procedur i metod pomocniczych, których celem jest odtworzenie zobowiązania w sytuacji, gdy nie ma danych, dane te są nierzetelne bądź następuje utrata prawa do opodatkowania ryczałtowego (Art. 23 & 1 Ordynacji Podatkowej).

Wojewódzki Sąd Administracyjny w Gdańsku w wyroku z dnia 17.11.2006 r. I SA/GD 214/06 LEX nr 328155, wypowiedział się w podniesionym temacie, że dokonanie ustalenia podstawy opodatkowania w drodze oszacowania nigdy nie będzie podstawą faktycznie zaistniałą w danym przypadku. Rolą organu jest dokonanie szacunku w taki sposób, aby możliwe w jak największym stopniu jego wynik był zbliżony do rzeczywistego. Sam fakt uznania ksiąg za nierzetelne i dokonywania szacowania podstaw opodatkowania nie uzasadnia tezy, że wszelkie wpłaty dokonywane przez podatników pochodzą z niezaewidencjonowanego obrotu.

Podatnik ma zawsze prawo kwestionować przyjętą metodę szacowania oraz wysokość określonego zobowiązania podatkowego. W tej kwestii wypowiedział się NSA w Białymstoku w wyroku z dnia 23.05.2000 r. SA/Bk 592/99, LEX nr 43402, że każda metoda szacunkowa wynikająca z art. 23 Ordynacji Podatkowej nie ma nigdy cech metody doskonałej, ale jest to konieczność i konsekwencja wynikająca z nierzetelnego prowadzenia podatkowej księgi przychodów i rozchodów przez podatnika. Ustalenie podstawy obliczenia podatku w drodze szacunku polega na dokonywaniu ustaleń przybliżonych do stanu rzeczywistego, ale nie tożsamego.

Rezultat szacowania powinien uwzględniać wszystkie elementy wzorca podstawy opodatkowania. Należy brać pod uwagę poniesione koszty uzyskania przychody związane z przychodem. W wyroku z dnia 23.02.1994 r. III SA 1109/93 NSA zaznaczył, iż szacowanie nie uprawnia do założenia, że wydatki nie zostały poniesione. W przypadku szacunkowego ustalania przychodu i dochodu do opodatkowania powinny być uwzględnione koszty, związane z uzyskaniem ustalonego dochodu.

W związku z kosztami uzyskania przychodu wypowiedział się również WSA z Łodzi w wyroku z dnia 09 maja 2008 r. I SA/Łd 14/08. Sąd zajął zdaniem autora obiektywne stanowisko, że skoro organy podatkowe obu instancji uznały za konieczne szacowanie podstawy opodatkowania w cało-

ści, to zobowiązane są również dokonać oszacowania obu elementów składających się na podstawę opodatkowania, tj. zarówno przychodu osiągniętego przez podatnika, jak i poniesionych przez niego kosztów jego uzyskania. Tylko, bowiem wówczas może być spełniony warunek wprowadzony w art. 23 §5 Ordynacji Podatkowej.

Zaufanie biznesowe – przypadki pustej faktury

W praktyce można spotkać się z procederem polegającym na wystawianiu faktur za wykonaną usługę, a następnie nie odprowadzaniu przez sprzedawcę podatku do urzędu skarbowego z tytułu wykonanej usługi. Powstaje duże ryzyko podatkowe, jak ustrzec się przed oszustem biznesowym. Z doświadczenia mogą zauważyć, że nie ma skutecznej metody na uniknięcie takich sytuacji, w związku z czym, powstaje dylemat jak prowadzić działalność gospodarczą i być uczciwym wobec fiskusa. W tym zakresie wypowiedział się NSA w wyroku z dnia 13 lutego 2014 r., sygn. akt. I FSK 351/13 zajmując stanowisko, iż z punktu widzenia stosowania przepisu art. 108 ust. 1 ustawy o VAT, nie ma też przesądzającego znaczenia przyczyna zachowania podatnika wystawiającego fakturę niedokumentującą rzeczywistej transakcji, którą może być zarówno nieświadomy błąd czy niepewność, co do zaistnienia obowiązku podatkowego, jak i świadome działanie. Istotna jest, bowiem sama ocena ryzyka wystąpienia nadużycia prawa do odliczenia podatku, a w konsekwencji realnego narażenia dochodów podatkowych na uszczuplenie, w związku z niepoprawnymi lub fikcyjnymi fakturami.

Nawiązując do określenia w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej art. 21 ust. 1d VI Dyrektywy (obecnie art. 203 Dyrektywy 112) podkreśla się, że istotną rolą regulacji zawartej w dyrektywie jest zapewnienie dokładnego poboru podatku i uniknięcia oszustwa. Przepis ten ma na celu wyeliminowanie ryzyka uszczuplenia dochodów podatkowych w związku z niepoprawnymi lub fikcyjnymi fakturami – taki pogląd wyraził wyrok z dnia 15 października 2002 r. w sprawie C-427/98 Komisja europejska przeciwko Republice Federalnej Niemiec (pkt. 41 wyroku).

Artykuł 203 Dyrektywy 112 ma na celu eliminację ryzyka uszczuplenia dochodów podatkowych, jakie może powodować prawo do odliczenia podatku. W uzasadnieniu wyroku zauważono, że zasada neutralności podatkowej powinna być rozumiana wielopłaszczyznowo. Przede wszystkim przepisy służące zapewnieniu prawidłowego poboru podatku i zapobieganiu przestępczości podatkowej, jak również stosowanie ich w praktyce, nie mogą stać w sprzeczności z fundamentalną zasadą obowiązującą we wszystkich krajach

Unii Europejskiej – zasadą neutralności podatkowej.

Naczelny Sąd Administracyjny w wyroku z dnia 18 kwietnia 2012 r. I FSK 813/11 – zauważył, że przepis ten ma charakter sanakcyjno-prewencyjny, i ma zapobiegać nadużyciom w systemie podatku od towarów i usług. Przepis ten należy stosować po głębszej analizie, czy zaistniała sytuacja potwierdzająca wystawienie faktury, niesie za sobą ryzyko obniżenia wpływów z tytułu podatku, zgodnie z zasadą neutralności VAT. Wylimowanie takiego zagrożenia przez podatnika lub przez organ podatkowy w toku postępowania podatkowego, czyni nieuzasadnionym jego stosowanie, ponieważ naruszałoby to zasadę neutralności w podatku VAT i pozostawałoby w sprzeczności z konstytucyjną zasadą proporcjonalności, jak również w sprzeczności z Konstytucją RP (Art. 31 ust. 3 w zw. z art. 2 Konstytucji RP).

Przykład 2. Jednoosobowa firma X zajmująca się transportem towarów będąca czynnym podatnikiem podatku VAT, nabyła usługę naprawy auta ciężarowego od firmy jednoosobowej Y (również czynny podatnik VAT) o wartości 5.500,00 zł netto i 1.210,00 zł VAT. W związku z tą usługą właściciel firmy Y wystawił fakturę odzwierciedlającą zakres wykonanych prac. Firma X dokonała pełnego odliczenia podatku VAT z tytułu tej faktury (miała pełne prawo do odliczenia podatku VAT naliczonego w miesiącu jej otrzymania). Faktura zakupu posiadała wszystkie elementy, jakie powinna zawierać faktura VAT (łącznie z pieczęcią i podpisem wystawcy – właściciela firmy Y), zapłaty dokonano w formie gotówkowej, co również zostało odnotowane na fakturze. Dokument zawierał wszystkie formalne wymogi wynikające z ustawy o VAT, jak również pod względem merytorycznym (podpis wykonawcy świadczy o tym, że czynność została dokonana).

W firmie X rozpoczęto kontrolę podatkową dotyczącą rzetelności deklarowanych podstaw opodatkowania oraz prawidłowości obliczania i wpłacania podatku od towarów i usług za dany okres. Czynności kontrolne związane były z prowadzonym postępowaniem kontrolnym wobec właściciela firmy Y – materiał dowodowy zebrany przez pracowników urzędu kontroli skarbowej stwierdzał, że faktura wystawiona dla firmy X nie została zaewidencjonowana w rejestrze sprzedaży VAT, ponieważ, nie odzwierciedla rzeczywistego zdarzenia gospodarczego, a wystawiona faktura była tzw. „pustą fakturą” - właściciel firmy Y otrzymał wynagrodzenie za wystawienie tej faktury wg przesłuchań właściciela tej firmy.

Natomiast właściciel firmy X podczas przesłuchań zeznał, że faktycznie dokonał transakcji handlowej, za którą dokonał zapłaty gotówką na podstawie wystawionej faktury. X nie posiada żadnych innych dokumentów

i dowodów potwierdzających autentyczność przeprowadzenia przedmiotowej transakcji. Była to jedyna transakcja na przestrzeni kilku lat prowadzonej działalności gospodarczej.

Urząd mając zeznania właścicieli firmy X i firmy Y, czyli słowo przeciwko słowu, uznał, że właściciel firmy X nie uprawdopodobnił autentyczności transakcji handlowej, w związku, z czym, poprzez odliczenie podatku naliczonego z otrzymanej faktury naruszył przepisy:

- art. 88 ust. 3a pkt 4 lit 1 ustawy o VAT,
- art. 109 ust. 3 ustawy o VAT,
- art. 99 ust. 14 ustawy o VAT.

Stwierdzono zawyżenie podatku naliczonego. Właściciel Firmy X nie zgodził się z ustaleniami w protokole kontroli i wniósł wyjaśnienia do protokołu kontroli zgodnie z wytycznymi w Ordynacji Podatkowej [Art. 21 §1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Ordynacja Podatkowa]. Właściciel firmy X stwierdził, że pozbawienie nieświadomych podatników prawa do odliczenia podatku naliczonego jest nie tylko niesprawiedliwe, ale i niezgodne z orzecznictwem ETS. Pozbawienie podatnika prawa do odliczenia podatku naliczonego stoi w sprzeczności z zasadą neutralności tego podatku. W tej sytuacji X działał w nieświadomości procederu oszustwa podatkowego i w tej sytuacji powołał się na wyrok ETS m.in. w sprawie Axtel Kittel/Recolta C-439/04: „...fakt dokonania sprzedaży w warunkach oszustwa podatkowego nie wpływa na prawo do odliczenia podatku od towarów i usług przez nabywcę, który nie wiedział i nie mógł wiedzieć, że dokonuje transakcji z oszustem”. Niniejszy pogląd ETS wyraził m.in. w wyrokach: Optigen (C-354/03, C-355/03, C-484/03), w połączonych sprawach Axtel Kittel oraz Recolta Recycling SPRL (C-439/09 i C-440/04). ETS w wyrokach stwierdzał, że nabywca towaru lub usługi otrzymuje prawo do odliczenia podatku VAT związane z daną czynnością również wtedy, gdy ta konkretna czynność podejmowana była przez sprzedawcę w celu dokonania oszustwa podatkowego na gruncie tego podatku, nawet, jeśli przepisy krajowe takiej czynności nadają przymiot bezwzględnej niewinności – o ile naturalnie nabywca o oszustwie podatkowym przez sprzedawcę nie wiedział i nie mógł się dowiedzieć. W wyrokach ETS wskazał również, że pozbawienie podatnika prawa do odliczenia podatku, który nieświadomie był stroną transakcji stanowiącej rodzaj oszustwa podatkowego, byłoby sprzeczne z zasadą neutralności podatku od towarów i usług, zgodnie, z którą prawo do odliczenia może być wykonane niezwłocznie w stosunku do wszelkich kwot podatku naliczonych przy nabyciu towarów i usług przez podatnika w związku z jego

czynnościami opodatkowanymi. W związku z powyższym, organ pozbawiając podatnika prawa do odliczenia powinien wykazać, że wiedział on lub mógł wiedzieć, iż transakcja jest dokonywana w celu dokonania oszustwa podatkowego. Zarzut, że była to „faktura pusta” nie znajdują umocowania prawnego.

W odpowiedzi na wyjaśnienia X urząd skarbowy odniósł się w następujący sposób, stwierdzając, że faktura jest podstawowym dokumentem stanowiącym podstawę dla rozliczenia podatku od towarów i usług. W związku z tym ustawodawca w art. 106 ustawy o VAT, szczegółowo określił minimalne wymogi, co do formy i informacji, jakie powinny znaleźć się na fakturze. W myśl ust. 1 tego artykułu, na fakturze powinny znajdować się m.in. dane dotyczące podatnika (sprzedawcy) i nabywcy. Uznając fakturę za podstawowy dokument stwierdzający dostawę (nabycie) towarów i usług, ustawa określiła – właśnie ze względu na skutki, jakie dokument ten wywołuje w zakresie ustalania uprawnienia do odliczenia podatku naliczonego – szczególne wymogi formalne, którym ten dokument winien podlegać. Określając w art. 86 ust. 1 ustawy prawo do obniżenia kwoty podatku należnego o kwotę podatku naliczonego, ustawodawca przewidział jednak wyjątki od tej zasady, m.in. w celu zapobieżeniu nadużyciom, a także dążąc do jednakowego traktowania podatników w zakresie odliczania podatku VAT lub rozporządzania takimi samymi towarami.

Urząd zajął również stanowisko, że prawo do obniżenia kwoty podatku należnego o kwotę podatku naliczonego nie powstaje wtedy, gdy wystawiona faktura w rzeczywistości nie odpowiada faktowi zdarzenia gospodarczego opisanego w fakturze – w szczególności, gdy zdarzenie takie w ogóle nie istniało. W związku z tym, fakt posiadania przez podatnika oryginału lub duplikatu faktury nie przesądza jeszcze o jego prawie do obniżenia podatku należnego. Niezależnie, bowiem od obowiązku spełnienia określonych warunków formalnych przewidzianych dla faktury, niezbędne jest, aby taki dokument – stanowiący podstawę do dokonania odliczeń – oddawał przebieg rzeczywistej transakcji gospodarczej, poparte wyrokiem WSA w Szczecinie z dnia 14.04.2011 r., sygnatura ISA/Sz 996/10.

Urząd powołał się również na wyrok ETS z 13 grudnia 1998 r. w sprawie C-342/87, w którym Trybunał stwierdził, iż podatnik, może korzystać z prawa do doliczenia podatku VAT przewidzianego w VI Dyrektywie (obecnie 2006/112/WE) z tytułu dostaw towarów i usług przez innego podatnika wyłącznie w odniesieniu do podatków faktycznie należnych, tj. podatków przypadających do zapłaty z tytułu działalności podlegającej opodat-

kowaniu lub zapłaconych o ile były one należne. Zasada ta nie dotyczy podatku, który jest należny wyłącznie z tego względu, iż został wykazany na fakturze. Taką samą linię orzecznictwa przyjął:

- Wojewódzki Sąd Administracyjny w Kielcach w wyroku I SA/Ke 423/10 stwierdzając, że istotnym jest, by przyjęta do rozliczenia faktura VAT dokumentowała rzeczywisty obrót. W przypadku zaś, gdy podatek wynika jedynie z faktury, która nie dokumentuje faktycznego zdarzenia rodzącego obowiązek podatkowy u jej wystawcy, brak jest podstaw do odliczenia wykazanego w niej podatku. Faktura musi, bowiem odzwierciedlać rzeczywiste zdarzenie gospodarcze. Stwierdzono również, że nie będzie można uznać za prawidłową fakturę, gdy sprzecznie z jej treścią wskazuje ona zdarzenie gospodarcze, które w ogóle nie zaistniało, bądź zaistniało w innych rozmiarach, albo między innymi podmiotami;
- Wojewódzki Sąd Administracyjny w Łodzi w wyroku I SA/Łd 720/10;
- Naczelny Sąd Administracyjny w Warszawie w wyroku I FSK 386/11;
- Naczelny Sąd Administracyjny w wyroku I FSK 775/07 z dnia 26.02.2008 r., LEX nr 468852.

W końcowym efekcie Urząd Skarbowy nie zgodził się ze stanowiskiem X. Stał na stanowisku, że brak jest możliwości odliczenia podatku VAT naliczonego z danej faktury.

Źródło: opracowanie własne.

Wniosek nasuwa się jeden. W sytuacji, gdy przedsiębiorca odliczając podatek VAT z faktury zakupu, nie ma pewności czy aby na pewno sprzedawca (wystawca faktury) odprowadzi podatek od danej transakcji, czy przypadkiem nie zaksięguje tej faktury, a w wyniku kontroli skarbowej stwierdzi, że taka czynność gospodarcza nie miała miejsca. Wówczas to nabywca, który odliczył podatek staje się przedsiębiorcą nieprzestrzegającym przepisów ustawy (narusza je). Takie rozwiązanie nie wydaje się autorowi racjonalne i zgodne z Konstytucją RP.

Interpretacja podatkowa jako czynnik ograniczający ryzyko podatkowe

Interpretacje indywidualne prawa podatkowego wydawane są w imieniu Ministra Finansów. Wniosek o wydanie interpretacji indywidualnej ma prawo złożyć każda osoba, mająca problem z właściwym zrozumieniem przepisów podatkowych, czyli podatnik, płatnik bądź inny podmiot w tym także osoby niemające miejsca zamieszkania lub siedziby na terytorium Polski. Podmioty

te mogą wystąpić o wydanie interpretacji indywidualnej, jeżeli mają wątpliwości, co do zaistniałego u nich stanu faktycznego lub zdarzenia przyszłego, które to czynności mogą rodzić określone konsekwencje w zakresie prawa podatkowego.

Wniosek o wydanie interpretacji indywidualnej należy składać na właściwym formularzu ORD – IN, ORD – IN/A (załącznik). Wnioski można składać osobiście lub listownie w siedzibie właściwego Dyrektora Izby Skarbowej (wg właściwości miejscowej). Należy również uiścić właściwą opłatę, uwzględniając ilość zapytań, co do stanu faktycznego lub zdarzenia przyszłego będącego przedmiotem wniosku.

Zgodnie z przepisami Ordynacji Podatkowej interpretację indywidualną urząd wydaje bez zbędnej zwłoki, jednak nie później niż w terminie trzech miesięcy od dnia otrzymania wniosku. Do trzymiesięcznego terminu nie wlicza się terminów przewidzianych dla dokonania czynności uzupełniających do wniosku.

Składając wniosek o wydanie interpretacji indywidualnej należy bardzo wyczerpująco przedstawić stan faktyczny bądź zdarzenie przyszłe. Ten element składanego wniosku ma decydujące znaczenie dla ochrony, którą ma zapewnić wydana przez urząd interpretacja. Ochrona dla podatnika wystąpi tylko w zakresie przedstawionego stanu sytuacji. Prawidłowe opisanie sytuacji pod względem prawnym wymaga znajomości przepisów, o których interpretację podatek występuje, by nie pominąć żadnych istotnych elementów sytuacji, mogących mieć wpływ na opodatkowanie i zakres ochrony.

Warto wystąpić o wydanie indywidualnej interpretacji przepisów prawa podatkowego, gdyż zastosowanie się do wydanej przez urząd interpretacji w sprawie indywidualnej, nie może zaszkodzić podatnikowi, który o taką opinię wystąpił. Zastosowanie się do wydanej interpretacji chroni przed pociągnięciem do odpowiedzialności karno-skarbowej. Ochrona obejmuje skutki podatkowe zdarzeń mających miejsce do końca okresu rozliczeniowego, w którym doręczono rozstrzygnięcie zmieniające lub uchylające wydaną interpretację. Podatnik w drodze wydanej interpretacji indywidualnej otrzymuje jedynie informację o stanowisku organu podatkowego w tej konkretnej sprawie i ma możliwość osobistego podjęcia określonych działań, na gruncie przepisów prawa podatkowego i prawa bilansowego. Wydana interpretacja może zostać zmieniona, w sytuacji, gdy Minister Finansów stwierdzi jej nieprawidłowość, uwzględniając w szczególności orzecznictwo sądów, Trybunału Konstytucyjnego lub Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości. Zawiadomienie o dokonaniu zmiany interpretacji doręcza się podatnikowi,

któremu ta interpretacja została wydana.

Co do zasady, interpretacja indywidualna chroni podatnika. Ma to jednak wówczas miejsce, gdy stan faktyczny podany przez podatnika we wniosku jest tożsamy z ustalonym w ewentualnym postępowaniu podatkowym. Ryzyko podatkowe uzależnione jest, więc, od tego, czy podatnik precyzyjnie wskazał elementy stanu faktycznego.

Bardzo ważną informacją jest to, że w sytuacji, gdy nastąpi zmiana przepisów prawa podatkowego w zakresie, w jakim wydano interpretację podatkową wówczas ta interpretacja traci moc prawną. Wówczas, gdy po zmianie danego przepisu podatnik nadal ma wątpliwości, co do prawidłowości stosowania przepisów podatkowych, powinien ponownie wystąpić do urzędu o wydanie interpretacji prawa podatkowego.

Ministerstwo Finansów wydaje również interpretacje ogólne. Wydawane są one z urzędu bez wniosku konkretnego podatnika. Interpretacje ogólne ogłaszane są dla publicznej wiadomości i publikowane są w Dzienniku Urzędowym Ministra Finansów oraz zamieszczane w Biuletynie Informacji Publicznej. Należy stosować interpretację ogólną od daty publikacji.

W sytuacji, gdy podatnik występuje o wydanie interpretacji indywidualnej, wówczas otrzymana decyzja dotyczy również kontrahenta tego podatnika. Takie stanowisko zajął TK w wyroku z 3 grudnia 2002 r., sygn. akt P 13/03 określając, iż skutki niejednoznaczności, nieprecyzyjności przepisów szczególnie odnoszących się do ulg podatkowych nie mogą obciążać podatnika. Podatnik nie powinien ponosić negatywnych skutków niejednoznacznych przepisów podatkowych szczególnie w sytuacji, gdy wobec kontrahenta strony wydana została interpretacja tych przepisów zgodna ze stanowiskiem strony. Trybunał Konstytucyjny niejednokrotnie zwracał uwagę na potrzebę respektowania przez organy powołane do stanowienia prawa postulatu jasności, określoności i zrozumiałości wydawanych przez te organy przepisów. Ma to szczególne znaczenie w dziedzinie prawa daninowego. Postulat przejrzystości prawa mający oparcie w art. 2 Konstytucji RP rozumieć należy, jako dyrektywę takiego tworzenia regulacji prawnej, by sytuacja jednostki była czytelna i jednoznaczna. Brak jednoznaczności przepisów podatkowych utrudnia planowanie przedsięwzięć gospodarczych, może też narazić podatnika na negatywne konsekwencje. Taka sytuacja kłóci się z zasadą praworządności określoną w Konstytucji RP. W sytuacji, gdy ustawodawca rozszerzył w rozporządzeniu stosowanie obniżonej stawki podatku VAT, a organy różnie interpretują te przepisy, to nie można przyjąć, by w państwie prawa zasada zaufania określona w art. 121 §1 Ordynacji Podatkowej, nie chroniła

podmiotu wykonującego roboty budowlane na rzecz szpitala w ramach zamówienia publicznego i stosującego się do interpretacji wydanej wobec szpitala w odniesieniu do tego typu robót. Przeciwnie stanowisko doprowadziłoby do sytuacji, że w odniesieniu do tej samej transakcji miałyby zastosowanie różne stawki podatku VAT, co jest nie do pogodzenia z zasadą zaufania. Sytuacja podwykonawcy, co do wysokości stawki podatkowej w odniesieniu do tych samych robót nie powinna, bowiem, różnić się od sytuacji prawnej wykonawcy.

Problematyka prawa podatkowego w ujęciu statystycznym

W wyniku wieloletnich badań autora prawa podatkowego, dokonujące się zmiany powodują coraz większą zawilgość prawa i są powodem wielu dylematów przedsiębiorców. Niepewność, co do przepisów podatkowych oraz problematyka narastających rozbieżności interpretacyjnych oraz zawilgości prawnych w dużym stopniu zniechęca podatników do prowadzenia interesów w Polsce. W praktyce często można spotkać się z sytuacją, gdzie do takiej samej czynności w zakresie przepisów prawa podatkowego, urzędy wydają różne interpretacje przepisów prawa podatkowego. W związku z zawilgością przepisów, podatnicy, aby mieć pewność, co do stosowania przepisów podatkowych, występują o wydanie interpretacji indywidualnej. Dane statystyczne publikowane są na stronie Ministerstwa Finansów (przedstawiam dane na przestrzeni ostatnich pięciu lat).

Raport z funkcjonowania Krajowej Informacji Podatkowej w zakresie wydawania interpretacji indywidualnych. Dokonując analizy przedstawionych danych można wyciągnąć następujące wnioski statystyczne:

- 37.895 – ilość interpretacji indywidualnych rocznie w 2014 roku,
- 3.158 – ilość interpretacji indywidualnych miesięcznie w 2014 roku,
- 105 – ilość interpretacji indywidualnych dziennie w 2014 roku,
- 21 – ilość interpretacji indywidualnych średnio na jeden dzień na dany urząd w 2014 roku.

Informacje o interpretacjach indywidualnych wydanych przez organy upoważnione zawierają tabele 1-3.

Tabela 1. Ilość wydanych interpretacji indywidualnych

Rok	Ilość	Podatki pośrednie	Podatki bezpośrednie
2014	37.895	18.083	19.812
2013	36.256	17.020	18.236
2012	36.816	17.245	19.521
2011	35.929	17.414	18.515
2010	30.918	13.444	17.474

Źródło: Opracowanie własne.

Tabela 2. Podatki pośrednie (podział na urzędy)

Rok	Izba skarbową				
	Katowice	Warszawa	Poznań	Bydgoszcz	Łódź
2014	3.816	3.892	3.516	3.854	3.005
2013	3.684	3.731	3.577	3.079	3.085
2012	3.698	3.723	3.689	3.109	3.026
2011	4.728	3.979	3.862	3.394	1.451
2010	4.177	2.987	3.490	2.790	-----

Źródło: Opracowanie własne.

Tabela 3. Podatki bezpośrednie (podział na urzędy)

Rok	Izba skarbową				
	Katowice	Warszawa	Poznań	Bydgoszcz	Łódź
2014	4.712	5.647	4.378	3.189	1.886
2013	4.673	5.190	3.961	2.925	2.242
2012	5.124	5.580	3.725	2.987	2.155
2011	4.962	5.262	4.287	2.880	1.124
2010	4.925	4.978	4.422	3.149	-----

Źródło: Opracowanie własne.

Podsumowanie

Problematyka prawa podatkowego przedstawiona przez autora ma na celu uświadomienie podatnikom kwestii zabezpieczenia swoich interesów w sprawach podatkowych. W przypadku sprzeczności pomiędzy regulacjami unijnymi, a regulacjami naszych ustaw podatnicy powinni pamiętać o wyż-

szości prawa wspólnotowego nad prawem krajowym. Zgodnie z orzeczeniami Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości podatnik ma prawo do powoływania się na przepisy dyrektywy, w związku z jakimkolwiek przepisem krajowym niezgodnym z jej treścią. Bezpośrednie stosowanie dyrektyw jest jednak możliwe jedynie pod warunkiem, że dany przepis jest bezwarunkowy i wystarczająco precyzyjny. W każdym przypadku, w którym przepisy dyrektywy wydają się być, co do ich przedmiotu, bezwarunkowe i wystarczająco precyzyjne, a przepisy wprowadzające nie zostały przyjęte w wyznaczonym terminie.

Analizując dane liczbowe, można dojść do wniosku, że nasze prawo podatkowe jest tak skomplikowane i zagmatwane, że niewiele jest jasnych i zrozumiałych aktów prawnych.

Bibliografia

Czy usankcjonowanie w interpretacji podatkowej obejścia prawa generuje ryzyko podatkowe? (2013), Vademecum Doradcy Podatkowego, wyd. Wolters Kluwer Business, <http://www.podatki.abc.com.pl> (15.01.2015).

Konstytucja RP z 2.04.1997, Dz. U. Nr 78 poz. 483 z późn. zm.

Łojko N., M. Sendrowicz M. (2006), *Kiedy można dochodzić odszkodowania za naruszenie przez państwo członkowskie prawa wspólnotowego*, Prawo i Podatki nr 1.

Ordynacja Podatkowa, Dz. U. z 2015 r., poz. 613.

Rozporządzenie Ministra Finansów do wydawania interpretacji przepisów prawa podatkowego, Dz. U. z 2011 r. Nr 58, poz. 298 z dnia 01 marca 2001 r. z późn. zm.

Ustawa o podatku od towarów i usług Dz. U. z 2011, nr 177, poz. 1054 z późn. zm.

Wyrok ETS z 13 grudnia 1998 r. w sprawie C-342/87, źródło: www.curia.europa.eu. (20-03-2015).

Wyrok ETS z 19 stycznia 1982 r. w sprawie C-8/81 Ursula Becker przeciw Finanzamt Munster – Innenstadt, źródło: www.curia.europa.eu (20-03-2015).

Wyrok NSA w Białymstoku z dnia 23.05.2000 r. SA/Bk 592/99, LEX nr 43402 (20-03-2015).

Wyrok NSA z 11 marca 2010 r., sygnatura I FSK 267/09, źródło: www.orzeczenia.nsa.gov.pl (04-04-2015).

Wyrok NSA z dnia 13 lutego 2014 r., sygn. akt. I FSK 351/13, źródło: www.orzeczenia.nsa.gov.pl (20-03-2015).

Wyrok NSA z dnia 22 maja 2013 r., sygn. akt I FSK 863/12, źródło: www.orzeczenia.nsa.gov.pl (04-04-2015).

Wyrok NSA z dnia 23.02.1994 r. III SA 1109/93, źródło: www.orzeczenia.nsa.gov.pl (22-03-2015).

Wyrok TK z 3 grudnia 2002 r., sygn. akt P 13/03, źródło: www.trybunal.gov.pl (04-04-2015).

Wyrok WSA w Gdańsku z dnia 17.11.2006 r. I SA/GD 214/06 LEX nr 328155 (12-04-2015).

Wyrok WSA w Szczecinie z dnia 14.04.2011 r, sygnatura ISA/Sz 996/10, źródło: www.orzeczenia.nsa.gov.pl. (04-04-2015).

Wyrok z dnia 11 kwietnia 2013 roku C-138/12 w sprawie Rusedespred OOD – wydany przez TWSE, źródło: www.curia.europa.eu. (20-03-2015).

Wyrok z dnia 15 października 2002 r. w sprawie C-427/98 Komisja Europejska przeciwko Republice Federalnej Niemiec (pkt. 41 wyroku) źródło: www.curia.europa.eu. (20-03-2015).

Radosław Witczak
Uniwersytet Łódzki

WYKORZYSTANIE METOD SZACOWANIA PODSTAWY OPODATKOWANIA W PODATKACH DOCHODOWYCH W ŚWIELE ORZECZEŃ NSA W ROKU 2014

The use of methods of estimating of tax base in income taxes in verdicts of Supreme Administrative Court given in 2014

Abstract: In the economy exist the unreliable tax evidences . This problem concerns also income taxes. The effect of unreliable tax evidences is estimation of the tax base. The provisions point out different methods of estimating of the tax base. The aim of the article is to evaluate the necessity of elaboration of other methods of the tax base estimation than named in the acts. The provisions give the opportunity to use other methods of estimating of the tax base than named in the act. The analyse of using such methods of estimating of tax base by the tax authorities was given. The scope of the analyse were different cases from the Supreme Administrative Court given in 2014. The tax administration in 80% of cases used other methods of estimating of income than named in the act. Part of methods of income estimation pointed out in provisions (like production method) were not used at all by tax administration. One of the reason is the lack of comparable data. The implementation of rules concerning other methods of estimating of tax base was proposed.

Key-words: tax fraud, the estimation of tax base, income taxes.

Wstęp

Nierzetelność ksiąg podatkowych może prowadzić do podważenia danych w nich występujących. Nieprawidłowe prowadzenie ksiąg skutkuje między innymi zafalszowaniem wielkości osiąganego dochodu. Tym samym jednym z istotnych podatków, jaki wówczas jest zaniżany jest podatek dochodowy. Prowadzić to może do konieczności szacowania podstawy opodatkowania. Zasady szacowania podstawy opodatkowania określone zostały w ordynacji podatkowej. Przepisy wskazują sześć metod, jakie mogą być wykorzystane przez organy administracji skarbowej. Zarazem regulacje dopuszczają użycie innych metod szacowania niż wprost określonych w przepisach. Dotychczas-

sowe częściowe badania pokazują, że organy podatkowe i skarbowe stosują przede wszystkim metody, które nie zostały wprost określone w przepisach [Witczak 2013].

Celem opracowania jest konieczność oceny metodologii stosowania metod szacowania podstawy opodatkowania innych niż wymienionych w przepisach dla wymiaru podstawy opodatkowania. W pracy postawiono następującą hipotezę badawczą: Metody szacowania podstawy opodatkowania wymienione wprost w przepisach są stosowane w niewielkim stopniu. Organy administracji skarbowej stosują przede wszystkim inne metody niż wprost określone w przepisach.

Nierzetelność ksiąg podatkowych a szacowanie dochodu

Regulacje wskazują, że księgi podatkowe (obejmujące również księgi rachunkowe) powinny być prowadzone w sposób niewadliwy i rzetelny. W przypadku gdy księga podatkowa jest prowadzona niewadliwie i rzetelnie „ustawodawca wysuwa wniosek, nie pozostawiając w tej mierze żadnej swobody organom prowadzącym postępowanie, że mają do czynienia z dowodem na to, co wynika z zawartych w tej księdze zapisów” [Kosikowski, Etel 2013].

Według regulacji niewadliwymi księgami podatkowymi są takie księgi, które są prowadzone zgodnie z zasadami wynikającymi z odrębnych przepisów [Ordynacja Podatkowa, art. 193, par. 3]. Natomiast rzetelne księgi to takie w których dokonywane zapisy odzwierciedlają stan rzeczywisty [Ordynacja Podatkowa, art. 193, par. 2].

Zatem jak słusznie zauważa się w piśmiennictwie w rzetelnie prowadzonych księgach podatkowych powinny się znajdować wszelkie zdarzenia gospodarcze mogące mieć wpływ na wysokość podatku. Zdarzenia te powinny być w nich utrwalone. Stosując wykładnię gramatyczną za rzetelne uznać należy te księgi, które zawierają wszystkie fakty, będące przedmiotem wpisów do ksiąg, i to w całości zgodnie z prawdą [Kosikowski, Etel 2013].

W literaturze przedmiotu występują pewne wątpliwości co do subiektywności oceny czy księgi są rzetelne. Z jednej strony wskazuje się, że stwierdzenie przez organ podatkowy, iż księgi są rzetelne jest kategorią obiektywną. Przy ocenie ich rzetelności nie stosuje się czynników subiektywnych, towarzyszących dokonywaniu w niej zapisów. Zatem nie ma znaczenia czy brak zaewidencjonowania określonego zdarzenia dokonano w celu ukrycia osiągniętego przychodu, czy też pomyłkowo zaksięgowano operację gospodarczą. Za nierzetelną zostaje uznana księga w związku z nie-

zgodnością pomiędzy stanem faktycznym a zapisami w niej się znajdującymi [Kosikowski, Etel 2013]. Z drugiej jednak strony wysuwany jest postulat wprowadzenia do oceny rzetelności ksiąg podatkowych elementów subiektywnych. Uzasadnia się to koniecznością uwzględnienia zasad wynikających z konstytucji, szczególnie zasady proporcjonalności. Uważa się, że zbyt rygorystyczny narusza konstytucyjną zasadę proporcjonalności poprzez nieuzasadnione ograniczenie praw jednostki na rzecz interesu publicznego [Adamiak i in. 2012, s. 826]. Jednak przy takim podejściu powstaje problem identyfikacji rodzajów błędów nieskutkujących uznaniem ksiąg za nierzetelne.

Oczywiście z terminem rzetelności ksiąg bezpośrednio jako przeciwieństwo jest związane pojęcie ich nierzetelności. Nierzetelność ksiąg odnosi się do zniekształcenia stanu faktycznego. Zatem nierzetelne są księgi, które zawierają niezgodne z prawdą księgowania lub braki w ewidencjonowaniu. Nierzetelność ksiąg przejawiać się może zarówno w postaci zawyżenia bądź też zaniżenia podstawy opodatkowania. Zawyżenie kosztów uzyskania przychodów poprzez zaksięgowanie zdarzeń, które nie wystąpiły w rzeczywistości jak i ich zaniżenie poprzez brak ich zaewidencjonowania (gdy faktycznie wystąpiły) powoduje wystąpienie nierzetelności ksiąg. W efekcie brak odzwierciedlania przez księgę podatkową stanu rzeczywistego może mieć różny charakter. Polegać może na niezaewidencjonowaniu zdarzeń, które miały miejsce w rzeczywistości. Z drugiej strony prowadzić może do zaksięgowania zdarzeń fikcyjnych, np. na podstawie tzw. pustych faktur w celu zawyżenia kosztów. Nierzetelność przejawiać się także może na dekretowaniu kwot w wartościach odbiegających od stanu faktycznego. Nierzetelność ksiąg występuje także gdy wartości zdarzeń gospodarczych (obróty, przychody, koszty uzyskania przychodów) są ewidencjonowane w wielkościach nierzeczywistych, czyli niezgodnych ze stanem faktycznym, jaki miał miejsce [Kosikowski, Etel 2013]. Krótko ujmując „w przypadku nierzetelności chodzi o relacje między rzeczywistością (faktami) a zawartym w przepisach wzorcem zobowiązania podatkowego” [Dzwonkowski, Huchla, Kosikowski 2013].

Warto zwrócić uwagę, że księgi nie mogą zostać uznane za nierzetelne w związku z popełnieniem błędów w stosowaniu prawa podatkowego. Zatem jeśli przykładowo podatnik niezgodnie z przepisami dotyczącymi podatku dochodowego odliczył jako koszt uzyskania przychodu wydatek, które nie może być uznany za koszty podatkowe, to księga w której wykryto taką nieprawidłowość nie może zostać uznana za nierzetelną. Nie ma przy tym znaczenia wielkość tego błędu w stosunku do wielkości przychodu. Wynika to z faktu, że ocena ksiąg dokonywana pod kątem rzetelności odnosi się do sfery ustalenia faktów, a nie oceny prawnej [Kosikowski, Etel 2013].

Skutkiem nierzetelności ksiąg podatkowych jest możliwość przeprowadzenia szacowania podstawy opodatkowania. W literaturze przedmiotu podkreśla się, że „oszacowanie jest dopuszczalne dopiero po uznaniu księgi podatkowej za nierzetelną, a więc może być jedynie następstwem uznania księgi za nierzetelną, a nie przyczyną stwierdzenia tej nierzetelności” [Kosikowski, Etel 2013]. Należy jednak zauważyć, że obok nierzetelności ksiąg podatkowych regulacje wskazują także na inne przyczyny szacowania podstawy opodatkowania. Należy do nich między innymi utrata prawa do korzystania ze zryczałtowanych form opodatkowania oraz brak ksiąg podatkowych lub innych danych niezbędnych do określenia podstawy opodatkowania [Ordynacja Podatkowa, art. 23, par. 1].

W Ordynacji Podatkowej wymienione wprost zostały metody, jakie mogą być wykorzystywane przez organy administracji skarbowej w celu szacowania podstawy opodatkowania. Zgodnie z polskimi regulacjami zaliczyć do nich należy metodę [Dzwonkowski (red.) 2014]: porównawczą wewnętrzną, porównawczą zewnętrzną, remanentową, produkcyjną, kosztową, udziału dochodu w obrocie.

Metoda porównawcza wewnętrzna wykorzystuje wysokości obrotów w tym samym przedsiębiorstwie za poprzednie okresy, w których znana jest wysokość obrotu. W metodzie porównawczej zewnętrznej ustalając dochód kontrolowanego podatnika porównuje się wysokości dochodów w innych przedsiębiorstwach prowadzących działalność o podobnym zakresie i w podobnych warunkach. Stosując metodę remanentową dochód obliczany jest w oparciu o wartości majątku podatnika na początku i na końcu okresu, z uwzględnieniem wskaźnika szybkości obrotu. Zgodnie z przepisami w metodzie produkcyjnej następuje ustalenie zdolności produkcyjnej przedsiębiorstwa i w oparciu o tę wartość oblicza się dochód podatnika. Zastosowanie metody kosztowej polega na ustaleniu wysokości obrotu (przychodu) na podstawie wysokości kosztów poniesionych przez przedsiębiorstwo, z uwzględnieniem wskaźnika udziałów tych kosztów w obrocie. Kolejna metoda przewidziana przez przepisy to metoda udziału dochodu w obrocie. Polega ona na ustaleniu wysokości dochodów ze sprzedaży określonych towarów i wykonywania określonych usług, z uwzględnieniem wysokości udziału tej sprzedaży (wykonanych usług) w całym obrocie [Ordynacja Podatkowa, art. 23, par. 3].

Obok wymienionych wprost w regulacjach metod, przepisy dopuszczają możliwość zastosowania innych metod szacowania podstawy opodatkowania. Warunkiem ich wykorzystania jest wskazanie dlaczego nie można było

przeprowadzić szacunku za pomocą metod wprost wymienionych w przepisach [Ordynacja Podatkowa, art. 23, par. 4]. Jednakże przepisy nie charakteryzują w żaden sposób innych metod szacowania. W piśmiennictwie wymienia się inne metody szacowania podstawy opodatkowania. Są one krótko, zwykle kilkoma zdaniami, charakteryzowane. Do metod tych zaliczyć można między innymi metodę [Schneider 2007, s. 223; Brzeziński i in. 2007, s. 242; Kosikowski, Etel 2013]:

- ustalenia obrotu na podstawie materiałów informacyjnych,
- udziału określonych wyrobów w ogólnej produkcji,
- udziału niektórych artykułów w ogólnym obrocie przedsiębiorstwa,
- receptur poszczególnych wyrobów,
- udziału kosztów handlowych w obrocie,
- zużycia energii elektrycznej,
- ustalania dochodu na podstawie ponoszonych wydatków,
- zysku netto,
- modelu ekonometrycznego kosztów.

Zgodnie z przepisami służby skarbowe mają obowiązek uzasadnienia wyboru metody oszacowania, którą zastosowały. Zarazem ustalając wysokość zobowiązania podatkowego należy przeprowadzać oszacowanie podstawy opodatkowania w wysokości zbliżonej do rzeczywistej podstawy opodatkowania [Ordynacja Podatkowa, art. 23, par. 5].

Należy zauważyć, że nie zawsze, pomimo nierzetelności ksiąg podatkowych musi dojść do szacowania dochodu. Wynika to z faktu, że zgodnie z regulacjami organy podatkowe powinny odstąpić od ustalania podstawy opodatkowania w drodze oszacowania, jeżeli dane wynikające z ksiąg podatkowych, uzupełnione dowodami uzyskanymi w toku postępowania, pozwalają na określenie podstawy opodatkowania [Dzwonkowski, Huchla, Kosikowski 2013].

Analizy orzeczeń NSA wydanych w roku 2014 w zakresie stosowanych metod szacowania dochodu

Badania empiryczne objęły analizę studium przypadków w oparciu o orzeczenia Naczelnego Sądu Administracyjnego dotyczące szacowania podstawy opodatkowania. Jako metodę badawczą zastosowano analizę dokumentów. Źródłem badania były orzeczenia zawarte w bazie Lex. Na dzień 18 kwietnia 2015 roku w bazie znajdowało się 219 orzeczeń Naczelnego Sądu Administracyjnego, które zostały przyporządkowane do art. 23 Ordynacji Podatkowej określającego reguły szacowania. Badania objęły wszystkie orzeczenia NSA wydane w 2014 roku. Wyroki NSA przyjęto jako źródło badań ze względu na fakt, że podatnicy nie zgadzający się z rozstrzygnięciami organów podatkowych mogą składać skargę do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego. Do jego zadań należy kontrolowanie zgodności z prawem decyzji wydawanych przez organy administracji skarbowej. Podatnicy mają również prawo do składania skarg na decyzje związane ze stosowaniem metod szacowania podstawy opodatkowania. Zarówno organy podatkowe jak i podatnicy na wyroki wydane przez Wojewódzki Sąd Administracyjny mogą złożyć skargę kasacyjną do NSA. Analiza orzeczeń dotyczących zastosowanych metod szacowania pozwala na identyfikację użycia poszczególnych metod przez organy podatkowe i skarbowe. Analizowane wszystkie (219) orzeczenia dotyczyły różnych podatków, co prezentuje tab. 1.

Tabela 1. Rodzaje i liczba podatków objętych przepisami o szacowaniu

PIT		CIT		VAT		Akcyza		Inne podatki	
Liczba spraw	Udział spraw w orzeczeniach ogółem	Liczba spraw	Udział spraw w orzeczeniach ogółem	Liczba spraw	Udział spraw w orzeczeniach ogółem	Liczba spraw	Udział spraw w orzeczeniach ogółem	Liczba spraw	Udział spraw w orzeczeniach ogółem
142	64,82%	9	4,11%	28	12,79%	29	13,25%	11	5,03

Źródło: opracowanie własne.

Jak pokazują dane zawarte w tabeli 1 prawie 70% analizowanych orzeczeń dotyczyło podatków dochodowych, przy czym zdecydowana większość podatku dochodowego od osób fizycznych. Stanowiły one w przybliżeniu 65% wszystkich znajdujących się w bazie wyroków. Podatnicy podatku dochodowego od osób prawnych wystąpili jedynie w 9 sprawach. Zatem za-

rzuty o prowadzenie nierzetelnych ksiąg zdecydowanie liczniej odnoszą się do osób fizycznych. Podatki konsumpcyjne takie jak VAT i akcyza stanowiły razem około 26% ocenianych orzeczeń. Wystąpiły także pojedyncze sprawy związane ze zryczałtowanym podatkiem od przychodów ewidencjonowanych oraz opłatami paliwowymi (opłatami za korzystanie ze środowiska).

Spośród poddanych analizie 151 spraw związanych z podatkami dochodowymi nie zawsze organy podatkowe i skarbowe przeprowadzały szacowanie dochodu (zob. tab. 2).

Tabela 2. Liczba orzeczeń w których zastosowano metody szacowania oraz liczba orzeczeń dotycząca innych kwestii w podatkach dochodowych

Liczba orzeczeń objęta badaniem	Liczba orzeczeń w których organy podatkowe stosowały metody szacowania	Udział liczby orzeczeń w których stosowano metody szacowania w orzeczeniach ogółem dotyczących podatków dochodowych	Liczba orzeczeń dotycząca innych kwestii niż stosowanie metod szacowania	Udział liczby orzeczeń dotyczących innych kwestii niż stosowanie metod szacowania w orzeczeniach ogółem dotyczących podatków dochodowych
151	40	26,5%	111	73,5%

Źródło: opracowanie własne.

Dane zawarte w tabeli 2. pokazują, że w 26,5% analizowanych spraw dotyczących podatków dochodowych organy zastosowały szacowanie podstawy opodatkowania. Natomiast w zdecydowanej większości ocenianych orzeczeń nie wykorzystywano metod szacowania podstawy opodatkowania chociaż wyroki były przyporządkowane do art. 23 ordynacji podatkowej określającego zasady szacowania. Wysoki 73% odsetek takich spraw spowodowany był różnymi przyczynami. W części prowadzonych postępowań organy podatkowe lub skarbowe uznały, że księgi są prowadzone nierzetelnie, ewentualnie nie były w ogóle prowadzone, ale zdecydowano o odstąpieniu od szacowania. Dochód został ustalony za pomocą innych zebranych dowodów. Niektóre sprawy dotyczyły wyłączenia z kosztów podatkowych tzw. „pustych faktur” lub zdarzeń które nie zostały prawidłowo udokumentowane. Podatnicy w składanych skargach wnosili o zastosowanie szacowania w takich sytuacjach. W 40 analizowanych sprawach dotyczących podatków dochodowych organy administracji skarbowej zastosowały różne metody szacowania podstawy opodatkowania co obrazuje tab. 3.

Tabela 3. Liczba orzeczeń w których stosowano poszczególne metody szacowania podstawy opodatkowania

Metoda porównawcza wewnętrzna		Metoda udziału dochodu w obrocie		Metoda kosztowa		Inne metody	
Liczba orzeczeń	Udział metody w analizowanych orzeczeniach	Liczba orzeczeń	Udział metody w analizowanych orzeczeniach	Liczba orzeczeń	Udział metody w analizowanych orzeczeniach	Liczba orzeczeń	Udział innych metod w analizowanych orzeczeniach
1	2,5%	1	2,5%	3	7,5%	32	80%

Źródło: opracowanie własne.

Metody wymienione wprost w przepisach były stosowane w nielicznych sytuacjach. Za pomocą metody kosztowej szacowano dochód w 7,5% ocenianych sprawach. Metoda porównawcza wewnętrzna oraz udziału dochodu w obrocie wykorzystane były w jednostkowych analizowanych orzeczeniach. Organy administracji skarbowej nie wykorzystaly metody porównawczej zewnętrznej, remanentowej, produkcyjnej. W trzech sprawach nie podano rodzaju metody jaka została zastosowana. Natomiast w 80 procentach analizowanych spraw organy podatkowe i skarbowe szacowały dochód za pomocą innych metod niż wprost wymienionych w przepisach.

Wykorzystanie metod określonych w regulacjach wymaga pozyskania odpowiednich danych. Warto przeanalizować przyczyny dlaczego nie są stosowane poszczególne metody szacowania dochodu wskazane w przepisach.

Nierzetelność ksiąg podatkowych bardzo często nie dotyczy tylko jednego roku, ale kilku lat podatkowych. Tym samym stwierdzenie nierzetelności ksiąg podatkowych za kilka okresów rozliczeniowych uniemożliwia zastosowanie metody porównawczej wewnętrznej wymagającej korzystania z danych zawartych w księgach kontrolowanego podatnika.

W przypadku metody porównawczej zewnętrznej należy zidentyfikować podmioty mające podobny zakres działalności. W analizowanych sprawach występowały sytuacje w których urzędy skarbowe zwracały się do innych organów podatkowych o zidentyfikowanie przedsiębiorstw prowadzących działalność w porównywalnych warunkach do kontrolowanego przez nich podatnika. Jednakże otrzymywały negatywne odpowiedzi o braku takich jednostek gospodarczych.

Metoda remanentowa może być zastosowana dla przedsiębiorstw handlowych. Dodatkowo wymaga jednak posiadania informacji o spisie z natury na początku i końcu danego okresu, który podlega szacowaniu. Jednak dostępność takich informacji jest nieduża. Gdy następuje zanegowanie rzetelności prowadzonych ksiąg podatkowych, to mogą również wystąpić wątpliwości co do zakresu prawidłowości remanentów sporządzanych przez podatnika. Jeśli podatnik nie prowadził w ogóle ksiąg, to również nie posiadamy informacji o spisie.

Metoda kosztowa wymaga znajomości udziału określonych kosztów w przychodzie. Jeśli szacowany jest przychód, to ustalenie takiego udziału pierwotnie, bez informacji z ksiąg jest bardzo trudne. Podobnie jest w przypadku metody udziału dochodu w obrocie.

Metoda produkcyjna może być zastosowana dla firm produkcyjnych. Tym samym nie może być wykorzystywana dla szacowania dochodu z handlu, działalności usługowej. Co więcej wskazuje ona na maksymalne zdolności produkcyjne. W gospodarce rynkowej nie jest problemem wytworzenie a sprzedaż dóbr. Zatem obliczenie wielkości produkcji z wykorzystaniem tej metody nie oznacza automatycznie osiągnięcia przychodu ze sprzedaży. Dochód oszacowany za jej pomocą jest jedynie maksymalnym potencjalnym dochodem.

Zatem specyfika poszczególnych metod szacowania podstawy opodatkowania oraz brak wiarygodnych danych uniemożliwia zastosowanie metod wskazywanych w przepisach. Przeprowadzone badania pokazują, że organy podatkowe stosują w większości metody nie wymienione wprost w przepisach (zob. tab. 4).

Tabela 4. Liczba orzeczeń w których stosowano metody wymienione i niewymienione w przepisach

Metody określone wprost w przepisach		Metody nie wymienione w przepisach		Brak informacji odnośnie zastosowanej metody	
Liczba orzeczeń	Udział zastosowania metod w analizowanych orzeczeniach	Liczba orzeczeń	Udział innych metod w analizowanych orzeczeniach	Liczba orzeczeń	Udział orzeczeń, w których nie podano metody w analizowanych orzeczeniach
5	12,5%	32	80%	3	7,5%

Źródło: opracowanie własne.

Jak pokazują dane zawarte w tabeli 4 w 80% analizowanych wyroków szacowanie nastąpiło za pomocą innych metod niż określonych w przepisach. Jednakże regulacje nie wymieniają jakie metody mogą być dodatkowo stosowane. W literaturze przedmiotu są niektóre z nich wymienione, ale opis jest bardzo skrótowy.

Wnioski

Organy administracji skarbowej w analizowanych orzeczeniach Naczelnego Sądu Administracyjnego wydanych w roku 2014 zastosowały metody szacowania podstawy opodatkowania inne niż wprost wskazane w przepisach w 80% przypadków ustalając wysokość podatku dochodowego. Natomiast jedynie w ponad 12% spraw stosowane były metody szacowania dochodu opisane w ordynacji podatkowej. Zatem postawiona w pracy hipoteza została zweryfikowana pozytywnie. Organy podatkowe i skarbowe stosują przede wszystkim inne niż wymienione w regulacjach metody szacowania dochodu.

Bardzo wysoki odsetek użycia innych metod wskazuje na konieczność teoretycznego opracowania zasad ich stosowania. Wydaje się, że brakuje w tym zakresie odpowiedniej metodologii stosowania poszczególnych metod niewymienionych w regulacjach. Kwestia stosowania metod szacowania dochodu innych niż określonych w przepisach wymaga dalszej analizy. Należałoby zidentyfikować najczęściej stosowane metody przez służby skarbowe oraz opracować ich teoretyczną podbudowę.

Bibliografia

- Adamiak B. i in. (2012), *Ordynacja podatkowa. Komentarz 2012*, Unimex.
- Brzeziński B. i in. (2007), *Ordynacja podatkowa. Komentarz*, T.1, Dom Organizatora, Toruń.
- Dzwonkowski H., Huchla A., Kosikowski C. (2003), *Ustawa Ordynacja podatkowa. Komentarz*, ABC, wydanie elektroniczne.
- Dzwonkowski H. (red.) (2014), *Ordynacja podatkowa 2014*, wydanie elektroniczne Legali.
- Kosikowski C., Etel L. (red.) (2013), *Ordynacja podatkowa. Komentarz*, Lex, wersja elektroniczna.
- Schneider K. (2007), *Błędy i oszustwa w dokumentach finansowo-księgowych*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Ustawa Ordynacja Podatkowa, Dz. U. z 2015 r., poz. 613.
- Witczak R. (2013), *Nieprawidłowości w szacowaniu podstawy opodatkowania w podatkach dochodowych w świetle badań*, Acta Universitatis Lodzensis Folia Oeconomica nr 299, Wyd. UŁ.

Paweł Sydor
Społeczna Akademia Nauk

RZETELNE A ZGODNE Z PRAWDĄ PROWADZENIE KSIĄG PODATKOWYCH NA TLE WYBRANEGO ORZECZNICTWA SĄDOWEGO I POGLĄDÓW DOKTRYNY

**Reliable and leading in accordance with the truth tax rolls of the judicature against
the background chosen and views of doctrine**

Abstract: Pursuant to the provisions of the Criminal Code and accounting law - the reliability of the accounts is understood as their correspondence to reality. On the basis of criminal law keeping tax book an unreliable manner is a crime. On the other hand, the provisions of the Criminal Code insofar as they relate to issues of reliability or compatibility with the truth misconduct treat documentation as a condition contrary to the law and not the facts – in particular the so-called. creative accounting (Art. 303 of the Penal Code) and the so-called. credit fraud (Art. 297 of the Penal Code). In the article attempt was made to demonstrate the concept of fairness connection with veracity as in the area of criminal law, along with the consequences of such a situation arising. In the author's state that, although seemingly not having an impact on possible criminal behavior description, for diversity criminal law and criminal law tax is not desirable from the point of view of transparency of the entire criminal justice system.

Key-words: tax rolls, books of account, reliability of tax rolls, defectiveness of tax rolls, crime of dishonest leading tax rolls.

Wstęp

Prowadzenie działalności gospodarczej, jako działalności, której istotę stanowi podejmowanie czynności zmierzających do osiągnięcia zysku ekonomicznego [Milewski 1998, s. 16–19] wiąże się z kwestią opodatkowania tej działalności. Istota podatków, aksjologicznego uzasadnienia ich bytu oraz wysokości jest niewątpliwie tematem, z punktu widzenia historii doktryn polityczno-prawnych i ekonomicznych, frapującym [Rau 2000; Piketty 2014; Zizek 2007, s. 3–30; Wetherly 2005, s. 10–63; Słowiński, Uhl-Hercoperec

2013, s. 182–200)¹. Podjęcie próby scharakteryzowania chociażby stanowisk w poszczególnych doktrynach politycznych i prawnych odnośnie podatków wymagałoby poczynienia odrębnych i głębokich studiów, zaś celem opracowania jest próba ujęcia specyfiki pojmowania rzetelności i prawdziwości ksiąg podatkowych w polskim systemie prawnym, a zatem wystarczającym będzie poprzestanie na stwierdzeniu obowiązku płacenia podatków jako faktu. Przedstawiono, siłą rzeczy pokrótce, podstawowe założenia ustrojowe, realizujące określone założenia ustawodawcy – co do tego czym mają być księgi podatkowe wskazane w przepisach kodeksu karnego skarbowego. Następnie wskazano normy prawne dotyczące rzetelnego i zgodnego z prawdą ich prowadzenia, z uwzględnieniem sądowej wykładni. Punktem centralnym pozostanie karnoprawna ocena zachowań związanych z nierzetelnym i niezgodnym z prawdą prowadzeniem ksiąg podatkowych, penalizowanych przez przepisy kodeksu karnego skarbowego. Jednocześnie rozważania dotyczące ksiąg podatkowych poprzedza ocena kryteriów badania rzetelności czy zgodności z prawem ksiąg rachunkowych, które stanowią jeden z elementów ksiąg stanowiących podstawę do obliczania należności publiczno-prawnej oraz *expressis verbis* wchodzą w skład ksiąg podatkowych.

Standard prowadzenia ksiąg rachunkowych (podatkowych) z punktu widzenia zasad rachunkowości

Stosownie do treści przepisu art. 24 ust. 1 Ustawy o Rachunkowości [tekst jednolity Dz. U. 2013, poz. 330], która wyznacza wskazany w podtytule standard prowadzenia ksiąg rachunkowych [Czekaj 1997], księgi rachunkowe winny być prowadzone rzetelnie, bezbłędnie, sprawdzalnie i na bieżąco. Stosownie do treści ust. 2–4 tegoż przepisu księgi rachunkowe uważa się za rzetelne, jeżeli dokonane w nich zapisy odzwierciedlają stan rzeczywisty. Uważane są za prowadzone bezbłędnie, jeżeli wprowadzono do nich kompletnie i poprawnie wszystkie zakwalifikowane do zaksięgowania w danym miesiącu dowody księgowe i zapewniono ciągłość zapisów. Sprawdzalność oznacza zaś możliwość stwierdzenia poprawności dokonanych w nich zapisów, stanów (sald) oraz działania stosowanych procedur obliczeniowych, a w szczególności gdy (min.) zapisy uporządkowane są chronologicznie i systematycznie według kryteriów klasyfikacyjnych umożliwiających sporzą-

¹ Dotyczącym uzasadnienia dla istnienia państwa, czy to w tradycji kontraktualistycznej, w której przyjmuje się, że państwo jest wytworem umowy między obywatelami, czy też w koncepcjach organicznych przyjmujących konieczność istnienia państwa w wymiarze wspólnotowym.

dzenie obowiązujących jednostkę sprawozdań finansowych i innych sprawozdań, w tym deklaracji podatkowych. Z kolei księgi uważa się za prowadzone na bieżąco jeżeli pochodzące z nich informacje umożliwiają sporządzenie m.in. deklaracji podatkowych. Nakłada to określone obowiązki na podatnika, który stosownie do orzecznictwa sądów administracyjnych – *powinien posiadać w swojej dokumentacji dowody potwierdzające rzetelność deklarowanych podstaw opodatkowania, a co za tym idzie, stosownie do przepisów o rachunkowości, obowiązany jest posiadać dowody umożliwiające sprawdzenie poprawności i rzetelności zapisów w księgach rachunkowych* (wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 25 stycznia 2012 roku, IIISA/Wa 1332/11, podobnie wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z 15 marca 2006 roku, IIFSK 306/05).

Widzimy zatem, w interesującym nas zakresie, że przepisy ustawy o rachunkowości wprowadzają definicję rzetelności, która jest rozumiana jako zgodność ze stanem rzeczywistym. Definicja ta pokrywa się z tradycyjnym w prawie, od Arystotelesa oraz, a następnie św. Tomasza z Akwinu, rozumieniem prawdy (materialnej²) jako zgodności z rzeczywistym stanem rzeczy [Lewandowski 2013, s. 24]³. Jednocześnie prawda tak rozumiana stanowi wyznacznik wartości logicznej danego zdania, wypowiedzi w ramach tzw. logiki formalnej [Ziembinski 1976, s. 6]⁴. Jest to szczególnie istotne z punktu widzenia dokonywanej wykładni przepisów prawnych, w ramach, której to właśnie wykładnia logiczno-językowa jest pierwszą ze stosowanych wykładni, zaś możliwość odwołania się do innych wykładni (celowościowej, systemowej⁵) otwiera się dopiero w momencie wykazania, że wykładnia logiczno-

² W odróżnieniu od tzw. prawdy formalnej, przyjmowanej chociażby, w pewnym skrócie, w zakresie zasad postępowania cywilnego, gdzie w ramach kontradyktoryjności procesu, organ procesowy przyjmuje za prawdziwy stan ustalony i wykazany przez stronę tegoż procesu.

³ Stosownie do przywołanej tamże paremii Arystotelesa – mówić o tym co jest, że nie jest, albo o tym co nie jest, że jest – jest fałszem, podczas, gdy mówić o tym co jest, że jest, albo o tym co nie jest, że nie jest – jest prawdą. Z kolei św. Tomasz miał wskazywać, że prawdą jest zgodność umysłu z rzeczą. Na marginesie pozostawić należy rozważane w logice rozróżnienie między mówieniem nieprawdy a kłamaniem, gdyż kryterium rzetelności jest kryterium obiektywnym, zaś możliwość postawienia zarzutu określonego działania będzie oznaczała możliwość przyjęcia celowego podawania nieprawdy.

⁴ Ocena logiczna danego zdania, twierdzenia o rzeczywistości opiera się na rozróżnieniu prawda – fałsz, przy przyjęciu, że przedmiotem oceny mogą być tylko wypowiedzi opisowe, stwierdzające, że tak jest lub tak nie jest. Nie ulega wątpliwości, że zapisy w księgach rachunkowych są właśnie takimi wypowiedziami z punktu widzenia logicznego.

⁵ Wykładnia celowościowa opiera się na badaniu potencjalnego zamiaru ustawodawcy; w ramach wykładni systemowej podejmuje się próbę wyjaśnienia użytych sformułowań przez odwołanie się do całości systemu prawnego. Oba rodzaje wykładni zostają przedsta-

językowa prowadzi ad absurdum, bądź też nie daje możliwości poczynienia ustaleń w sposób pewny [Nowacki, Tobor 1994, s. 192–195; Morawski 2002, s. 156–160]. Wydawać by się mogło, iż takie rozumienie rzetelności neguje możliwość wskazanego w tytule rozróżnienia między właśnie rzetelnością a zgodnością z prawdą ksiąg podatkowych, przy przyjęciu, stosownie do przytoczonych poniżej przepisów, że księgi rachunkowe wchodzą w zakres pojęciowy ksiąg podatkowych. Tytuł artykułu nie jest jednakże li tylko formą prowokacji intelektualnej, albowiem odnosi się on do treści przepisów dotyczących prowadzenia dokumentacji finansowej zamieszczonej w innych ustawach nakładających na obywateli określone obowiązki i wprowadzających możliwość pociągnięcia do odpowiedzialności, w tym karnej osób, które w sposób zawiniony tych obowiązków nie przestrzegają. Z kolei przywołanie tych przepisów, w tym art. 303 kk oraz art. 297 kk i powstałego na ich tle orzecznictwa sądowego oraz wypowiedzi doktryny jest o tyle istotne, iż to właśnie te przepisy, z uwagi na swój prawno-karny wymiar precyzują tak samo rozumienie rzetelności, jak i zgodności z prawdą, w tych obszarach, w których te pojęcia nie pokrywają się.

Standard prowadzenia ksiąg rachunkowych z punktu widzenia przepisów prawa karnego

Zgodnie z art. 303§1 Kodeksu Karnego – *kto wyrządza szkodę majątkową osobie fizycznej, prawnej lub jednostce organizacyjnej nie mającej osobowości prawnej, przez nieprowadzenie dokumentacji działalności gospodarczej albo prowadzenie jej w sposób nierzetelny lub niezgodny z prawdą, w szczególności niszcząc, usuwając, ukrywając, przerabiając lub podrabiając dokumenty dotyczące tej działalności podlega karze pozbawienia wolności do lat 3*. Dalsze paragrafy tego przepisu dotyczą sytuacji gdy wartość szkody jest znaczna lub też sytuacji gdy zachodzi wypadek mniejszej wagi. Z punktu widzenia tematyki artykułu istotne jest to, że ustawodawca penalizując kwestie tzw. kreatywnej księgowości [Wąsowski 2003] posłużył się pojęciem dokumentacji, w skład, której niewątpliwie, w oparciu o zasady wykładni systemowej, wchodzi księgi rachunkowe oraz w tekście przepisu rozróżnił kwestie rzetelności i zgodności z prawem. Przyjmując zatem założenie racjonalności ustawodawcy [Grzonka 2011, s. 15–19] wska-

wione w artykule przy analizie orzecznictwa sądowego dotyczącego kwestii związanych z zakresem znaczeniowym rzetelności i prawdziwości zapisów w księgach podatkowych, przy aktualności zakazu wykładni systemowej czy celowościowej w razie „oczywistości” znaczenia przepisu, stosownie do zasady *clara non sunt interpretanda* (jasne nie wymaga wyjaśnienia).

zać należy, że na gruncie przepisu art. 303 kk inaczej jest rozumiana rzetelność niż na gruncie cytowanego przepisu ustawy o rachunkowości. Stosownie do orzecznictwa Sądu Najwyższego – *zasada ustawowej określoności odpowiedzialności karnej nakazuje uznać, że dokumentacja działalności gospodarczej, której obowiązek prowadzenia wynika z przepisu rangi ustawowej* (w tym cytowanej ustawy o rachunkowości – przyp. P. S⁶). *Przedmiotem stypizowanych w tym przepisie zachowań nie mogą być prywatne zapiski listy, spisy, rejestry sporządzone co prawda w związku z prowadzoną działalnością, jednakże do sporządzenia, których podmiot gospodarczy nie został zobowiązany ustawowo* (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 2 lutego 2009 roku, VKK 330/08). Widzimy zatem, że przedmiotem czynności wykonawczych w rozumieniu art. 303 kodeksu karnego są dokumenty, których obowiązek prowadzenia wynika z przepisów ustawy, w tym same księgi rachunkowe wskazane w cytowanym przepisie ustawy o rachunkowości [Marek 2010; Kulesza 2011]. Przepis jednakże różnicuje stan nierzetelności i niezgodności z prawdą w sytuacji, w której, zgodnie z przytoczonym przepisem ustawy o rachunkowości – to księgi rachunkowe są nierzetelne gdy nie odzwierciedlają rzeczywistości. Przy częściowej tożsamości zakresu dokumentacji wprowadza zatem zupełnie inną koncepcję nierzetelności dokumentacji. Podobnie treść przepisu art. 297§1 kk wskazuje na to, że ustawodawca w sposób odmienny traktuje nierzetelność na gruncie przepisów ustawy o rachunkowości oraz przepisów kodeksu karnego. Zgodnie z tym przepisem – *Kto, w celu uzyskania dla siebie lub kogo innego, od banku lub jednostki organizacyjnej prowadzącej podobną działalność gospodarczą na podstawie umowy albo od organu lub instytucji dysponujących środkami publicznymi – kredytu, pożyczki pieniężnej, poręczenia, gwarancji, akredytywny, dotacji, subwencji, potwierdzenia przez bank zobowiązania wynikającego z poręczenia lub z gwarancji lub podobnego świadczenia pieniężnego na określony cel gospodarczy, instrumentu płatniczego lub zamówienia publicznego, przedkłada podrobiony, przerobiony, **poświadczający nieprawdę albo nierzetelny*** (podkr. P. S) *dokument albo nierzetelne, pisemne oświadczenie dotyczące okoliczności o istotnym znaczeniu dla uzyskania wymienionego wsparcia finansowego, instrumentu płatniczego lub zamówienia podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5*. Pomijając kwestie wykładni znamienia poświadczania nieprawdy w prawie karnym, stosownie do regulacji zawartej w art. 271 kk wskazać możemy, że przedmiotem czynności wykonawczych mają być dokumenty, w tym stanowiące podstawę wpisów do ksiąg rachunkowych, a potwierdzające stan finansów danej osoby czy podmiotu. Tym samym chodzi o dokumentację, która, pośrednio czy bezpośrednio wchodzi

⁶ Co wynika bezpośrednio z uzasadnienia cytowanego orzeczenia Sądu Najwyższego – *in fine*.

w skład ksiąg rachunkowych [Górniok 2002; Bojarski 1998]. Podkreślić należy, że o ile ustawodawca w redakcji przepisu art. 303 kk posłużył się alternatywą łączną (spójnik „lub”) o tyle w tekście art. 297 kk posługuje się alternatywą rozłączną („albo”) [Ziemiński 1976, s. 73–90]⁷. Oznacza to, że o ile w art. 303 kk, stosownie do uwag poczynionych w przypisie, możliwe jest przyjęcie nierzetelności jako (m.in.) niezgodności z prawdą, o tyle na gruncie art. 297 kk dokumenty mogą być albo nierzetelne albo niezgodne z prawdą. Z zakresu znaczeniowego sformułowania nierzetelne w art. 297 kk wyeliminowano pojęcie niezgodne z prawdą, stosownie do wykładni logiczno-językowej przepisu. Stąd, stosownie do poglądów doktryny – *de lege lata dokument nierzetelny w rozumieniu art. 297§1 kk to dokument autentyczny, w którym pominięto niektóre dane lub, w którym zostały zawarte informacje sugerujące stan inny niż istniejący w rzeczywistości, nierzetelne zaś oświadczenie to takie, które pomija niektóre informacje lub sugeruje treści nieprawdziwe, nie zawierając informacji nieprawdziwych* (tamże). Jak zatem wskazana w tytule potencjalna dychotomia – rzetelności i zgodności z prawdą odnosi się do ksiąg podatkowych?

Rzetelność a zgodność z prawdą ksiąg podatkowych

Stosownie do treści przepisu art. 53 § 21 Kodeksu Karnego Skarbowego księgami są:

- 1) księgi rachunkowe;
- 2) podatkowa księga przychodów i rozchodów;
- 3) ewidencja;
- 4) rejestr;
- 5) inne podobne urządzenia ewidencyjne, do których prowadzenia zobowiązuje ustawa, a w szczególności zapisy kasy rejestrującej.

Stosownie do przepisów §22 i §23 cytowanego kodeksu – księga nierzetelna jest to księga prowadzona niezgodnie ze stanem rzeczywistym, zaś księga wadliwą jest księga prowadzona niezgodnie z przepisem prawa. Wi-

⁷ Ustawodawca posłużył się, redagując powyżej przytoczone przepisy funktorami prawdziwościowymi – odpowiednio alternatywy łącznej i alternatywy rozłącznej. Funktory prawdziwościowe to takie funktory zdaniotwórcze o argumentach zdaniowych, przy których na podstawie samej tylko wartości logicznej jego argumentów zdaniowych, a niezależnie od treści tych zdań, można jednoznacznie określić, jaka jest wartość logiczna całego zdania zbudowanego przy pomocy tego funktora. Dla funktora alternatywy łącznej („lub”) – dla prawdziwości zdania koniecznym jest prawdziwość co najmniej jednego argumentu zdaniowego, dla funktora alternatywy rozłącznej („albo”) – koniecznym jest prawdziwość jednego argumentu zdaniowego.

dzimy zatem, że w zakres semantyczny ksiąg podatkowych w interesującym nas obszarze prawa – to jest prawa karnego skarbowego, w sposób szczególny określającego i różnicującego zachowania zgodne z prawem i zachowanie niezgodne z prawem, których zaistnienie przy spełnieniu przesłanki winy⁸ skutkować może ukaraniem wchodzą księgi rachunkowe, od których rozpoczęliśmy nasze rozważania. Jednocześnie przepisy kodeksu karnego skarbowego wymieniają inne dokumenty, które mogą być przedmiotem czynności wykonawczych nie tylko w ramach czynów z kodeksu karnego skarbowego, ale również tzw. przestępstw pospolitych, w tym z art. 297 kk i art. 303 kk. Przepisy kodeksu karnego skarbowego chronią interesy fiskalne państwa w postaci ochrony należności publicznoprawnych, w tym wyliczanych w oparciu o dokumentację finansową wskazywaną w art. 24 Ustawy o Rachunkowości. Stosownie zatem do treści §26 cytowanego przepisu kodeksu karnego skarbowego – należność publicznoprawna jest to należność państwowa lub samorządowa, będąca przedmiotem przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego; należnością państwową jest podatek stanowiący dochód budżetu państwa, należność z tytułu rozliczenia udzielonej dotacji lub subwencji lub należność celna, a należnością samorządową – podatek stanowiący dochód jednostki samorządu terytorialnego lub należność z tytułu rozliczenia udzielonej dotacji lub subwencji, przy czym w rozumieniu kodeksu należnością publicznoprawną, w tym podatkiem, jest także należność stanowiąca przychód budżetu ogólnego Wspólnot Europejskich lub budżetu zarządzanego przez Wspólnoty Europejskie lub w ich imieniu, w rozumieniu wiążących Rzeczpospolitą Polską przepisów prawa Unii Europejskiej, będąca przedmiotem przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego.

Zgodnie z § 27 należność publicznoprawna uszczuplona czynem zabronionym jest to wyrażona liczbowo kwota pieniężna, od której uiszczenia lub zadeklarowania uiszczenia w całości lub w części osoba zobowiązana uchyliła się i w rzeczywistości ten uszczerbek finansowy nastąpił. Stosownie zaś do § 28 narażenie na uszczuplenie należności publicznoprawnej czynem zabronionym jest to spowodowanie konkretnego niebezpieczeństwa takiego uszczuplenia – co oznacza, że zaistnienie uszczerbku finansowego jest wysoce prawdopodobne, choć nie musi nastąpić. Z uwagi na odmienną przed-

⁸ Winy rozumianej jako osobista zarzucalność popełnienia czynu zabronionego, stosownie do przyjętej w prawie karnym tzw. normatywnej teorii winy. Inaczej mówiąc człowiek jest winny swego zachowania jeżeli nie zaistniała żadna okoliczność (siła wyższa itp.), która by jego winę wyłączała.

miotu ochrony przepisy Kodeksu Karnego – art. 303 kk nie stosuje się do czynów skierowanych przeciwko Skarbowi Państwa, *albowiem nie jest szkodą majątkową na gruncie tego przepisu uszczerbek majątkowy doznany przez Skarb Państwa na skutek uszczuplenia podatkowego lub innego uchylenia się od daniny publicznej* (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 kwietnia 2008 roku, IIIKK 473/07, podobnie wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 lipca 2006 roku, IIIKK 55/06). Takie stanowisko prowadzi do wniosku, że sfera oceny rzetelności i prawdziwości ksiąg podatkowych nie jest dokonywana na gruncie przepisów kodeksu karnego, w tym art. 303 i 297 kk. Zważyć należy, że stosownie do poglądów doktryny byłaby nadto niedopuszczalna, albowiem przy przyjęciu, że nierzetelny to niezgodny z rzeczywistością, *wymienienie nierzetelności w alternatywie z nieprawdą i zaprzeczaloby tezę o racjonalności ustawodawcy* [Wilk 2013]. Co jednakże w sytuacji gdy nierzetelne dokumenty w znaczeniu karnoskarbowym są wykorzystane do popełnienia również innego przestępstwa?

Nierzetelność a wadliwość księgi podatkowej

Powyżej wskazane zostały powody, dla których na gruncie Kodeksu Karnego Skarbowego znajduje zastosowanie, rzecz można klasycznie rachunkowa definicja rzetelności rozumianej jako niezgodność ze stanem rzeczywistym. Przy podkreśleniu, że stosownie do orzecznictwa przepisy Kodeksu Karnego – art. 303 i 297 nie penalizują sytuacji, w której zobowiązany do uiszczenia należności publiczno-prawnej, w sposób niewłaściwy prowadzi księgi podatkowe – zastanowić należy się nad konsekwencjami prawnymi w sytuacji gdy ten sam dokument będzie uznawany za nierzetelny na gruncie jednego reżimu prawnego – karnoskarbowego, zaś całkowicie odmienniej ocenie podlegać będzie w sytuacji gdy zostanie wykorzystany przy popełnianiu przestępstwa pospolitego. Pamiętać należy, że art. 8 Kodeksu Karnego Skarbowego statuuje zasadę tzw. idealnego zbiegu przestępstw, co oznacza, że jeżeli ten sam czyn wyczerpuje dyspozycję przepisu Kodeksu Karnego Skarbowego oraz Kodeksu Karnego – sprawca odpowiada za ten czyn na gruncie obu reżimów prawnych. Jak ujął to Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 24 stycznia 2013 roku, IKZP 21/12, OSNKW 2013/2/14 – *W przypadku stosowania konstrukcji tzw. idealnego zbiegu czynów zabronionych, o którym mowa w art. 8 §1 kks, reguły wyłączenia wielości ocen mogą służyć do redukcji kwalifikacji prawnej w ramach normatywnej analizy przeprowadzonej odrębnie dla poszczególnych deliktów (skarbowego i powszechnego) objętych tym zbiegiem, natomiast nie mają już zastosowania do obu kwalifikacji prawnych jako całości. Inaczej rzecz ujmując: reguły wyłączenia wielości ocen mają zastosowanie jedynie w wypadku zbiegu przepisów ustawy,*

natomiast nie stosuje się ich w razie idealnego zbiegu czynów zabronionych, o którym mowa w art. 8 §1 kks. Poniższe w konsekwencji oznacza, że wykluczone jest, aby przepis Kodeksu Karnego Skarbowego mógł wyprzeć na zasadzie specjalności lub konsumpcji przepis Kodeksu Karnego albo odwrotnie.

Na gruncie przepisów Kodeksu Karnego Skarbowego – kwestie konsekwencji prawnych prowadzenie ksiąg podatkowych w sposób nierzetelny albo wadliwy penalizuje art. 61. Stosownie do tegoż przepisu – (§1) kto nierzetelnie prowadzi księgę, podlega karze grzywny do 240 stawek dziennych. W wypadku mniejszej wagi (§2), sprawca podlega karze grzywny za wykroczenie skarbowe. Stosownie zaś do §3 – karze określonej w §2 podlega także ten, kto wadliwie prowadzi księgę [Ogiński 2005].

Widzimy zatem, że ustawodawca rozróżnia w sposób mający doniosłe znaczenie dla osób oskarżonych – stan prowadzenia ksiąg nierzetelnie (przestępstwo) oraz wadliwie (wykroczenie). Jednocześnie ustawodawca wprowadza wypadek mniejszej wagi od prowadzenia ksiąg w sposób nierzetelny; w wypadku zatem mniejszej wagi sprawca ponosi odpowiedzialność jak za wykroczenie skarbowe. O możliwości przyjęcia wypadku mniejszej wagi decyduje spłot okoliczności podmiotowych i przedmiotowych przy ocenie stopnia winy i społecznej szkodliwości czynu [Banasik 2013].

Rozróżnienie prowadzenia księgi w sposób nierzetelny oraz wadliwy rodzić musi również pytanie o wzajemne zakresy znaczeniowe tych pojęć. Jeżeli nierzetelność jest rozumiana przez kodeks karny skarbowy jako stan niezgodności z rzeczywistością to wydaje się, że tak rozumiana nierzetelność „pochłania” wadliwość, albowiem księga np. rachunkowa prowadzona w sposób niezgodny z rzeczywistością jest prowadzona wadliwie w rozumieniu cytowanego przepisu art. 24 Ustawy o Rachunkowości. Stosownie do orzecznictwa Sądu Najwyższego – *rzetelność jest rozumiana w tym przepisie w sposób obiektywny* (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 maja 2001 roku, IIKK 85/99). Mamy zatem sytuację pochłaniania przez normę przewidującą surowsze zagrożenie znamienia normy przewidujące zagrożenie łagodniejsze, przy czym stosunek ten, w ramach jego wykładni logiczno-językowej będzie stosunkiem nieprzechodnim – wadliwość nie będzie pochłaniała nierzetelności. Samo stwierdzenie nierzetelności i, co za tym idzie *a maiori ad minus*, wadliwości, bądź samo stwierdzenie wadliwości nie przesądza o możliwości przypisania winy osobie o czyn podejrzewanej, albowiem dla wykazania winy koniecznym jest ustalenie, że osoba ta działała z zamiarem czyli wiedziała, iż popełnia czyn zabroniony i do tego zmierzała albo wiedząc, że może popełnić czyn zabroniony na taką ewentualność się godziła [Rejman

1999]. Zgodnie z cytowanym powyżej orzeczeniem Sądu Najwyższego – *ponieważ przypisane oskarżonemu przestępstwo z art. 61 kks ma, jak ustawowe typy przestępstw, charakter umyślny – sąd... winien wskazać, dlaczego i na jakiej podstawie przyjął, że oskarżony miał zamiar zamieszczania w księgach i w sprawozdaniu finansowym nierzetelnych danych. Liczba błędnych zapisów nie przesądza o umyślności ich wprowadzenia do ksiąg. Możliwe jest przecież z pewnością umyślne wprowadzenie jednego nierzetelnego zapisu do księgi rachunkowej, jak też możliwe jest prowadzenie ksiąg w sposób bardzo niedbały i nieumyślne wprowadzenie do nich wielu niezgodnych z rzeczywistością zapisów.*

Tytułem podsumowania – pozorny czy rzeczywisty zbieg przepisów prawa karnego i karnego skarbowego w zakresie rzetelności a zgodności z prawem ksiąg podatkowych?

Stosownie do poczynionych powyżej uwag i przytoczonego orzecznictwa dotyczącego kwestii możliwości zakwalifikowania czynów, w których pokrzywdzonym byłby Skarb Państwa z tytułu należności publiczno-prawnych, tego typu zachowanie na wyczerpuje znamion art. 303 kk dotyczącego kreatywnej księgowości (tym bardziej art. 297 kk penalizującego tzw. oszustwo bankowe). Pozornie zatem ustawodawca pozostawił prawu karnemu materialnemu alternatywę prawdy i rzetelności (rozłączną lub łączną) zaś prawu karnemu skarbowemu właściwą tożsamość rzetelności i zgodności z rzeczywistością. Co jednakże w sytuacji gdy poszczególne dokumenty jako elementy składające się na księgi podatkowe okazują się niezgodne z rzeczywistością, a więc nierzetelne w rozumieniu art. 61 kks oraz art. 77 Ustawy o Rachunkowości⁹ stają się równocześnie narzędziem dokonania przestępstwa z art. 303 kk czy art. 297 kk, w szczególności przy ewentualnym, opisanym powyżej zbiegu realnym z przepisem art. 77 Ustawy o Rachunkowości (por. odp. w zakresie dokumentacji rachunkowej – wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z 13 grudnia 2013 roku, I FSK 1645/12, w zakresie art. 77 – wyrok Sądu Okręgowego we Wrocławiu, IVKa 309/13 z 4 września 2013 roku oraz postanowienie Sądu Najwyższego z 11 lutego 2004 roku, IVKK 410/03). Ten sam dokument ma być dokumentem nierzetelnym w rozumieniu ustawy o rachunkowości i jednocześnie nie – nierzetelnym a niezgodnym z prawdą w rozumieniu art. 297 kk.

⁹ Penalizujące zachowania polegające na nieprowadzeniu ksiąg rachunkowych, prowadzeniu ich wbrew przepisom ustawy lub podawanie w tych księgach nierzetelnych danych oraz niesporządzaniu sprawozdania finansowego, sporządzeniu go niezgodnie z przepisami ustawy lub zawarciu w tym sprawozdaniu nierzetelnych danych.

Zarysowany przykład, w mojej ocenie, wskazuje, *de lege ferenda*, na ewentualną konieczność, w ramach wykładni semisemantycznej, uzgodnienia terminologii w zakresie samego prawa karnego (obejmującego przecież przepisy karne ustawy o rachunkowości) oraz prawa karnego i prawa karnego skarbowego, w szczególności w tych obszarach, w których dochodzić może do oceny tego samego zachowania z punktu widzenia różnych norm prawa karnego mających jednocześnie zastosowanie dla oddania pełnej oceny prawnokarnej czynu.

Bibliografia

- Banasik K. (2013), *Typ uprzywilejowany czynu zabronionego*, Prokuratura i Prawo 2013/9/45 – 56.
- Bojarski J. (1998), *Oszustwa bankowe w polskim prawie karnym*, Prawo Bankowe 1998/4/81;
- Czekaj R. (1997), *Pojęcie rzetelności i prawidłowości ksiąg jako kategoria prawno – podatkowa*, Doradca Podatkowy, 1997/1/18.
- Grzonka L. (2011), *Legislacja administracyjna. Zarys zagadnień podstawowych*, C. H. Beck, Warszawa.
- Górniok O. (2002), *Ocena prawno-karna oszukańczych bankructw*, Prokuratura i Prawo 2002/1/28 – 37.
- Kulesza J. A. (2011), *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 2 lutego 2009 roku, VKK 330/08*, Wojskowy Przegląd Prawniczy 2011/3/74 – 81.
- Lewandowski S. (2013), *Retoryczne i logiczne podstawy argumentacji prawniczej*, Lexis Nexis, Warszawa.
- Marek A. (2010). *Kodeks karny. Komentarz*, Lex, Warszawa.
- Morawski L. (2002), *Wykładnia w orzecznictwie sądów*, TNOiK, Toruń.
- Nowacki J., Tobor Z. (1994), *Wstęp do prawoznawstwa*, PWN, Warszawa.
- Ogiński P. (2005), *Niektóre problemy kodeksu karnego skarbowego w zakresie przestępstw i wykroczeń podatkowych związanych z dokumentacją*, Nowe Kodyfikacje Prawa Karnego 2005/17/415 – 452.
- Piketty T. (2014), *Kapitalizm XXI wieku*, Krytyka Polityczna, Warszawa.
- Milewski R. (red.) (1998), *Podstawy ekonomii*, PWN, Warszawa.
- Rau Z. (2000), *Liberalizm. Zarys myśli politycznej XIX i XX wieku*, ALETHEIA, Warszawa.
- Rejman G. (red.) (1999), *Kodeks karny, Część ogólna. Komentarz*, C. H. Beck, Warszawa.
- Słowiński P., Ulk-Hercoperec D. (2013) *Ulrike Meinhof. Terror, seks i polityka*, Videograf, Chorzów.
- Wąsowski W. (2003), *Falszowanie sprawozdań finansowych – istota i odpowiedzialność*, Prawo Bankowe 2003/7 – 8/90, wyd. CH. Beck, Warszawa..
- Wetherly P. (2005), *Marxism and The State. An Analytical Approach*, New York.
- Wilk L. (2013), *Pojęcie nierzetelności w odniesieniu do dokumentów w prawie karnym*, Palestra 2013/3–4/128–134;

Ziemiński Z. (1976), *Logika praktyczna*, PWN, Warszawa.

Zizek S. (2007), *Mao on practice and contradiction*, Verso, London, New York.

Judykaty:

Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 25 stycznia 2012 roku, IIISA/Wa 1332/11, dostęp online, Centralna Baza Orzeczeń Sądów Administracyjnych.

Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z 15 marca 2006 roku, IIFSK 306/05, dostęp online, Centralna Baza Orzeczeń Sądów Administracyjnych.

Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 2 lutego 2009 roku, VKK 330/08, dostęp online, portal orzeczeń SN.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 kwietnia 2008 roku, IIIKK 473/07, dostęp online, portal orzeczeń SN.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 lipca 2006 roku, IIIKK 55/06, dostęp online, portal orzeczeń SN.

Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24 stycznia 2013 roku, IKZP 21/12, OSNKW 2013/2/14.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 maja 2001 roku, IIKK 85/99, dostęp online, Centralna Baza Orzeczeń Sądów Administracyjnych.

Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z 13 grudnia 2013 roku, I FSK 1645/12, dostęp online, Centralna Baza Orzeczeń Sądów Administracyjnych.

Wyrok Sądu Okręgowego we Wrocławiu z 4 września 2013 roku, IVKA 309/13, dostęp online, portal orzeczeń SO we Wrocławiu.

Postanowienie Sądu Najwyższego z 11 lutego 2004 roku, IVKK 410/03, dostęp online, portal orzeczeń SN..

Małgorzata Domańska
Społeczna Akademia Nauk

WYBRANE PROBLEMY BILANSOWO-PODATKOWE W RACHUNKOWOŚCI JEDNOSTKI SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO

Selected balance sheet and taxes problems in local governments units

Abstract: Accounting system of local governments must meet, apart from Accounting Act, also regulations of the tax law, which in many cases, is not compliant with the balance sheet regulations. It results in a need of preparation of general procedures, allowing to combine applicable regulations in such a way, to assure, that accounting system adopted by a local government, would be compliant with applicable general laws and regulations. Discrepancies in interpretation cause, that financial officers responsible for accounting, very often have to keep two separate records, one for tax purposes and the other one for accounts.

Key-words: tax law, tax, accounting, system of accounting.

Wprowadzenie

Sprawnie funkcjonujący system finansów publicznych powinien opierać się na określonych zasadach oraz regułach postępowania. Prowadzenie prawidłowo funkcjonującej oraz efektywnej działalności sektora samorządowego bez odpowiednich unormowań prawnych nie jest możliwe. Wpływają one na rzetelność, prawidłowość oraz zapewniają bezpieczeństwo gospodarki sektora samorządowego.

Celem artykułu jest wskazanie wybranych problemów z zakresu prawa bilansowo-podatkowego. Zagadnienie zasługuje na uwagę, gdyż jednostki sektora samorządowego m.in. poprzez prawo podatkowe gromadzą dochody budżetowe, będące wyznacznikiem dokonywania wydatków zarówno bieżących jak i majątkowych, które świadczą o możliwościach finansowych i potencjale gospodarczym gminy. W celu ewidencjonowania dochodów podatkowych i wydatkowania środków finansowych samorządy wykorzystują określone zasady oraz metody rachunkowości przyjęte i stosowane w da-

nej jednostce (polityka rachunkowości). System (zasady) rachunkowości aby funkcjonował w sposób prawidłowy musi spełniać określone wymogi, zarówno prawa bilansowego jak i podatkowego. Odpowiada bowiem za rzetelność, poziom i terminowość prezentowanych informacji, do których jest zobowiązany.

Podatek od nieruchomości w prawie podatkowym

Jednostki sektora samorządowego aby móc wypełniać zapisy ustawy o samorządzie gminnym, a więc realizować zadania, do których zostały powołane muszą gromadzić określone środki finansowe na potrzeby gospodarki finansowej, zgodnie z katalogiem zawartym w ustawie o dochodach jednostek samorządu terytorialnego [Dz. U. z 2015r., poz. 513].

Samorząd terytorialny to wyodrębniona społeczność lokalna powołana do samodzielnego wykonywania zadań publicznych służących zaspokajaniu zbiorowych potrzeb wspólnoty samorządowej [Domańska 2014, s. 224]. Dotyczy przede wszystkim rozwoju infrastruktury wodociągowej, drogowej, gospodarki mieszkaniowej, ochrony środowiska, oświaty, zdrowia czy pomocy społecznej.

W obszarze niektórych grup dochodów samorząd lokalny (gmina) może oddziaływać w sposób aktywny. Do tego typu dochodów należy podatek od nieruchomości. Gmina ma możliwość jego kształtowania w ramach planowania budżetu (wysokość stawek podatkowych). Poziom dochodów z tytułu podatku od nieruchomości niejednokrotnie świadczy o możliwościach oraz potencjale gospodarczym gminy i stanowi znaczący udział w ogólnych dochodach budżetu samorządu. Na tę grupę dochodów należy zwrócić szczególną uwagę poszukując możliwości polepszenia sytuacji finansowej gminy (np. polityka podatkowa). Należy zaznaczyć, iż wskazana grupa dochodów w dużej mierze zależna jest od polityki fiskalnej państwa (wysokość górnych stawek podatkowych), a osiągnąć wpływy stanowią przeważającą część dochodów własnych gminy. Ich ustalona kwota oraz poszczególne wysokości stawek, a w konsekwencji wysokość dochodów jest w dużej mierze wyznacznikiem sytuacji gospodarczej oraz finansowej [Domańska 2014, s. 225] danego samorządu. Podatek od nieruchomości stanowi znaczącą część całości dochodów gminy, co przykładowo obrazuje tabela 1. Ponadto samorząd może je w miarę precyzyjnie zaplanować w przeciwieństwie do pozostałych kategorii dochodów (udziały, subwencje, dotacje).

Tabela 1. Udział dochodów z tytułu podatku od nieruchomości w dochodach własnych i ogółem na przykładzie Gminy Ozorków w latach 2012–2014 (w tys. zł)

Rok	Wykonanie dochodów z tytułu podatku od nieruchomości	Wykonanie dochodów własnych	%	Wykonanie dochodów ogółem	%
2012	5 465 249	11 382 784	48,0	19 515 594	28,0
2013	5 867 101	12 105 449	48,5	20 196 456	29,1
2014	6 125 827	12 813 718	47,8	21 863 673	28,0

Źródło: Opracowanie własne na przykładzie sprawozdania z wykonania budżetu za lata 2012, 2013 i 2014.

Jak wynika z tabeli 1 w Gminie Ozorków dochody z tytułu podatku od nieruchomości na przestrzeni prezentowanych lat stanowią znaczącą część całości dochodów gminy. Ich wysokość oscyluje to w granicach 28% ogólnych dochodów budżetu. W roku 2012 stanowi to kwotę 5 465 249 zł, tj. 28%, w roku 2013 – 5 867 101 zł, tj. 29,1% i w roku 2014 – 6 125 827 zł, tj. 28%, a więc ich wysokość w poszczególnych latach jest porównywalna. Z kolei udział dochodów z tytułu podatku od nieruchomości w dochodach własnych gminy w analizowanych latach jest znacząco wyższy - wyniósł bowiem 48,1 %. W roku 2012 było to 48,0%, w roku 2013 – 48,5% (nastąpił wzrost o 0,5% w stosunku do roku 2012), natomiast wykonanie w roku 2014 to spadek w porównaniu z rokiem poprzednim o 0,7% co stanowi 47,8%. W porównaniu do ogółu gmin w Polsce udział dochodów z tytułu podatku od nieruchomości Gminy Ozorków jest w znacznym stopniu wyższy (w 2014 r. udział dochodów z tytułu podatku od nieruchomości w dochodach własnych wyniósł 19,8% [<http://www.mf.gov.pl...>]).

Z przedstawionych danych wynika, iż dochody z tytułu podatku od nieruchomości w Gminie Ozorków stanowią ponad 48% wykonania dochodów własnych, co świadczy o znaczącym udziale dochodów własnych Gminy w dochodach ogółem.

Prawo podatkowe określa terminy wpłacania podatków, deklaracje podatkowe oraz właściwość miejscową organów podatkowych. Godnym podkreślenia jest fakt, iż nie tylko specyfika prawa podatkowego jest bardzo zmienna, ale również orzecznictwo w zakresie interpretacyjnym opodatkowania podatkiem od nieruchomości. Niejednokrotnie jest ono niejasne i nie-

spójne, co powoduje problemy z wykładnią prawa. Dotyczy to również podatku od nieruchomości, gdzie opodatkowanie niektórych nieruchomości wywołuje problemy, co przykładowo przedstawia tabela 2.

Tabela 2. Przykładowe obszary wywołujące problemy z opodatkowaniem

Przykładowe obszary wywołujące problemy z opodatkowaniem
farmy fotowoltaiczne
myjnie samochodowe
stacje – redukcyjno-pomiarowe gazu
transformatory
stacje paliw

Źródło: Opracowanie własne.

Wybrane obszary dotyczące podatku od nieruchomości przedstawione w tabeli 2 wywołują wiele problemów dotyczących ich opodatkowania. Specyfika nazewnictwa powoduje, iż powstaje dylemat, jak zakwalifikować daną nieruchomość w celach podatkowych. Opodatkować ją podatkiem od nieruchomości wg stawki obowiązującej jak dla pojedynczej nieruchomości, czy też stawką określoną dla wartości budowli.

Opodatkowanie budowli

W zakresie opodatkowania budowli istnieje wiele nieścisłości i rozważań. Występują liczne spory dotyczące podatników z jednostkami sektora samorządowego. Jest to wynikiem braku doprecyzowania definicji budowli. Ustawa o podatkach i opłatach lokalnych [Dz. U. z 2014 r., poz. 849] odwołuje się do prawa budowlanego, gdzie zdefiniowano budowlę jako obiekt budowlany niebędący budynkiem lub obiektem małej architektury, a także urządzenia budowlane związane z obiektem budowlanym, które zapewnia możliwość użytkowania obiektu zgodnie z jego przeznaczeniem [Zalewski 2015, s. B8], co przedstawia tabela 3.

Jak wynika z tabeli 3 definicja budowli zawarta w prawie budowlanym jest bardzo obszerna. Zawiera wiele skonkretyzowanych pojęć prawa budowlanego, co jest niezrozumiałe dla podatnika. Wywołuje również problemy organom podatkowym i powoduje wiele sprzeczności w orzecznictwie. Główny problem obiektów wymienionych w tabeli 3 dotyczy ich opodatkowania.

Tabela 3. Definicja budowli

Budowla - każdy obiekt budowlany niebędący budynkiem lub obiektem małej architektury:
obiekty liniowe, lotniska, mosty, wiadukty
każdy obiekt budowlany niebędący budynkiem lub obiektem małej architektury
fortyfikacje, ochronne, hydrotechniczne, zbiorniki, wolno stojące instalacje przemysłowe lub urządzenia techniczne
oczyszczalnie ścieków, składowiska odpadów, stacje uzdatniania wody, konstrukcje oporowe, nadziemne i podziemne przejścia dla pieszych, sieci uzbrojenia terenu, budowle sportowe, cmentarze, pomniki
części budowlane urządzeń technicznych (kotłów, pieców przemysłowych, elektrowni wiatrowych, elektrowni jądrowych i innych urządzeń) oraz fundamenty pod maszyny i urządzenia, jako odrębne pod względem technicznym części przedmiotów składających się na całość użytkową

Źródło: Opracowanie własne na przykładzie ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane.

Powstają wątpliwości, czy opodatkowaniu powinien podlegać cały kompletny obiekt, czy jego poszczególne elementy budowlane. Dla organu podatkowego (samorządu) zdecydowanie korzystniejszym rozwiązaniem jest sytuacja, w której do budowli zaliczymy cały obiekt. Wówczas podatek liczymy od całej wartości zapewni większe wpływy do budżetu. Dla przedsiębiorców z kolei korzystniejszym rozwiązaniem jest opodatkowanie poszczególnych części (stawka podatku liczy się bowiem od 1 m² powierzchni użytkowej). Na przykład w przypadku elektrowni wiatrowych podatek płaci się wyłącznie od słupa, czyli od części budowlanej. Części umieszczone na słupie nie są już opodatkowane, mimo że stanowią całość, gdyż sam słup bez pozostałych urządzeń nie będzie niczem służył [Zalewski 2014, s. B10]. Z kolei ustawa o rachunkowości w art. 3 ust. 15 [Dz. U. z 2013 r., poz. 330] stanowi, iż środek trwały musi być kompletny, zdolny do użytku i przeznaczony na potrzeby jednostki. Trwają też spory o opodatkowanie budowli położonych w budynkach, czyli sieci kablowych, rurociągów, linii energetycznych, a także stadionów i innych obiektów sportowych oraz urządzeń reklamowych [Zalewski 2014, s. B10].

Kolejnym przykładem nieścisłości w opodatkowaniu budowli jest opodatkowanie wyrobisk. Samorządy (gminy) naliczały podatek od nieruchomości opierając się m.in. na wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego z 2006 r., w którym wskazano, że „budowle znajdujące się w wyrobisku górniczym są opodatkowane podatkiem od nieruchomości”. Spółki wydobywcze (podat-

nicy) skarżyły decyzje o naliczeniu tego podatku przez organy podatkowe, jednak płaciły go, ponieważ zgodnie z prawem ich skargi nie wstrzymywałyby egzekucji. Kluczowy stał się wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 13 września 2011 r. wydany w związku z pytaniem prawnym skierowanym przez WSA w Gliwicach. Trybunał Konstytucyjny wskazał wtedy, że przepisy ustawy o podatkach i opłatach lokalnych nie mogą odnosić się do podziemnych wyrobisk górniczych. Nie wykluczył jednak z opodatkowania infrastruktury górniczej, a konkretnie poszczególnych „obiektów i urządzeń zlokalizowanych w podziemnych wyrobiskach górniczych”, jeżeli da się je zakwalifikować do budowli lub obiektów budowlanych wymienionych wprost w prawie budowlanym [<http://www.portalsamorzadowy.pl/.....>, 5.08.2015]. Konsekwencją wyroku było zakwestionowanie praktyki stosowanej przez organy podatkowe (gminy), które uznawały wyrobiska za budowle. W efekcie przyczyniło się to do zakwestionowania wysokości podatku od nieruchomości płaconego przez przedsiębiorstwa górnicze. Niekorzystna dla budżetów gmin okazała się też uchwała I składu Izby Podatkowej NSA z 29 września 2014 r. Z jej zapisów wynika, iż po upływie terminu przedawnienia nie jest dopuszczalne prowadzenie postępowania podatkowego i orzekanie o wysokości zobowiązania podatkowego, które wygasło przez zapłatę [<http://www.portalsamorzadowy.pl/.....>, 5.08.2015]. Konsekwencją jest konieczność zwrotu przez gminy pobranych spornych podatków, które zostały już skonsumowane na wydatki. Zatem Gminy mają prawo pobierać podatek tylko od części urządzeń znajdujących się w kopalniach, a nie od wartości samych wyrobisk, zgodnie z linią orzecniczą sądów administracyjnych po wyroku Trybunału Konstytucyjnego. W takiej sytuacji, co potwierdził Naczelny Sąd Administracyjny spółki górnicze mogą domagać się zwrotu nadpłaconych podatków. Może to spowodować przekroczenie wskaźników ostrożnościowych (art. 243 ustawy o finansach publicznych) w ich budżetach, co z kolei może być przyczyną wdrożenia programów naprawczych oraz zablokowaniem procesu inwestycyjnego i braku możliwości absorpcji środków unijnych [<http://samorząd.pap.pl/depesze/podatki...>, 5.08.2015]. Ponadto uwikłanie w długie i kosztowne procesy ze spółkami, których skutki finansowe mogą być znane dopiero na przestrzeni przyszłych lat.

Postęp techniki oraz rozwój technologii umożliwiających uzyskiwanie źródeł energii ze źródeł odnawialnych sprawia, że pojawiają się problemy dotyczące zasad ich opodatkowania. Pojawia się pytanie jak „Jak opodatkować słońce?”, czyli kolektory i farmy słoneczne. Składa się na nie cały szereg obiektów i urządzeń służących pozyskiwaniu energii [Etel 2012, s. 6]. Ustawodawca nie wymienia ich w definicji budowli zawartej w prawie budowlanym.

nym. Z przepisów prawa budowlanego można też wyczytać, iż pozwolenia na budowę nie wymaga wykonanie robót budowlanych polegających na montażu wolnostojących kolektorów słonecznych [Pahl 2012, s. 8]. Analizując art. 29 ust. 2 pkt 16 Prawa budowlanego, można wnioskować, że realizacja jest jednak związana z wykonaniem robót budowlanych, a nie obiektu budowlanego. Zapisy prawa budowlanego nie kwalifikują też kolektorów i paneli fotowoltaicznych do urządzeń budowlanych, które zapewniają możliwość użytkowania obiektu zgodnie z przeznaczeniem. Można domniemać, że instalacja solarna taką właśnie jest – dostarcza źródła energii.

Ministerstwo Finansów stoi na stanowisku, iż kolektory słoneczne, panele fotowoltaiczne to urządzenia budowlane. Jeżeli będą w posiadaniu przedsiębiorcy powinny być opodatkowane podatkiem od nieruchomości od wartości (np. będące w posiadaniu przedsiębiorstwa energetycznego lub przedsiębiorcy zajmującego się usługami hotelarskimi). Nie ma zatem obowiązku deklarowania do opodatkowania tego typu obiektów podmiot niewykonyjący działalności gospodarczej (np. osoba fizyczna, wykorzystująca kolektory słoneczne do ogrzania wody na własne potrzeby) [Pahl 2012, s. 9]. W swoich wypowiedziach Ministerstwo podkreśla, iż organ podatkowy w przypadku wątpliwości, co do sklasyfikowania danego obiektu budowlanego lub urządzenia budowlanego do celów podatkowych powinien przeprowadzić też oględziny, a jeżeli w sprawie są wymagane wiadomości specjalne powołać biegłego. Wiąże się to jednak z poniesieniem dodatkowych kosztów dla organu podatkowego, a opinia nie w każdym przypadku będzie satysfakcjonująca organ podatkowy.

Opodatkowanie mienia będącego własnością samorządu

Sektor samorządowy podobnie jak sektor prywatny posiada w swoich zasobach własne mienie, którym zarządza i dysponuje. W myśl zapisów art. 3 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych, Gmina jako osoba prawna uznawana jest za podatnika podatku od nieruchomości w sytuacji, gdy jest właścicielem nieruchomości lub obiektów budowlanych podlegających opodatkowaniu. Z tej kategorii ustawodawca wyłączył z opodatkowania niektóre nieruchomości, wskazane w przepisach art. 2 ust. 3 ustawy, w tym m.in. drogi publiczne. Drogi wewnętrzne w odróżnieniu od dróg publicznych nie korzystają z wyłączenia [<http://samorzad.pap.pl/depesze/wiadomosci.....>, 5.08.2015].

Powyższe wskazuje, że jest to płacenie przez gminę podatku od nieruchomości samemu sobie. Jest ustawowym obowiązkiem, który nie ma uzasadnienia ekonomicznego dla budżetu gminy. W efekcie dochodzi do sytu-

acji, gdy zobowiązanie podatkowe samorządu wyraża się w zobowiązaniu jej do zapłacenia, na swoją rzecz, podatku z mienia stanowiącego jej własność [http://samorząd.pap.pl/depesze/temat_dnia..., 5.08.2015]. Brak jest uzasadnienia dla takiego podejścia, kiedy dąży się do minimalizowania kosztów administracyjnych, związanych z funkcjonowaniem jednostek samorządu terytorialnego. Sporządzanie deklaracji podatkowych stanowi dodatkowy obowiązek. Ponadto, deklaracja podatkowa gminy podobnie jak i pozostałych podatników musi być w ciągu roku korygowana w razie zaistnienia okoliczności powodujących zmiany w przedmiocie opodatkowania. Płacenie samemu sobie powoduje zniekształcenie danych o dochodach i wydatkach gminy. Wielkości wynikające z deklaracji podatkowej gminy mają wpływ na wysokość wskaźnika, będącego podstawą do wyliczania wysokości subwencji i są traktowane jako realne wpływy [http://samorząd.pap.pl/depesze/temat_dnia...5.08.2015].

Powyższe rozważania wskazują, iż ustawa o podatkach i opłatach lokalnych powinna zawierać zapisy analogiczne do postanowień zawartych w art. 3a pkt 2 ustawy o podatku rolnym [Dz. U. z 2013 r., poz. 1381], które znosiłby obowiązek podatkowy w podatku od nieruchomości w odniesieniu do majątku gminy. Z kolei w kwestii wątpliwości i sporów dotyczących odpowiedniego zakwalifikowania przedmiotów opodatkowania do budowli, należałoby w sposób jednoznaczny zdefiniować pojęcie. Zdaniem dr Rafała Dowgiera zasadnym byłoby przeanalizowanie skutków finansowych nowej definicji zarówno po stronie samorządów jak i podatników. Skutkiem tych działań powinna być wypracowana jednoznaczna zmiana przepisów prawa podatkowego w tym zakresie. Uniknęłoby to wielu wątpliwości, co do klasyfikowania obiektu budowlanego, czy też urządzenia budowlanego do celów podatkowych. Ponadto ograniczyłoby koszty, gdyż bardzo często dochodzi do sytuacji, gdy organ podatkowy zmuszony jest powołać biegłego w celu wyjaśnienia wątpliwości w ocenie specjalisty.

Gmina czy jednostki organizacyjne – kto ma być podatnikiem podatku VAT

W zakresie pracy samorządu wiele problemów sprawiają zagadnienia z zakresu podatku od towarów i usług [Dz. U. z 2004 r., nr 177, poz. 1054]. Na przestrzeni zmieniających się przepisów prawa i ich rozbieżnościach interpretacyjnych pojawia się dylemat, czy jednostki budżetowe gminy w rozliczeniach w zakresie podatku od towarów i usług powinny prowadzić rozliczenia samodzielnie, czy też być włączone do rozliczeń gminy. Problem związany jest z rozstrzygnięciem, czy podatnikiem podatku VAT powinna być gmina, czy podległe jej jednostki organizacyjne (jednostki budżetowe).

Kto powinien ewidencjonować, rozliczać i płacić podatek. Zasadniczą kwestią w przedmiotowym zagadnieniu jest pojęcie samodzielności. Powstaje więc problem, czy jednostki budżetowe gminy prowadzą działalność gospodarczą samodzielnie [Zalewski 2015, s. B2]. Dylemat stanowi zastosowanie wobec nich kryterium samodzielności i prowadzenia działalności gospodarczej samodzielnie, w sytuacji kiedy ich działalność jest zależna od polityki Gminy. Czy jest możliwe traktowanie sektora samorządowego na równi z sektorem prywatnym. Gmina i jej jednostki organizacyjne odmiennie od sektora prywatnego prowadzą działalność gospodarczą w zakresie zaspokajania zbiorowych potrzeb społeczności lokalnej. Działalność prowadzą we własnym imieniu i na własny rachunek. Podlegają odpowiedzialności, głównie w zakresie odpowiedzialności za naruszenie dyscypliny finansów publicznych [Dz. U. z 2013 r., poz. 168]. W związku z wykonywaną działalnością ponoszą ryzyko gospodarcze, np. niewykonanie zaplanowanych dochodów, może przekładać się na brak wykonania zaplanowanych zadań bieżących oraz inwestycyjnych (majątkowych). Jednostki samorządowe (np. oświatowe, pomocy społecznej) na prowadzoną działalność statutową otrzymują środki finansowe od samorządu (gminy). Jak więc rozpatrywać kwestię ich samodzielności, wykonywania samodzielnie działalności gospodarczej. Ponadto, jednostki samorządowe nie są nastawione na osiąganie zysku, bowiem katalog możliwych do uzyskania dochodów zawiera ustawa o dochodach jednostek samorządu terytorialnego. W jakim kontekście rozpatrywać ich samodzielność. Jednym z nich może być posiadanie własnego majątku, gospodarowanie nim, ryzyko jego utraty. Drugim zaś fakt, iż jednostka samorządu terytorialnego nie może ogłosić upadłości, nie podlega też prawu upadłościowemu. Jednak w przypadku stosowania tego kryterium powstają wątpliwości, czy wtedy nawet gmina mogła by być podatnikiem podatku od towarów i usług. W powyższej sprawie samorzady oczekują na wyrok trybunału, który ma rozstrzygnąć czy podatnikiem podatku od towarów i usług powinna być gmina, czy mogą nimi być jednostki organizacyjne gminy, po spełnieniu wymaganych warunków. Zdaniem doradcy podatkowego Michała Borowskiego jeżeli Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej potwierdzi stanowisko rzecznika generalnego, że gminna jednostka organizacyjna może być podatnikiem podatku VAT pod warunkiem samodzielnego prowadzenia działalności gospodarczej, to konsekwencje będą bardzo istotne dla całego sektora samorządowego. Będzie to oznaczało konieczność dokonania korekt dotychczasowych rozliczeń VAT sektora samorządowego, a więc wysokość obrotu, kwot podatku czy wysokość współczynnika VAT. Ponadto konieczne będzie zweryfikowanie zasadności otrzymywanego dofinansowania unijnego w części dotyczącej VAT kwalifikowanego, gdyż w tym zakresie instytucje wdrażające mają odmienne i restrykcyjne podejście.

Polityka rachunkowości w prawie bilansowym i podatkowym

Prowadzenie ksiąg rachunkowych to wybór metod (zasad polityki rachunkowości) w jednostce, zgodnych z rozwiązaniami przyjętymi przez ustawę o rachunkowości oraz przepisy wykonawcze. Ustawa o rachunkowości definiuje zasady (politykę rachunkowości) jako wybrane i stosowane przez jednostkę rozwiązania dopuszczalne ustawą oraz określone w MSR, zapewniające wymaganą jakość sprawozdań finansowych [Jackiewicz, Gawryś, 2009, s. 237]. Stosowane w celu zapewnienia porównywalności danych oraz podniesienia poziomu bezpieczeństwa gospodarki sektora samorządowego. Oznacza to, iż kierownik jednostki biorąc pod uwagę specyfikę prowadzonej działalności oraz jej priorytety, powinien określić politykę rachunkowości, jako wybór zasad prowadzonych przez jednostkę, co prezentuje tabela 4.

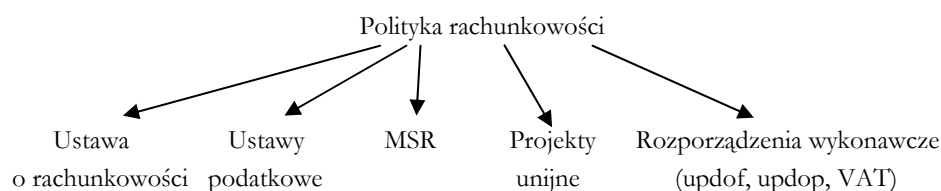
Tabela 4. Elementy polityki rachunkowości

Określenie roku obrotowego oraz wchodzących w jego skład okresów sprawozdawczych.
Metody wyceny aktywów i pasywów oraz ustalania wyniku finansowego.
Sposób prowadzenia ksiąg rachunkowych, w tym co najmniej:
➤ zakładowego planu kont, ustalającego wykaz kont księgi głównej, przyjęte zasady klasyfikacji zdarzeń, zasady prowadzenia kont ksiąg pomocniczych oraz ich powiązania z kontami księgi głównej; ➤ wykaz ksiąg rachunkowych, a przy prowadzeniu ksiąg rachunkowych przy użyciu komputera – wykaz zbiorów danych tworzących księgi rachunkowe na informatycznych nośnikach danych z określeniem ich struktury, wzajemnych powiązań oraz ich funkcji w organizacji całości ksiąg rachunkowych i w procesach przetwarzania danych; ➤ opis systemu przetwarzania danych, a przy prowadzeniu ksiąg rachunkowych przy użyciu komputera – opisu systemu informatycznego, zawierający wykaz programów, procedur lub funkcji, w zależności od struktury oprogramowania, wraz z opisem algorytmów i parametrów oraz programowych zasad ochrony danych, w tym w szczególności metod zabezpieczenia dostępu do danych i systemu ich przetwarzania, a ponadto określenie wersji oprogramowania i daty rozpoczęcia jego eksploatacji.
Ewidencja dochodów i wydatków budżetowych.
Instrukcja sporządzania, obiegu i kontroli dokumentów finansowo-księgowych.
Instrukcja inwentaryzacyjna.
Instrukcja w sprawie gospodarki kasowej.
System służący ochronie danych i ich zbiorów, w tym dowodów księgowych, ksiąg rachunkowych i innych dokumentów stanowiących podstawę dokonanych w nich zapisów.

Źródło: Opracowanie własne na przykładzie art. 10 ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (tekst jednolity: Dz. U. z 2013 r., poz. 330).

Jak wynika z analizy tabeli 4 polityka rachunkowości to zbiór określonych zasad, metod przyjętych do stosowania w danej jednostce. To spójne w odniesieniu do tego samego rodzaju określone zasady, stosowane w zakresie prowadzenia ksiąg rachunkowych, dokumentacji, transakcjach oraz innych zdarzeniach. Polityka rachunkowości z racji podleganiu zarówno prawu bilansowemu i prawu podatkowemu podlega nieustannym zmianom. Często dotyczy to zmian podatkowych, również w ciągu roku obrotowego. Dlatego też w swoich zapisach powinna odwoływać się do informacji dodatkowej, która określi wpływ zaistniałych zmian na sporządzenie i prezentację danych sprawozdawczych. Powiązanie polityki rachunkowości z elementami podatkowymi prezentuje rysunek 1.

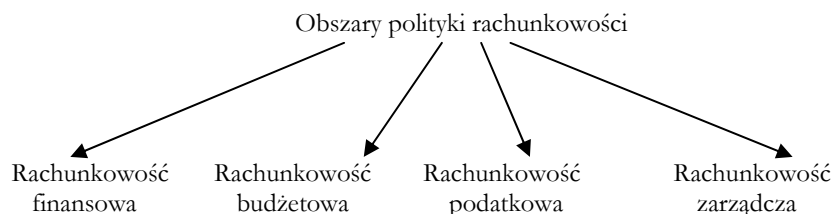
Rysunek 1. Polityka rachunkowości a wybór zasad bilansowych i podatkowych

Źródło: Opracowanie własne.

Jak wynika z analizy rysunku 1 przyjęcie zasad polityki rachunkowości w jednostkach sektora samorządowego wymaga przemyślanych działań na różnych obszarach. Obejmuje znajomość nie tylko zapisów ustawy o rachunkowości, ale obejmuje swoim zasięgiem prawo podatkowe, prawo unijne i Międzynarodowe Standardy Rachunkowości zapewniające wymaganą jakość sprawozdań finansowych. Rozpatrując politykę rachunkowości samorządu w aspekcie praktycznym należy stwierdzić, iż obejmuje ona swoim zasięgiem kilka obszarów, co przedstawia rysunek 2.

Rysunek 2. Obszary polityki rachunkowości

Źródło: Opracowanie własne.

Z analizy rysunku 2 wynika, że polityka rachunkowości swoim zasięgiem obejmuje zarówno prawo bilansowe (ustawa o rachunkowości) jak i prawo podatkowe (podop, pdof, VAT oraz przepisy wykonawcze). Stanowi unormowanie wewnętrzne, z którego wynikają zasady prowadzenia ksiąg rachunkowych, dokumentowania operacji gospodarczych, ewidencji środków trwałych, sporządzania sprawozdań budżetowych oraz finansowych, itp.

Wybrane rozbieżności w prawie podatkowym oraz bilansowym

Prawo podatkowe oraz prawo bilansowe niejednokrotnie rządzi się swoimi prawami [http://www.podatki.biz/..., 9.07.2015]. W wielu kwestiach istota podejścia jest różna. Jednym z przykładów mogą być rozbieżności w zakresie amortyzacji oraz definicji środków trwałych. Przepisy ustawy o rachunkowości definiują środki trwałe odmiennie od przepisów prawa podatkowego. W myśl zapisów ustawy o rachunkowości przez środki trwałe, rozumie się rzeczowe aktywa trwałe i zrównane z nimi, o przewidywanym okresie ekonomicznej użyteczności dłuższym niż rok, kompletne, zdatne do użytku i przeznaczone na potrzeby jednostki, których katalog przedstawia tabela 7.

Tabela 7. Środki trwałe

Środki trwałe:
➤ nieruchomości – w tym grunty, prawo użytkowania wieczystego gruntu, budowle i budynki, a także będące odrębną własnością lokale, spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego oraz spółdzielcze prawo do lokalu użytkowego
➤ maszyny, urządzenia, środki transportu i inne rzeczy
➤ ulepszenia w obcych środkach trwałych
➤ inwentarz żywy

Źródło: Opracowanie własne na przykładzie art. 3 ustawy o rachunkowości.

Ustawa nie wymaga, by środki trwałe stanowiły własność lub współwłasność jednostki, na co zwracają uwagę przepisy prawa podatkowego. Zgodnie z ich zapisami za środki trwałe podlegające amortyzacji, uważa się:

- budowle, budynki oraz lokale będące odrębną własnością;
- maszyny urządzenia i środki transportu;
- inne przedmioty,

- jeżeli stanowią własność lub współwłasność podatnika, są kompletne i zdane do użytku w dniu przyjęcia do użytkowania, przewidywany okres ich użytkowania przekracza rok oraz wykorzystywane są przez podatnika na potrzeby związane z prowadzoną przez niego działalnością gospodarczą albo zostały oddane do użytkowania na podstawie umowy najmu, dzierżawy lub umowy leasingu.

Jak przedstawia tabela 7, ustawa o rachunkowości zalicza do środków trwałych m.in.: prawo użytkowania wieczystego gruntów, spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego oraz spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu użytkowego. W rozumieniu przepisów prawa podatkowego są to tytuły wartości niematerialnych i prawnych. W myśl zapisów prawa bilansowego środkiem trwałym jest także inwentarz żywy, przeznaczony przez czas dłuższy niż rok do wykorzystywania na własne potrzeby jednostki (nie do uboju), natomiast przepisy podatkowe ten składnik majątku zaliczają do materiałów. Prawo bilansowe wyłącza z grupy środków trwałych inwestycje długoterminowe. W prawie podatkowym traktowane są jak środki trwałe. Również prawo wieczystego użytkowania gruntów dla celów podatkowych nie podlega amortyzacji. W prawie bilansowym z kolei odpisy amortyzacyjne są konieczne.

Podobne spostrzeżenie dotyczy prowadzenia ksiąg rachunkowych. Ustawa o rachunkowości stanowi że, księgi rachunkowe obejmują zbiory zapisów księgowych, obrotów (sum zapisów) i sald, które tworzą dziennik, księgę główną, księgi pomocnicze, zestawienia: obrotów i sald kont księgi głównej oraz sald kont ksiąg pomocniczych, wykaz składników aktywów i pasywów (inwentarz). Z kolei Ordynacja podatkowa stanowi, iż księgami podatkowymi są księgi rachunkowe, podatkowa księga przychodów i rozchodów, ewidencje oraz rejestry, do których prowadzenia do celów podatkowych są obowiązani podatnicy, płatnicy lub inkasenci [Dz. U. z 2015 r., poz. 613]. Ordynacja podatkowa reguluje bowiem tylko kwestie ogólne w zakresie wymogów prowadzenia ksiąg. W zakresie szczegółowego prowadzenia ksiąg odsyła do przepisów o charakterze szczególnym.

Prowadzenie ksiąg podatkowych ma istotne znaczenie dla postępowań podatkowych, a także kontrolnych. Powinny one być prowadzone rzetelnie i niewadliwie. Rzetelne tzn. jeżeli dokonywane w nich zapisy odzwierciedlają stan faktyczny. Niewadliwie – czyli prowadzone zgodnie z zasadami wynikającymi z odrębnych przepisów. Dane w nich zawarte są podstawą ustalenia istniejącego stanu faktycznego. Stanowią bowiem podstawę do wyliczenia (ustalenia) podstawy opodatkowania. Moc dowodową mogą mieć jedynie

wtedy, gdy prowadzone są rzetelnie, a wszelkie dokonywane w nich zapisy odzwierciedlają stan faktyczny oraz w sposób niewadliwy, czyli zgodny z przepisami prawa.

Księgi rachunkowe są elementem prawa bilansowego. Mają jednak istotne znaczenie na gruncie prawa podatkowego (na płaszczyźnie podatków dochodowych). Zgodnie z brzmieniem zapisów art. 9 ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych oraz art. 24a ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, podatnicy, w stosunku do których ma zastosowanie ustawa o rachunkowości są zobowiązani prowadzić księgi rachunkowe, zgodnie z zasadami prawa bilansowego (odrębnymi przepisami). Księgi rachunkowe powinny być prowadzone w taki sposób, by dokonywane w nich zapisy umożliwiały ustalenie dochodu bądź straty, podstawy opodatkowania i wysokości należnego podatku za rok podatkowy, a także by informacje zapisane w ewidencji środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych zawierały dane niezbędne do obliczenia wysokości odpisów amortyzacyjnych [<http://lex.online.wolterskluwer.pl/>..., 9.07.2015].

Powyższe skutkuje tym, iż ocena ksiąg rachunkowych i podatkowych (będących jednocześnie księgami rachunkowymi) dokonywana jest odrębnie dla obydwu pojęć. Oddzielnie badana jest rachunkowa, czyli bilansowa poprawność ksiąg, zgodna ustawą o rachunkowości oraz oddzielnie funkcjonalność podatkowa ksiąg, w myśl zapisów ustaw podatkowych.

Zakończenie

Wymienione, przykładowe rozbieżności pomiędzy prawem podatkowym a bilansowym bezspornie determinują system rachunkowości jednostki samorządu terytorialnego. Należy pamiętać, iż jednostka powinna ustalić taki system rachunkowości, by spełniał wymogi stawiane zarówno przez prawo bilansowe jak i podatkowe, co jest wielkim wyzwaniem dla zarządzających jednostką. Różnice podatkowe i bilansowe powodują, iż system rachunkowości musi być tak opracowany, aby zapewnić nie tylko ewidencję operacji wynikających z zapisów ustawy o rachunkowości, ale także prawa podatkowego. Dodatkowo ustawy podatkowe zawierają katalog rozbieżności, dla których niejednokrotnie występują odmienne interpretacje. W konsekwencji przyjęty system rachunkowości w jednostce powinien być tak zbudowany, by pozwalał na wyodrębnienie spośród zapisów księgowych kategorie podatkowe (przychody, koszty), dochodowe i wydatkowe. Aby spełnić wszystkie wymogi stawiane przez obowiązujące prawo, należy dokładnie przeanalizować, jakie informacje są niezbędne jednostce samorządu terytorialnego do

sporządzenia i wprowadzenia polityki (zasad) rachunkowości. Ze względu na odmienną specyfikę działalności, każda jednostka posiadać będzie w tym zakresie inne priorytety. Prawo podatkowe i prawo bilansowe z kolei podchodzi do wielu kwestii w sposób odmienny. Brak jest jednoznacznych definicji oraz interpretacji przepisów, co powoduje, że wielu praktyków traci orientację i ma dylemat, co jest ważniejsze w ich branży, czy poprawne rozliczenie bilansowe czy podatkowe.

Bibliografia

- Domańska M. (2014), *Instrumenty wspierania i rozwoju lokalnej przedsiębiorczości na przykładzie gminy Ozorków*, [w] Ł. Sułkowski, M. Walczak, Ł. Pysiński, (red), *Finansowe i organizacyjne aspekty kooperacji nauki i lokalnej przedsiębiorczości*, „Przedsiębiorczość i Zarządzanie”, T. XV, Zeszyt 10, Łódź – Garwolin.
- Jackiewicz A., Gawryś J. (2009), *Polityka rachunkowości w prowadzeniu ksiąg rachunkowych*, [w] A. Banasiak, (red), *Wybrane problemy przedsiębiorczości i zarządzania*, „Przedsiębiorczość i Zarządzanie”, T. X, Zeszyt 9, Łódź.
- http://lex.online.wolterskluwer.pl/WKPLOnline/index.rpc?#content.rpc--ASK-nro=151066575&wersja=0&=&fullTextQuery.query=ocena+ksi%25C4%2585g&reqId=1436446505681_903795549&class=CONTENT&loc=4&full=1&hId=3,09.07.2015.r
- Etel L. (2012), *Opodatkowanie podatkiem od nieruchomości morskich farm wiatrowych*, „Przegląd podatków lokalnych i finansów samorządowych”, nr 134, wyd. TAXPRESS.
- Pahl B. (2012), *Podatek od kolektorów i farm słonecznych Jak podatkować słonce?*, „Przegląd Podatków lokalnych i finansów samorządowych”, nr 133, wyd. TAXPRESS.
- Sprawozdanie roczne z wykonania budżetu Gminy Ozorków za 2013 r.
- Sprawozdanie roczne z wykonania budżetu Gminy Ozorków za 2014 r.
- Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (Dz. U. z 2011 r., nr 177, poz. 1054 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. z 2014 r., poz. 849 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (Dz. U. z 2015 r., poz. 513 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 15 listopada 1984r. o podatku rolnym (Dz. U. z 2013 r., poz. 1381 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 17 grudnia 2004r. o odpowiedzialności za naruszenie dyscypliny finansów publicznych (Dz. U z 2013 r. poz. 168).
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Ordynacja podatkowa (Dz. U. z 2015 r., poz. 613).
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz. U. z 2013 r., poz. 330 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2013 r., poz. 1409 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2013 r., poz. 594 z późn. zm.).

- Zalewski Ł. (2015), *Samorządy mogą być zmuszone do zmiany rozliczenia VAT*, Dziennik Gazeta Prawna, 1 lipca 2015, nr 125 (4018).
- Zalewski Ł., (2015), *Gmina nie może żądać podatku od całej myjni*, Dziennik Gazeta Prawna, 4 sierpnia 2015, nr 149 (4042).
- Zalewski Ł. (2014), *Właściciele budowli boją się podatku dla gmin*, Dziennik Gazeta Prawna, 4 sierpnia 2014, nr 149 (3790).

Sławomir Jędrzejewski
Uniwersytet Łódzki

WYNIK FINANSOWY SPÓŁDZIELNI MIESZKANIOWEJ W UJĘCIU PODATKOWYM I BILANSOWYM

The financial result statements housing associations in the tax and balance sheet

Abstract: The article discusses the problem of differences between financial results of housing associations calculated according to accounting principles and those calculated according to The Legal Persons' Income Tax Act. It presents the key temporary and permanent differences as well as the influence of Tax Laws on financial results from the balance sheet point of view. It also assesses the methods used to present net financial results of profit and loss accounts in housing associations. Studies demonstrate that some financial statements of housing associations are not prepared according to The Accounting Act.

Key-words: housing associations, financial statements, tax reports, financial result, tax result.

Wprowadzenie

Spółdzielnie stanowią „dobrowolne zrzeszenie nieograniczonej liczby osób” [Art. 1 §1 Prawa Spółdzielczego] i nie są jednolitymi jednostkami, a w polskim systemie prawnym zostało zdefiniowanych wiele ich typów różnych głównie ze względu na cel ich działania i wynikających z niego zasad funkcjonowania. Jedną z bardziej popularnych jest spółdzielnia mieszkaniowa. Z badań przeprowadzonych przez autora wynika, że na początku roku 2015 w KRS było zarejestrowanych 4.006 spółdzielni mieszkaniowych, w tym 8 w trakcie likwidacji na 13.839 ogólnej liczby spółdzielni zarejestrowanych w KRS, z czego w przypadku 159 spółdzielni występuje wzmianka o prowadzonym postępowaniu upadłościowym. Spółdzielnie mieszkaniowe posiadają zatem udział zbliżony do 29% w ogólnej liczbie spółdzielni zarejestrowanych w KRS.

Podstawowym celem spółdzielni mieszkaniowych jest „zaspokajanie potrzeb mieszkaniowych i innych potrzeb członków oraz ich rodzin, przez dostarczanie członkom samodzielnych lokali mieszkalnych lub domów jednorodzinnych, a także lokali o innym przeznaczeniu” [Art. 1.1 Ustawy o Spółdzielniach Mieszkaniowych]. Istotne jednak jest, że spółdzielnie mieszkaniowe stanowią swego rodzaju organizacje non profit, gdyż zgodnie z Ustawą o Spółdzielniach Mieszkaniowych nie mogą one odnosić korzyści majątkowych kosztem swoich członków [Art. 1.1¹ Ustawy]. Chociaż podstawowym celem działalności spółdzielni mieszkaniowych jest utrzymanie zarządzanych przez nie zasobów mieszkaniowych w jak najlepszym stanie przy jak najniższych kosztach to mogą one „prowadzić również inną działalność gospodarczą na zasadach określonych w odrębnych przepisach i w statucie (...)” [Art. 1.6 Ustawy o Spółdzielniach Mieszkaniowych].

Oznacza to, że statutowa działalność spółdzielni mieszkaniowych nie jest działalnością gospodarczą w znaczeniu ustawy o swobodzie działalności gospodarczej [Art. 2 Ustawy o swobodzie działalności gospodarczej]. W praktyce część spółdzielni nie prowadzi działalności gospodarczej i zajmuje się wyłącznie zarządzaniem zasobami mieszkaniowymi. Jednak większość z nich prowadzi ją osiągając korzyści z tego tytułu, choć nie powinny one osiągać zysku z całokształtu działalności. Oznacza to, że nawet jeśli spółdzielnia mieszkaniowa osiąga zysk z działalności gospodarczej to z działalności statutowej powinna osiągać stratę, która powinna być pokrywana zyskiem z działalności gospodarczej. Zgodnie z Ustawą o Spółdzielniach Mieszkaniowych, wynik finansowy uzyskany z gospodarki zasobami mieszkaniowymi powinien zmniejszać przychody bądź koszty przyszłych okresów i z tego powodu, w wielu spółdzielniach mieszkaniowych, bywa przenoszony na kolejny okres, jako rozliczenia międzyokresowe, przed zatwierdzeniem sprawozdania finansowego. Często również zostaje prezentowany jako zmiana stanu produktu w sprawozdaniu za okres, którego dotyczy. Powoduje to brak porównywalności sprawozdań spółdzielni mieszkaniowych i ich niezgodność z zasadami określonymi w Ustawie o Rachunkowości.

Celem niniejszego artykułu jest zbadanie stosowanych w praktyce rozwiązań w prezentacji wyniku w rachunku zysków i strat oraz wskazanie możliwych rozwiązań. Na potrzeby artykułu, w przeprowadzonych badaniach zastosowano metody statystyczne, pozwalające określić liczebność spółdzielni i ich grup. Wyniki badania zaprezentowano we wstępie do artykułu. W dalszej części badań zastosowano metodę indywidualnych przypadków pozwalającą określić metody prezentacji wyniku finansowego w zbadanych spółdzielniach mieszkaniowych. Do badań indywidualnych przypadków

wybrano 63 sprawozdania finansowe spółdzielni mieszkaniowych, po jednym za każdy rok. Wykorzystane zostały sprawozdania finansowe ogólnodostępne na stronach internetowych spółdzielni mieszkaniowych a dobór próby był losowy dokonany za pomocą wyszukiwarki internetowej. W zebranym materiale wiodącą grupę stanowiły sprawozdania finansowe większych spółdzielni, jednak wielkość spółdzielni mieszkaniowej nie była skorelowana ze sposobem prezentacji. W artykule nie podlegała badaniu korelacja sposobu prezentacji z miejscem położenia spółdzielni mieszkaniowej. Wykorzystano również studia literatury przedmiotu, a także doświadczenie praktyczne związane z zagadnieniem spółdzielni mieszkaniowych.

Historyczny aspekt stosowanych rozwiązań, w określaniu wyniku finansowego, w spółdzielniach mieszkaniowych

Choć „w Polsce rachunek zysków i strat jest sporządzany metodą mieszaną, polegającą na tym, że dla niektórych pozycji podaje się wynik, a dla innych odrębnie ujmuje się koszty i przychody” [Kiziukiewicz 2007, s. 384] to w Ustawie o Rachunkowości nie ma nawet wzmianki o wpływie prawa podatkowego na prezentowany w rachunku zysków i strat poziom przychodów i kosztów z działalności podstawowej jednostki. Do końca roku 2006¹ propagowano pogląd, iż działalność spółdzielni mieszkaniowej w zakresie gospodarki zasobami mieszkaniowymi należy rozliczać bezwynikowo, a rzeczywisty wynik finansowy, określony zgodnie z zasadami rachunkowości, należy przenieść poprzez rozliczenia międzyokresowe i zmianę stanu produktów, na rok następny [Cholewa, Łopacki 1995, s. 203]. Wynik powstały na działalności gospodarczej wykazywano w rachunku zysków i strat lub przenoszono na zwiększenie funduszu remontowego lub pokrywano nim stratę poniesioną z działalności statutowej. Stratę tą nazywano najczęściej nadwyżką kosztów nad przychodami i rozliczano ją bez decyzji walnego zgromadzenia. Z powodu takiej prezentacji generalnie nie występowało pojęcie wyniku bilansowego. Działanie takie uzasadniane było obowiązującymi zasadami prawa podatkowego, z których wynikało, że: „dochody spółdzielni mieszkaniowych uzyskane z gospodarki zasobami mieszkaniowymi i z innych źródeł przychodów, – lecz tylko w części przeznaczonych na cele związane z utrzymaniem zasobów mieszkaniowych i inne cele statutowe” [Art. 17, ust.1, pkt. 4f PDOP obowiązujący do końca 2006 roku] zwolnione były

¹ Według ówczesnego stanu prawnego dochód z całokształtu działalności spółdzielni mieszkaniowych był zwolniony z podatku dochodowego pod warunkiem przeznaczenia go na utrzymanie zasobów mieszkaniowych lub fundusz remontowy.

z podatku dochodowego od osób prawnych. Zmiany prawa podatkowego, w wyniku których zwolnione z podatku dochodowego stały się tylko „dochody spółdzielni mieszkaniowych, (...) uzyskane z gospodarki zasobami mieszkaniowymi – w części przeznaczonej na cele związane z utrzymaniem tych zasobów, z wyłączeniem dochodów uzyskanych z innej działalności gospodarczej niż gospodarka zasobami mieszkaniowymi” [Art. 17, ust.1, pkt. 44 PDOP] spowodowały również zmianę podejścia wielu spółdzielni mieszkaniowych w sposobie prezentacji wyniku finansowego w rachunku zysków i strat. Należy, zatem zadać pytanie: dlaczego zmiana ustawy o podatku dochodowym spowodowała zmianę podejścia w sporządzaniu rachunku zysków i strat w części spółdzielni mieszkaniowych?

Metody prezentacji wyniku finansowego spółdzielni mieszkaniowych w praktyce

Przeprowadzone badania wskazują, że obecnie rachunki zysków i strat w spółdzielniach mieszkaniowych najczęściej² sporządzane są na cztery sposoby:

- 1) Działalność w zakresie gospodarki zasobami mieszkaniowymi zostaje rozliczana bezwynikowo, natomiast wynik finansowy zostaje ustalany tylko z działalności gospodarczej. Oznacza to, że „różnica między kosztami a przychodami z eksploatacji i utrzymania poszczególnych nieruchomości nie jest elementem składowym wyniku finansowego danej spółdzielni mieszkaniowej” [Autor nieznany 2009], lecz poprzez zmianę stanu produktu przeniesiona na rok następny [Głogiewicz, Głogiewicz 2001, s. 345–346]. Z przeprowadzonych badań wynika, że ten sposób prezentacji stosowany jest przez około 35% spółdzielni mieszkaniowych. W tym sposobie prezentacji nie występuje różnica pomiędzy wynikiem podatkowym i bilansowym, gdyż przy takim podejściu wynik finansowy określany jest zgodnie z prawem podatkowym a nie bilansowym. Działalność gospodarcza spółdzielni mieszkaniowej często bywa prezentowana jako pozostała działalność operacyjna, a wynik finansowy równy jest wynikowi z pozostałej działalności operacyjnej i działalności finansowej.

² Zaprezentowane sposoby są najczęściej powtarzającymi się lecz nie jedynymi. Przeprowadzone badania wskazują, że wiele spółdzielni mieszkaniowych stosuje własne rozwiązania a sposób ich sporządzania najczęściej nie jest opisany w informacji dodatkowej, co powoduje, że trudno jest jednoznacznie określić sposób ich sporządzania.

- 2) W około 28% zbadanych spółdzielni mieszkaniowych wynik finansowy uzyskany z gospodarki zasobami mieszkaniowymi i działalności gospodarczej rozliczany jest rozdzielnie, z tym że wynik na działalności w zakresie gospodarki zasobami mieszkaniowymi jest prezentowany jako wynik z lat ubiegłych i rozliczany z wynikiem na działalności w zakresie gospodarki zasobami mieszkaniowymi w kolejnym roku, a wynik z działalności gospodarczej spółdzielni mieszkaniowej dzielony jest zgodnie z Ustawą o Spółdzielniach Mieszkaniowych i statutem spółdzielni mieszkaniowej [Jurczyga 2008]. Metoda ta jest odmienna od poprzedniej metody, a przy jej stosowaniu występują niewielkie różnice w wyniku finansowym wynikające z prawa bilansowego oraz zwolnienia przedmiotowego prawa podatkowego. Działalność gospodarcza prezentowana jest jako pozostała działalność operacyjna.
- 3) Wynik z gospodarki zasobami mieszkaniowymi w rachunku zysków i strat przenoszony jest na rok następny. Osiągnięty zysk powoduje zwiększenie przychodów, a poniesiona strata zwiększa koszty. Zdaniem Z. Fedaka „wyodrębnienie tych pozycji, zgodnie z postanowieniami art. 50 ust. 1 ustawy, zwiększa przydatność informacyjną rachunku zysków i strat” [Fedak 2009, s. 158]. Sposób ten jest stosowany w 14% badanych spółdzielni mieszkaniowych. Wynik podatkowy stanowi różnicę pomiędzy przychodami danego roku i kosztami. Z obliczonego w ten sposób wyniku wyłączany jest wynik z gospodarki zasobami mieszkaniowymi, który zwolniony jest z dochodu. Wynik finansowy powstaje jedynie z działalności gospodarczej prezentowanej jako pozostała działalność operacyjna i działalności finansowej.
- 4) W części spółdzielni mieszkaniowych działalność gospodarcza bywa prezentowana wspólnie z działalnością związaną z zarządzaniem zasobami mieszkaniowymi. W segmencie pozostałej działalności operacyjnej prezentowane są wyniki działalności pośrednio związane z działalnością gospodarczą i zarządzaniem zasobami mieszkaniowymi. Sposób ten najbardziej zbliżony do zasad określonych w ustawie o rachunkowości. Metoda ta jest stosunkowo rzadko stosowana. Przeprowadzone badania wskazują, że tylko 12% badanych spółdzielni mieszkaniowych stosuje tą metodę prezentacji wyników działalności w rachunku zysków i strat. Przy takim podejściu różnice pomiędzy prawem bilansowym i podatkowym w wysokości wyniku finansowego są zbliżone do kwoty zwolnienia przedmiotowego wyniku osiągniętego z gospodarki zasobami mieszkaniowymi.

- 5) W około 11% spółdzielni mieszkaniowych stosowane są inne sposoby wyniku finansowego jednak z powodu braku informacji dodatkowej trudne jest określenie różnic pomiędzy wynikiem finansowym obliczonym zgodnie z prawem bilansowym i podatkowym.

Z przeprowadzonych badań wynika, że w praktyce istnieje szereg różnych rozwiązań prezentacji i podziału wyniku finansowego uzyskanego z gospodarki zasobami mieszkaniowymi w spółdzielniach mieszkaniowych. Przy części z nich można zauważyć znaczące różnice w wysokości osiągniętego wyniku finansowego określonego zgodnie z prawem bilansowym i podatkowym jednak w kwestii kluczowej wszystkie rozwiązania różnią się tylko, co do wysokości wykazanego wyniku finansowego. Na wysokość wyniku finansowego zaprezentowanego w rachunku zysków i strat i w bilansie, w wielu spółdzielniach mieszkaniowych większy wpływ ma prawo podatkowe niż bilansowe.

Wynik finansowy spółdzielni mieszkaniowych zaprezentowany w sprawozdaniu finansowym

Sprawozdanie finansowe powinno dostarczać „informacji dotyczących pozycji finansowej przedsiębiorstwa, jego potencjału dochodowego, płynności, wypłacalności, a także podatności na zmiany otoczenia, które mogą wpłynąć na jego sytuację finansową w przyszłości” [Śniezek 2005, s. 16]. Powinno ono zatem zawierać między innymi informacje, które dotyczą przychodów oraz kosztów, wraz z zyskami i stratami zaprezentowane zgodnie z prawem bilansowym. Wynik finansowy w ujęciu bilansowym prezentowany jest w dwóch elementach sprawozdania finansowego: w bilansie i rachunku zysków i strat, a „w procedurze ustalania wyniku finansowego z działalności przedsiębiorstwa jest istotne przestrzeganie nadrzędnych zasad rachunkowości, a w szczególności zasad: memoriału, współmierności przychodów i kosztów oraz ostrożnej wyceny” [Martyński, Małkowska 2010, s. 381]. To właśnie zasady rachunkowości powinny wpływać na metody prezentacji wyniku finansowego w rachunku zysków i strat każdej jednostki, która go sporządza. Choć sprawozdanie finansowe powinno być dostosowane do specyfiki podmiotu, który je sporządza to również powinno być zgodne z minimalnym zakresem informacji określonym w załączniku do Ustawy o Rachunkowości. Zakres ten każda jednostka może dowolnie poszerzać i dostosowywać do swojej specyfiki.

Zbyt duży wpływ prawa podatkowego na zasady prezentacji wyniku finansowego może zniekształcać obraz jednostki, gdyż brak prezentacji wyniku finansowego w rachunku zysków i strat za rok obrotowy sprawia, że:

- wynik finansowy spółdzielni w sprawozdaniu finansowym przedstawiany jest niezgodnie z zasadą wiernego i rzetelnego obrazu określoną w art. 4 ustawy o rachunkowości, ponieważ nie obejmuje wyniku na działalności w zakresie gospodarki zasobami mieszkaniowymi;
- w kosztach i przychodach kolejnych lat obrotowych ujmowane są koszty lub przychody z działalności gospodarki zasobami mieszkaniowymi poprzednich okresów sprawozdawczych, w związku, z czym zostają naruszone zasady memoriału oraz współmierności przychodów i kosztów.

Powoduje to odrzucenie podstawowego celu sprawozdania finansowego, a jego zachowanie obliguje jednostki je sporządzające do stosowania przyjętych zasad (polityki) rachunkowości „rzetelnie i jasno przedstawiając sytuację majątkową i finansową oraz wynik finansowy” [Art. 4 ust. 1 UoR]. Istotne jest również, że sporządzając sprawozdanie finansowe „należy zapewnić wyodrębnienie w rachunkowości wszystkich zdarzeń istotnych do oceny sytuacji majątkowej i finansowej oraz wyniku finansowego jednostki” [Art. 8 ust. 1 UoR] dlatego należy w rachunku zysków i strat zaprezentować wynik finansowy dotyczący całokształtu działalności spółdzielni mieszkaniowej. Wskazane jest również wyodrębnienie w sprawozdaniu wyników dotyczących gospodarki zasobami mieszkaniowymi i działalności gospodarczej. Elementy te powinny być prezentowane rozdzielnie, jako wyniki z działalności podstawowej spółdzielni mieszkaniowej.

Wynik finansowy spółdzielni mieszkaniowej w ujęciu podatkowym

Wszystkie „przychody i koszty wykazane w rachunku zysków i strat stanowią punkt wyjścia do ustalenia dochodu (straty) podatkowego, będącego z kolei podstawą obliczenia podatku dochodowego” [Fedak, 2009, s. 150], ponieważ zgodnie z Ustawą o podatku dochodowym „dochodem jest (...) nadwyżka sumy przychodów nad kosztami ich uzyskania, osiągnięta w roku podatkowym; jeżeli koszty uzyskania przychodów przekraczają sumę przychodów, różnica jest stratą” [Art. 7, ust.2, pkt. 44 PDOP]. Przychody z gospodarki zasobami mieszkaniowymi podlegają podatkowi dochodowemu, a poniesione koszty na tę działalność mają wpływ na wysokość zysku lub straty. Zwolnieniu podlega zaś jedynie zysk osiągnięty z gospodarki zasobami mieszkaniowymi, a poniesiona strata z gospodarki zasobami mieszkaniowymi.

wymi nie może zmniejszać zysku z działalności, z której dochód podlega opodatkowaniu. Wynik z działalności gospodarczej w przypadku spółdzielni mieszkaniowych stanowi podstawę do podatku dochodowego, podobnie jak część przychodów z działalności finansowej. Zgodnie z interpretacją organów podatkowych zysk z działalności finansowej, osiągnięty z tytułu odsetek od nieterminowych wpłat przychodów pochodzących z zasobów mieszkaniowych dotyczy zasobów mieszkaniowych i jeśli jest on przeznaczony na ich utrzymanie podlega zwolnieniu od opodatkowania, pozostałe przychody finansowe najczęściej stanowią podstawę opodatkowania. Również od części kosztów finansowych, które zostały pokryte przychodami z działalności statutowej należy naliczyć podatek dochodowy.

Pomimo występowania wielu różnic trwałych pomiędzy prawem bilansowym i podatkowym w obliczaniu wyniku działalności wynik obliczony zgodnie z prawem podatkowym należy zaprezentować w sprawozdaniu podatkowym, w którym należy skorygować wynik finansowy obliczony zgodnie z Ustawą o Rachunkowości o wszelkie koszty i przychody, które zostały wyłączone z tej kategorii zgodnie z prawem podatkowym. W odpowiednim elemencie sprawozdania podatkowego należy zaprezentować wynik zwolniony od podatku pod warunkiem przeznaczenia ich na utrzymanie zasobów mieszkaniowych. Kształt sprawozdania podatkowego jest ściśle określony przepisami prawa i wszelkie informacje w nim zawarte służą jedynie obliczeniu wysokości zobowiązania podatkowego. Informacje płynące z takiego sprawozdania nie posiadają praktycznie żadnej wartości informacyjnej, szczególnie dla zainteresowanych odbiorców wewnętrznych dlatego, zdaniem autora, nie ma potrzeby wprowadzać zmian w jego kształcie. Informacje o wysokości przychodów ogółem i kosztów ogółem oraz wynik działalności zwolniony od podatku dochodowego są kompletne na potrzeby prawa podatkowego i pozwalają obliczyć wysokość zobowiązania podatkowego. Obligatoryjne sprawozdanie podatkowe, potocznie zwane CIT może zostać wzbogacone o dodatkowe wyjaśnienia i obliczenia wyniku podatkowego jednak w obecnym stanie prawnym nie jest to wymagane.

Podział wyniku finansowego

Zgodnie z Ustawą o Rachunkowości różnica pomiędzy przychodami i kosztami, bez względu na źródła ich powstania, jest wynikiem finansowym. W Ustawie o Spółdzielniach wynik finansowy jest określany jako nadwyżka bilansowa jednak pomimo rozbieżności w nazewnictwie można uznać, iż jest to ten sam element. Osiągnięty wynik finansowy może być podzielony do-

piero „po zatwierdzeniu sprawozdania finansowego przez organ zatwierdzający” [Art. 53 ust 3 i 4 UoR]. W przypadku jednostek zobowiązanych do poddania badaniu rocznego sprawozdania finansowego, zatwierdzenie tego sprawozdania musi być dodatkowo poprzedzone wyrażeniem przez biegłego rewidenta opinii o tym sprawozdaniu. Podział lub pokrycie wyniku finansowego netto, dokonany bez spełnienia tego warunku, jest nieważny z mocy prawa. Oznacza to, że niespełnienie warunku zatwierdzenia sprawozdania finansowego, wydanie opinii negatywnej lub odmowa wydania opinii przez biegłego rewidenta³ uniemożliwia dokonanie podziału lub pokrycia wyniku finansowego netto. Tymczasem zgodnie z teorią zwolenników bezwynikowej prezentacji działalności gospodarki zasobami mieszkaniowymi wynik ten zostaje podzielony przed zatwierdzeniem sprawozdania finansowego, co narusza art. 53 ustawy o rachunkowości.

Należy jednak nadmienić, że wynik finansowy pochodzący z gospodarki zasobami mieszkaniowymi musi zostać podzielony zgodnie z ustawą o spółdzielniach mieszkaniowych, czyli musi zostać przekazany na utrzymanie zasobów mieszkaniowych w rozbiciu na odpowiednie składniki czynszu i nieruchomości. Oznacza to, że walne zgromadzenie nie posiada kompetencji do innego podziału wyniku finansowego jednak formalnie musi go dokonać. W spółdzielniach mieszkaniowych w przypadku ujemnego wyniku w poprzednim roku należy zwiększyć poziom przychodów w kolejnym roku a w przypadku zysku należy poziom ten obniżyć. Działanie takie jest jednak zgodne z ustawą o rachunkowości i ustawą o spółdzielniach mieszkaniowych. Ustawa o spółdzielniach nie wskazuje konkretnej daty podziału wyniku gospodarki zasobami mieszkaniowymi a istotne jest tylko, aby podział ten został dokonany w roku następnym w związku z tym w przypadku zachowania terminu zatwierdzenia sprawozdania zostaje również zachowany termin podziału wyniku finansowego osiągniętego z gospodarki zasobami mieszkaniowymi. W praktyce zdarzają się jednak sytuacje, że sprawozdanie finansowe nie zostaje przyjęte przez walne zgromadzenie lub biegły rewident wydaje negatywną opinię w takiej sytuacji wynik finansowy nie może zostać podzielony i zostaje wykazany w bilansie jako zysk/strat netto z lat poprzednich. Dopuszczalne jest jednak uwzględnienie go w kalkulacji stawek czynszowych w roku następnym, gdyż wiadomo, że po zatwierdzeniu sprawozdania, z mocy ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych, musi zasilić lub zmniejszyć przychody w roku następnym.

³ W przypadku jednostek zobowiązanych do poddania sprawozdania badaniu.

Na dzień bilansowy należy ustalić kwotę kosztów i przychodów finansowych, pozostałych kosztów i przychodów operacyjnych oraz strat i zysków nadzwyczajnych, z których zysk jest zwolniony od podatku dochodowego od osób prawnych pod warunkiem przeznaczenia ich na gospodarkę zasobami mieszkaniowymi. Różnicę tę ustalaną za cały rok obrotowy, na dzień bilansowy można ująć w księgach rachunkowych i pozostawić jako część składową wyniku finansowego netto wraz z zyskiem netto ustalonym z operacji, których wynik opodatkowany jest podatkiem dochodowym i rozliczyć ją w roku następnym, przeznaczając – wraz z pozostałą częścią wyniku finansowego na korektę przychodów gospodarki zasobami mieszkaniowymi. Ta część wyniku podlega podziałowi przez walne zgromadzenie i nie musi być przeznaczona na utrzymanie zasobów mieszkaniowych lecz także na fundusz kulturalno oświatowy, remontowy, a w wyjątkowych przypadkach również do podziału pomiędzy członków.

Podsumowanie

Działalność spółdzielni mieszkaniowych powinna być prezentowana w sprawozdaniu finansowym sporządzonym zgodnie z ustawą o rachunkowości. Akty prawne regulujące zasady funkcjonowania spółdzielni mieszkaniowych i ustawy podatkowe nie powinny być nadrzędne w stosunku do ustawy o rachunkowości. Przy sporządzaniu sprawozdań finansowych spółdzielni mieszkaniowych należy pamiętać, że spółdzielnia ma obowiązek prowadzić „rachunkowość na zasadach określonych odrębnymi przepisami” [Art. 87 Prawa spółdzielczego], czyli na podstawie Ustawy o Rachunkowości zgodnie, z którą „wynik działalności operacyjnej stanowi różnicę między przychodami netto ze sprzedaży (...), oraz pozostałymi przychodami operacyjnymi a wartością sprzedanych produktów, towarów i materiałów (...), powiększoną o całość poniesionych od początku roku obrotowego kosztów ogólnych zarządu, sprzedaży produktów, towarów i materiałów oraz pozostałych kosztów operacyjnych” [Art. 42 ust. 2 UoR]. Zgodnie z tą definicją różnica, o której mowa w art. 6 ust. 1 Ustawy o Spółdzielniach Mieszkaniowych stanowi bez wątpienia część wyniku finansowego z działalności operacyjnej. W połączeniu z wynikiem niedotyczącym gospodarki zasobami mieszkaniowymi, wynikiem z pozostałej działalności operacyjnej, działalności finansowej i wynikiem zdarzeń nadzwyczajnych powinien być składnikiem wyniku finansowego spółdzielni.

Wynik finansowy pozwala najczęściej na ocenę efektywności podstawowej działalności przedsiębiorstwa oraz jego rentowności czyli odzwierciedla efektywność podjętych wcześniej decyzji [Skoczylas, Niemiec, Waśniewski, 2011, s. 2–3]. Dlatego konieczne jest w rachunku zysków i strat spółdzielni mieszkaniowej zaprezentowanie wyniku netto obliczonego zgodnie z prawem bilansowym. Na sposób prezentacji wyników działalności w sprawozdaniu finansowym spółdzielni mieszkaniowej nie powinno mieć wpływu prawo o podatku dochodowym i ustawa o spółdzielniach mieszkaniowych. Z przeprowadzonych badań wynika, że różne sposoby wyceny wyniku finansowego w sprawozdaniach spółdzielni mieszkaniowych powodują, iż sprawozdania te nie są porównywalne, co z kolei powoduje, że nie jest możliwa ocena funkcjonowania spółdzielni mieszkaniowych. Luźne, różniące się pomiędzy sobą i często błędne interpretacje przepisów ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych, prawa spółdzielczego i prawa podatkowego powodują, że osoby sporządzające takie sprawozdanie mają często ogromną trudność wyboru prawidłowego stanowiska na temat prezentacji wyniku finansowego w rachunku zysków i strat spółdzielni mieszkaniowych. Załącznik do ustawy określa jedynie minimalny zakres informacyjny rachunku zysków i strat dla jednostek prowadzących działalność gospodarczą lub jednostek jej nie prowadzących. Spółdzielnia mieszkaniowa jest specyficznym podmiotem, który najczęściej prowadzi działalność gospodarczą jednak najczęściej jej wiodącą działalnością jest działalność niezwiązana z osiągnięciem zysku. Podmioty te posiadają również znacznie inne potrzeby informacyjne niż typowe przedsiębiorstwo. Dlatego konieczne są zmiany legislacyjne i opracowanie kształtu sprawozdania finansowego a w szczególności rachunku zysków i strat, dostosowanego do specyfiki spółdzielni mieszkaniowej.

Istotnym ograniczeniem artykułu jest stosunkowo wąska próba zbadań sprawozdań finansowych spółdzielni mieszkaniowych, jednak przeprowadzone badanie pozwoliło stwierdzić, iż na gruncie wyceny wyniku finansowego istnieje szereg istotnych rozbieżności, a poszerzenie próby mogłoby wskazać większą ich ilość lub zmienić proporcje, które w tym przypadku są raczej mało istotne.

Bibliografia

- Autor nieznany, *Wynik finansowy w spółdzielni mieszkaniowej* [w:] *Biuletyn Informacyjny dla Służb Ekonomiczno-Finansowych* nr 3 z dnia 2009-01-20
- Cholewa R., Łopacki J. (1995), *Plan kont dla spółdzielni mieszkaniowych*, ODDK, Gdańsk.
- Fedan Z. (2009), *Zamknięcie roku 2009, Rachunkowość*, Warszawa.
- Głogiewicz F., Głogiewicz J. (2001), *Wzorcowy zakładany plan kont dla spółdzielni mieszkaniowych*, Biuro ekspertyz i organizacji rachunkowości, Chmielowice k/Opola.
- Jurczyga M. (2008), *Kreatywna rachunkowość w spółdzielniach mieszkaniowych*, [w:] *Monitor Rachunkowości i Finansów* 12/2008, CH Beck Warszawa.
- Kiziukiewicz T. (2007), *Sprawozdawczość finansowa* [w:] Sawicki K., *Rachunkowość finansowa przedsiębiorstw według polskiego prawa bilansowego oraz Dyrektyw UE i MSR/MSSF*, EKS-PERT, Wrocław.
- Martyniuk T., Małkowska D. (2010), *Zaawansowana rachunkowość finansowa*, PWE, Warszawa.
- Skoczylas W., Niemiec A., Waśniewski P. (2011), *Problemy pomiaru i analizy wyników finansowych przedsiębiorstwa* [w:], *Rachunkowość Pismo Stowarzyszenia Księgowych w Polsce*, Warszawa.
- Śnieżek E. (2005), *Wprowadzenie do rachunkowości*, Oficyna Ekonomiczna, wyd. II, Kraków.
- Ustawa z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze (tekst jednolity: Dz. U. z 2003 r. Nr 188, poz. 1848) z późniejszymi zmianami.
- Ustawa z dnia 15.12.2000 r. – Ustawa o spółdzielniach mieszkaniowych (tekst jednolity Dz. U. z 2003 r. nr 119, poz. 1116) z późniejszymi zmianami.
- Ustawa z dnia 02.07.2004 r. Ustawa o swobodzie działalności gospodarczej (Dz. U. 2007 r. nr 155, poz. 1095) z późniejszymi zmianami.
- Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. Ustawa o podatku dochodowym od osób prawnych (Dz. U. 1992 nr 21 poz. 86) z późniejszymi zmianami, zwanej PDOP.
- Ustawy z dnia 29 września 1994 r. Ustawa o Rachunkowości. (Dz. U. z 1994 r. Nr 121, poz. 591) z późniejszymi zmianami, zwana UoR.
- Ustawa z dnia 16.09.1982 r. Prawo Spółdzielcze (Dz. U. z 1982 r. Nr 30, poz. 210) z późniejszymi zmianami.

Anna Spoz

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

KREDYT BANKOWY W DZIAŁALNOŚCI PRZEDSIĘBIORSTW MŚP W UJĘCIU BILANSOWYM I PODATKOWYM

Bank credit for SMEs in tax law and accounting act

Abstract: The aim of this article is to present the bank credit as the main source of financing for SMEs. Author presents the way of evidencing and valuation of loan, interest and fees of credit in the point of view of tax law and accounting act. She also asks a question about the influence of types and value of credits on the financial position and cash flow of banks.

Key-words: bank credit, SMEs.

Wstęp

Sektor małych i średnich przedsiębiorstw jest ważnym elementem polskiej gospodarki, należy bowiem do niego ponad 99% wszystkich firm działających na rynku. Tworzy on miejsca pracy dla 60% osób zatrudnionych w sektorze przedsiębiorstw, a jego udział w tworzeniu PKB szacowany jest na około 48%. W trakcie swojej działalności małe i średnie przedsiębiorstwa borykają się z ograniczonością posiadanych zasobów, zwłaszcza środków pieniężnych. Pomimo bogatej oferty płynącej z rynku finansowego nadal najważniejszym zewnętrznym źródłem finansowania jest kredyt bankowy.

Kredyt bankowy jest podstawowym produktem bankowym. Decyzja o jego przyznaniu wiąże się z przekonaniem, że kredytobiorca w ustalonym terminie zwróci kwotę kredytu wraz z nadwyżką finansową, stanowiącą wynagrodzenie dla banku za ryzyko udzielenia kredytu. Wysokość tej nadwyżki jest wprost proporcjonalna do szacowanego ryzyka. Pozyskane w ten sposób środki pieniężne mogą być wykorzystane na finansowanie działalności bieżącej lub realizację planów inwestycyjnych.

Celem artykułu jest ukazanie istoty kredytu bankowego jako jednego z głównych źródeł finansowania zewnętrznego bieżącej i inwestycyjnej działalności małych i średnich przedsiębiorstw, przedstawienie sposobu jego ewidencji i wyceny oraz skutków w podatku dochodowym. Metodami wykorzystanymi w niniejszym artykule są analiza literatury oraz metoda dedukcji.

Istota i znaczenie kredytu bankowego jako źródło finansowania

Słowo kredyt pochodzi od łacińskiego *credere* oznaczającego wierzyć, ufać. Pierwotnie bowiem miał on formę osobistego, ustnego zobowiązania nie potwierdzanego żadnymi dokumentami [Zwierz-Furtak 2000, s. 4]. Decyzja o jego udzieleniu opierała się na zaufaniu wierzyciela co do uczciwości i wypłacalności dłużnika.

Kredyt wiąże się z przeniesieniem siły nabywczej od wierzyciela do dłużnika na ściśle określony czas. Wierzyciel wierzy, że w ustalonym terminie odzyska kwotę kredytu powiększoną o wysokość odsetek stanowiących opłatę za ekonomiczne gospodarowanie kredytem w okresie na jaki został on określony [Schaal 1996, s. 52]. Kredyt jest indywidualną umową zawieraną między dwoma stronami – kredytobiorcą i kredytodawcą.

Pojęcie kredytu bankowego zostało zdefiniowane w art. 69 prawa bankowego [Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997]. Zgodnie z jego zapisem jest to umowa zawarta pomiędzy bankiem a kredytobiorcą, w której bank „...zobowiązuje się oddać do dyspozycji kredytobiorcy na czas oznaczony w umowie kwotę środków pieniężnych z przeznaczeniem na ustalony cel, a kredytobiorca zobowiązuje się do korzystania z niej na warunkach określonych w umowie, zwrotu kwoty wykorzystanego kredytu wraz z odsetkami w oznaczonych terminach spłaty oraz zapłaty prowizji od udzielonego kredytu”.

W literaturze przedmiotu istnieje wiele różnorodnych klasyfikacji kredytu bankowego. Do najczęściej przyjmowanych kryteriów podziału kredytu zaliczyć należy: podmiot, podmiot i forma kredytu, okres kredytowania, sposób wykorzystania i obsługi kredytu, sposób jego zabezpieczenia, waluty oraz kredytującego banku [Heropolitańska 2005, s. 33].

Ze względu na ograniczoność formy niniejszego opracowania autorka omówi jedynie te rodzaje kredytu, które są ważne z punktu widzenia omawianego tematu. I tak, ze względu na przedmiot kredytowania wyróżniamy [Wiatr 2011, s. 18–19]:

- kredyty obrotowe – finansujące bieżącą działalność przedsiębiorstw. Są to kredyty krótko- lub średnioterminowe przeznaczane na pokrycie przejściowych niedoborów w zakresie kapitału obrotowego, związanych z finansowaniem bieżących płatności, rozliczeń międzyokresowych czy zapasów;
- kredyty inwestycyjne – przeznaczone na finansowanie inwestycji. Mające na celu odnowienie, modernizację lub powiększenie posiadanych aktywów trwałych. Najczęściej mają charakter kredytów długookresowych (rzadziej średnio) i z reguły stanowią uzupełnienie dla własnych środków pieniężnych będących głównym źródłem finansowania inwestycji. W praktyce banki najczęściej przyjmują założenie, że udział kredytu bankowego w nakładach inwestycyjnych nie powinien przekraczać 80%.

Ze względu na formy kredytowania możemy podzielić kredyt bankowy na [Wiatr 2011, s. 20]:

- kredyt w rachunku bieżącym (otwartym) – daje możliwość powstania salda debetowego w rachunku bieżącym do ustalonego w umowie kredytowej limitu;
- kredyt w rachunku kredytowym – wiąże się z otwarciem w banku specjalnego rachunku kredytowego w celu ewidencji wykorzystania i spłaty udzielonego kredytu;
- kredyt rolowany – występują w sytuacji, gdy bank wielokrotnie przedłuża spłatę kredytu;
- kredyt pomostowy – finansuje przejściowe potrzeby pieniężne z następującego po nim kredytu zasadniczego, stanowiącego również źródło spłaty.

Biorąc pod uwagę walutę kredytu bankowego można wyróżnić [Wiatr 2011, s. 21]:

- kredyt w walucie krajowej – w Polsce jest to tzw. „kredyt złotówkowy”,
- kredyt w walucie obcej (dewizowe) – udzielony i spłacony w walucie krajów trzecich,
- kredyt denominowany – przyznawany w walucie krajowej i przeliczany na kwotę waluty obcej. Wartość tej kwoty ustalana jest na podstawie kursu w momencie wypłaty. Spłacany jest także w walucie krajowej przeliczanej według kursu walutowego w momencie zapłaty.

Ze względu na okres kredytowania kredyt bankowy dzielimy na:

- krótkoterminowy (zwykle do 1 roku),
- średnioterminowy (od 1 do 3 lat),
- długookresowy (od 3 do 5 lat).

Rodzaj i charakter kredytu determinuje sposób jego ewidencji w księgach handlowych i koszty związane z jego udzieleniem i obsługą.

Kredyt jako koszt działalności małych i średnich przedsiębiorstw w ujęciu podatkowym

Dla przedsiębiorstw MŚP kredyt jest drugim, po środkach własnych źródłem finansowania bieżącej działalności jednostki i jej planów inwestycyjnych [Łapiński, Nieć, Rzeźnik 2013, s. 41]. Dla celów podatkowych kosztami działalności przedsiębiorstw są koszty uzyskania przychodu, które zgodnie z art. 22 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych [Ustawa z dnia 26 lipca 1991] i odpowiednio art. 15 ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych [Ustawa z dnia 15 lutego 1992] są kosztami poniesionymi w celu uzyskania przychodów lub zachowania albo zabezpieczenia źródeł przychodów.

Fakt zaciągnięcia kredytu, a także jego spłata (raty kapitałowe) są dla celów podatku dochodowego operacjami o charakterze neutralnym. Tylko w przypadku, gdy kredyt jest denominowany walutą obcą spłata części kapitałowej (rata kredytu) będzie mogła skutkować wystąpieniem przychodów lub kosztów finansowych. Jeżeli na skutek wahań kursów walut wysokość spłaty jest niższa od kwoty udzielonego kredytu mamy do czynienia z przychodami finansowymi [Ustawa z dnia 26 lipca 1991, art. 14 ust. 2 pkt 7g lit. b, Ustawa z dnia 15 lutego 1992, art. 12 ust. 1 pkt 10 lit. b]. Natomiast gdy kwota zwróconego kredytu będzie wyższa od pierwotnie otrzymanej sumy, powstaną koszty finansowe¹ [Ustawa z dnia 26 lipca 1991, art. 23 ust. 1 pkt 8, Ustawa z dnia 15 lutego 1992, art. 16 ust. 1 pkt 10].

Inaczej sprawa przedstawia się w przypadku odsetek i innych opłat ponoszonych w związku z przyznaniem kredytu. Przede wszystkim, by móc rozstrzygać czy tego rodzaju wydatki można zakwalifikować do kosztów uzyskania przychodu, trzeba odpowiedzieć na pytanie, czy udzielony kredyt

¹ W przypadku kredytów denominowanych, rozliczenia wynikające z wahań kursowych mają wyłącznie zastosowanie do rat kapitałowych, nie w stosunku do odsetek od tych kredytów.

jest przeznaczony na działalność przedsiębiorstwa? Tylko w przypadku udzielenia odpowiedzi twierdzącej można uznać takie wydatki (oczywiście po spełnieniu określonych warunków) za koszty podatkowe.

Po drugie, cel przeznaczenia środków pieniężnych pochodzących z kredytu będzie decydował o tym czy odsetki, prowizje i opłaty z nim związane będą mogły być uznane za koszty podatkowe. I tak wydatki ponoszone na wytworzenie we własnym zakresie środka trwałego, nabycie wartości niematerialnych i prawnych oraz środków trwałych do dnia oddania ich do użytkowania nie stanowią kosztu uzyskania przychodu zwiększając wartość początkową tego aktywa [Ustawa z dnia 26 lipca 1991, art. 23 ust. 1 pkt 1 lit. b, Ustawa z dnia 15 lutego 1992, art. 16 ust. 1 pkt 1 lit. b]. Natomiast już od dnia następnego po dniu przekazania ich do użytkowania naliczone odsetki można zaliczyć do kosztów podatkowych [Ustawa z dnia 26 lipca 1991, art. 23 ust 1 pkt 32, Ustawa z dnia 15 lutego 1992, art. 16 ust. 1 pkt 12].

Odsetki, prowizje i opłaty związane z kredytem jako koszty pośrednie ujmowane są w momencie ich poniesienia. Zgodnie z art. 23 ust 1 pkt 32 Ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych [Ustawa z dnia 26 lipca 1991] i art. 16 ust 1 pkt 11 Ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych [Ustawa z dnia 15 lutego 1992], za koszty uzyskania przychodu nie uznaje się naliczonych ale niezapłaconych odsetek od kredytu.

Kredyty udzielone i spłacane w walucie obcej mogą generować dodatnie lub ujemne różnice kursowe, gdy pomiędzy dniem udzielenia kredytu a jego spłatą powstanie zmiana w kursie waluty zastosowanym do przeliczenia kredytu. Dodatnie różnice kursowe będą stanowić przychody podatkowe, a ujemne – koszty.

Zdarza się, że na skutek znaczącego wzrostu kursów walut na rynkach finansowych i wynikającym z tego faktu wzrostem kosztu obsługi kredytu, przedsiębiorstwo podejmie decyzję o przewalutowaniu kredytu walutowego na złotówkowy. Operacja ta z punktu widzenia różnic kursowych jest neutralna, bowiem zgodnie z art. 24c ust. 2 pkt 5 Ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych [Ustawa z dnia 26 lipca 1991], i art. 15a ust. 2 pkt 5 Ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych [Ustawa z dnia 15 lutego 1992], o wystąpieniu różnic kursowych można mówić w sytuacji spłaty kredytu, a nie zmiany jego waluty. Operacja przewalutowania kredytu nie będzie miała zatem wpływu na podatkowy wynik finansowy.

Niekiedy odsetki naliczone od rat kapitałowych zostają skapitalizowane, czyli doliczone do kwoty dłużnej kredytu. Art. 23 ust 1 pkt 8 lit. a Ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych [Ustawa z dnia 26 lipca 1991]

i art. 16 ust 1 pkt 10 lit. a Ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych [Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r.] daje możliwość zaliczenia wydatków poniesionych na spłatę skapitalizowanych odsetek kredytu do kosztów podatkowych. Powstaje jednak pytanie o moment zarachowania tego kosztu w księgach handlowych kredytobiorcy. Niestety w tej kwestii orzecznictwo sądów administracyjnych i organów podatkowych nie jest spójne. O ile część sądów jest zdania, iż koszt uzyskania przychodów powstaje w dacie kapitalizacji odsetek, o tyle pozostała stoi na stanowisku, że momentem tym jest dzień spłaty. Przeważająca część organów podatkowych podziela drugi z prezentowanych poglądów [Kredyt w działalności przedsiębiorstw 2013].

Ewidencja i wycena kredytu bankowego w księgach handlowych

Do ewidencji kredytu bankowego w księgach handlowych służy konto pasywne 13-4 „Kredyty bankowe”. Zaciągnięcie kredytu ujmowane jest po stronie Ma tego konta, spłatę zaś dekretuje się po stronie Wn.

Do syntetycznego konta „Kredyty bankowe” zaleca się prowadzenie ewidencji analitycznej, by wyszczególnić wszystkie z posiadanych zobowiązań kredytowych jednostki oraz by móc podzielić je na krótko – i długoterminowe, co jest niezwykle istotne z punktu widzenia ich prezentacji w bilansie.

Kredyt w rachunku bieżącym (otwarty) do momentu jego rzeczywistego wykorzystania nie jest rejestrowany na kontach księgowych. Kwota wykorzystanego kredytu księgowana jest po stronie Ma konta 13-0 „Rachunek bieżący”. Każdy wypływ środków powiększa wysokość ujemnego salda na koncie, każda wpłata natomiast to saldo będzie zmniejszać.

Kredyt inwestycyjny zaciągany na budowę lub nabycie środków trwałych lub wartości niematerialnych i prawnych ujmowany jest w księgach rachunkowych po stronie Wn odpowiednio na kontach 01- „Środki trwałe”, 02- „Wartości niematerialne i prawne” lub 08- „Środki trwałe w budowie”, a po stronie Ma na koncie 13-4 „Kredyty bankowe”.

Odsetki i prowizje od kredytów ujmowane są po stronie Wn na kontach 75 „Koszty finansowe”, a po stronie Ma na koncie 13-4 „Kredyty bankowe”. Wyjątek stanowią odsetki i opłaty od kredytów udzielonych na budowę lub nabycie środków trwałych i wartości niematerialnych i prawnych, które zwiększając wartość początkową aktywów księgowane są na kontach 01, 02 lub 08.

Wycena kredytów dokonywana jest w dwóch momentach: w momencie zaciągnięcia zobowiązania kredytowego i konieczności ujęcia go w księgach handlowych oraz na dzień bilansowy. Do ewidencji rachunkowej kredyty bankowe wprowadzane są w wartości nominalnej.

Generalnie kredyt bankowy jak każde zobowiązanie finansowe powinien być wyceniany nie rzadziej niż na dzień bilansowy w kwocie wymagającej zapłaty [Ustawa z dnia 29 września 1994, art. 28 ust. 1 pkt 8]. Dlatego na dzień sporządzenia bilansu wartość zobowiązania kredytowego powiększona zostaje o odsetki naliczone do dnia bilansowego. Jeżeli bank sam nie notyfikuje odsetek, kredytobiorca zobligowany jest do ich samodzielnego naliczenia i w zależności od rodzaju kredytu, którego dotyczą, ujęcia ich na następujących kontach księgowych:

→ w przypadku kredytu obrotowego: po stronie Wn 75 „Koszty finansowe”, a po stronie Ma 65 „Pozostałe rozliczenia międzyokresowe” lub 13-4, „Kredyty bankowe”

→ w przypadku kredytu inwestycyjnego: po stronie Wn 08 „Środki trwałe w budowie”, a po stronie Ma 65 „Pozostałe rozliczenia międzyokresowe” lub 13-4, „Kredyty bankowe”

Art. 28 ust. 1 pkt 8a ustawy o rachunkowości [Ustawa z dnia 29 września 1994], dopuszcza kolejne dwie metody wyceny zobowiązania kredytowego na dzień bilansowy. Zgodnie z jego zapisami wyceny tej można dokonać według skorygowanej ceny nabycia lub według wartości godziwej (wartości rynkowej).

Skorygowana cena nabycia jest to cena nabycia (wartość), w jakiej składnik aktywów finansowych lub zobowiązanie finansowe zostało po raz pierwszy wprowadzone do ksiąg rachunkowych (wartość początkowa), pomniejszona o spłaty wartości nominalnej, odpowiednio skorygowaną o skumulowaną kwotę zdyskontowanej różnicy między wartością początkową składnika i jego wartością w terminie wymagalności, wyliczoną za pomocą efektywnej stopy procentowej, a także pomniejszoną o odpisy aktualizujące wartość [Ustawa z dnia 29 września 1994, art. 28 ust.1 pkt 8a].

Skorygowaną cenę nabycia kredytu ustala się w walucie, w jakiej zaciągnięto kredyt, a wartość zobowiązania przelicza się na dzień bilansowy po średnim kursie NBP ogłoszonym na ten dzień [Wartość bilansowa kredytu... 2015].

Wszystkie koszty jakie ponosi jednostka w związku z zawarciem umowy korygują wartość początkową kredytu. Do momentu zaciągnięcia kredytu koszty te gromadzone są na koncie czynnych rozliczeń międzyokresowych kosztów, a w momencie otrzymania kredytu odnosi się je na zmniejszenie zobowiązania z tytułu kredytu.

Ostatnim sposobem wyceny kredytu bankowego jest wartość godziwa. Metoda ta została przewidziana dla wyceny zobowiązań, które jednostka przeznacza do sprzedaży w okresie do 3 miesięcy. Wartość godziwa jest to kwota za jaką zobowiązanie mogłoby być uregulowane na warunkach transakcji rynkowej, zawartej między niepowiązanymi, ale zainteresowanymi i dobrze poinformowanymi stronami transakcji.

Problem wyceny w tym także wyceny zobowiązań kredytowych jest jednym z najtrudniejszych zagadnień w rachunkowości. Wybór możliwych do zastosowania cen oraz metod wyceny daje możliwość jednostce kształtowania wysokości struktury bilansu oraz prowadzenia własnej polityki bilansowej. A przecież zgodnie z nadrzędną koncepcją wiernego i rzetelnego obrazu zawartą w art. 4 ustawy o rachunkowości [Ustawa z dnia 29 września 1994] jednostki są zobowiązane do rzetelnego i jasnego przedstawienia sytuacji majątkowej i finansowej przedsiębiorstwa i jego wyniku finansowego w sprawozdaniach finansowych.

W tym miejscu należy podkreślić, że małe i średnie przedsiębiorstwa ze względu na brak obowiązku badania sprawozdań finansowych przez biegłego rewidenta podporządkowują system rachunkowości jednostki obowiązującemu prawu podatkowemu. A sposób ujęcia kosztów i przychodów ma umożliwiać obliczenie dochodu będącego podstawą wyznaczenia wysokości płaconego podatku dochodowego.

Ryzyko banków związane z udzielonym kredytem

Na zakończenie autorka pragnie zwrócić uwagę na kilka zagadnień związanych z kredytem będącym podstawowym produktem bankowym. Banki podejmując decyzję o udzieleniu kredytu ufają, że kredytobiorca w ustalonym czasie zwróci pożyczone pieniądze wraz z odsetkami. Swoje „zaufanie” z jednej strony opierają na wnikliwej analizie zdolności kredytowej klienta, z drugiej zaś na ustaleniu odpowiedniego zabezpieczenia udzielanego kredytu.

Niestety niekiedy sytuacja na rynkach finansowych sprawia, że dotychczas wypracowane metody zapewniające bezpieczeństwo zaciąganych zobowiązań kredytowych zawodzą. Co stanie się w sytuacji, gdy na skutek szybkiego wzrostu kursu waluty obcej, zdolność kredytobiorcy do terminowego regulowania swoich zobowiązań zostanie zachwiana, a jednocześnie ówczesna wartość kredytu w przeliczeniu na złotówki nie znajdzie pokrycia w przyjętym zabezpieczeniu? W jaki sposób zatem powinny być wyceniane zabezpieczenie kredytów, by uniknąć ich przeszacowania lub niedoszacowania. Czy i kiedy taka sytuacja znajdzie odzwierciedlenie w poziomie płynności finansowej banków oraz jak zachęcić przedsiębiorstwa do zaciągania kredytów o charakterze długoterminowym? Pytania te choć o charakterze pobocznym do omawianego tematu są niezwykle istotne z punktu widzenia stabilności systemu finansowego państwa.

Podsumowanie

Kredyt bankowy jest jednym z najczęściej wykorzystywanych źródeł finansowania zewnętrznego bieżącej działalności przedsiębiorstw MŚP i ich przedsięwzięć inwestycyjnych. Rodzaj zaciągniętego kredytu i cel jego przeznaczenia determinują sposób jego ewidencji. W niniejszym opracowaniu autorka starała się w zależności od rodzaju zobowiązania zaprezentować sposób ujmowania w księgach rachunkowych wartości kredytu, odsetek i opłat z nim związanych z punktu widzenia prawa bilansowego i podatkowego oraz ukazać ich wpływ na wynik finansowy.

Ustawa o rachunkowości daje możliwość wyboru metod wyceny posiadanych zobowiązań kredytowych, a co za tym idzie wpływania na wynik finansowy jednostki oraz wartość i strukturę bilansu. Trzeba jednak pamiętać, że przedsiębiorstwa te w znakomitej większości podporządkowały system rachunkowości przedsiębiorstwa prawu podatkowemu. Takie podejście wynika z faktu, iż jednostki te częściej kontrolowane są przez urzędy podatkowe niż przez biegłych rewidentów.

Na kredyt bankowy warto spojrzeć również z perspektywy banku i zastanowić się jak udzielone kredyty bankowe dla przedsiębiorstw wpływają na stabilność banków i ich płynność finansową.

Bibliografia

- Heropolitańska I. (2005), *Prawne zabezpieczenie wierzytelności*, Twigger, Warszawa.
- Kredyt w działalności przedsiębiorstw* (2013), „Przegląd podatku dochodowego”, nr 15 (351), Wydawnictwo Podatkowe Gofin sp. z o.o., Gorzów Wielkopolski.
- Łapiński J., Nieć M., Rzeźnik G. i in. (2013), *Małe i średnie przedsiębiorstwa w Polsce*, [w:] Tarnawa A., Zadura-Lichota P. (red.), *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2011-2012*, PARP, Warszawa.
- Schaal P. (1996), *Pieniądz i polityka pieniężna*, PWE, Warszawa.
- Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych, Dz. U. z 2015 r., poz. 211.
- Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych, Dz. U. z 2015 r., poz. 211.
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe, Dz. U. z 2015 r., poz. 128.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, Dz. U. z 2015 r., poz. 4,
- Wartość bilansowa kredytu według skorygowanej ceny nabycia* (2015), „Zeszyty Metodyczne Rachunkowości”, nr 5 (389), Wydawnictwo Podatkowe Gofin sp. z o.o., Gorzów Wielkopolski.
- Wiatr M. (2011), *Zarządzanie indywidualnym ryzykiem kredytowym. Elementy systemu*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
- Zwierz-Furtak J. (2000), *Historyczne ujęcie roli kredytu w gospodarce*, „Bank i Kredyt”, nr 12.

Wojciech Zdradzisz

Uniwersytet Łódzki

PODATKOWY PARADOKS PRZY INWESTOWANIU W OBLIGACJE POPRZECZ RACHUNEK IKE

The tax paradox during the investment in the bonds by IKE account

Abstract: The purpose of this article is to present the paradox associated with the income tax that may occur when investing in bonds on the secondary market. This paradox can only occur in the case of investors who are looking for additional income will acquire them through an Individual Retirement Account. The paper presents the principle of paying income tax on gains on bonds and the fair value of bonds on the market just before the buyout. The article presents the possibility of obtaining an above average return on the purchase of bonds.

Key-words: taxes, retirement, saving, Individual Retirement Account, stock market, www.gpwcatalyst.pl, bonds.

Wprowadzenie

Reforma emerytalna z 1999 roku urynkowała system emerytalny i przeniosła część odpowiedzialności za wysokość emerytury na obywateli, gdyż to od nich samych będzie zależeć wysokość świadczenia. Ustawodawcy przeczując, iż nowe emerytury będą na niższym poziomie niż na starych zasadach, dali obywatelom zachętę do prywatnego oszczędzania na starość w postaci np. Pracowniczych Programów Emerytalnych czy Indywidualnego Konta Emerytalnego. Programy te są zwolnione z podatku dochodowego od zysków kapitałowych. Ponadto dzięki rozwiązaniom prawnym możliwe jest gromadzenie oszczędności na rachunku maklerskim założonym w postaci IKE, więc przy spełnieniu określonych warunków inwestor nie zapłaci podatku dochodowego od osiągniętych zysków. Dzięki takiemu rozwiązaniu prawnemu oraz pewnej specyfikacji przy płatności podatku dochodowego od zysku wynikłego z tytułu odsetek od obligacji, gdzie podatek ten płaci

jedynie inwestor, który otrzymuje odsetki od emitenta, istnieje możliwość uzyskania nadzwyczajnej stopy zwrotu z handlu takimi papierami wartościowymi. Niestety źle dobrana cena zakupu w przypadku zlikwidowania IKE, przed uzyskaniem wieku uprawniającego do niezapłacenia podatku dochodowego może w diametralny sposób uszczuplić portfel inwestycyjny, a nawet doprowadzić do paradoksu, iż to podatnik będzie musiał zapłacić podatek z własnej kieszeni. W niniejszym artykule zostały zastosowane metody matematyczne w celu obliczenia odpowiedniej ceny obligacji, która pozwala uzyskać znaczny zysk z inwestycji oraz zabezpiecza przed przykrymi skutkami finansowymi w przyszłości.

Reforma emerytalna

W Polsce, aż do roku 1999 kiedy to nastąpiła reforma emerytalna, funkcjonował stary system emerytalny – system repartycyjny. Przed rokiem 1999 każdy emeryt otrzymywał świadczenie od rządu o określonej wysokości. Świadczenie to opiera się na umowie społecznej, w której to osoby pracujące utrzymują osoby w podeszłym wieku oraz na umowie zgodnie, z którą państwo może (ale nie musi) gromadzić środki na przyszłe zobowiązania. W sytuacji gdy środki na przyszłe emerytury zużywane są na bieżąco, państwo może też opodatkować osoby pracujące w celu pokrycia wypłacanych świadczeń emerytalnych. W systemie repartycyjnym to przepisy określają zasady obliczania i wypłaty emerytur [Nicholas Barr, Peter Diamond, 2014, s. 39–40]. Emerytury sprzed reformy charakteryzowały się zdefiniowanym świadczeniem tzn. wysokość świadczenia zależała od wysokości zarobków z wybranych lat kariery zawodowej, okresowi podlegania ubezpieczeniu oraz przeciętnej płacy w Polsce. Reforma emerytalna z 1999 roku wprowadziła nowy system emerytalny. Przynależność do każdego z tych systemów wyznaczała data urodzenia: osoby urodzone przed 1 stycznia 1949 roku nie miały możliwości wyboru i każdy ubezpieczony zostawał w starym systemie. Pozostałe osoby musiały uczestniczyć w nowym systemie, który charakteryzuje się zdefiniowaną składką. W systemie występuje ścisłe powiązanie między ilością uzbieranych pieniędzy (wpłaconych składek w ramach ubezpieczenia emerytalnego) i przewidywaną długością życia na emeryturze, a wysokością świadczenia. Ponadto osoby, które urodziły się po 1 stycznia 1949 roku, a przed 31 grudnia 1968 mogły dokonać wyboru: zostać wyłącznie w pierwszym filarze, czy pozostać częściowo w pierwszym filarze i częściowo też w drugim. Osoby urodzone od 1969 nie miały możliwości wyboru i musiały przynależeć również do drugiego filara. Reforma ta wprowadziła

trzy filary, na których ma się opierać emerytura. Pierwszy filar oparty jest o system repartycyjny obejmujący Fundusz Ubezpieczeń Społecznych. Filar drugi jest filarem kapitałowym tzn. zgromadzone oszczędności są w postaci jednostek uczestnictwa w Otwartych Funduszach Emerytalnych. Trzeci filar to dodatkowe, dobrowolne formy gromadzenia oszczędności na emeryturę. [Oreziak 2014, s. 199–200].

Ustawodawca oparł obecny system emerytalny na trzech filarach, w tym na prywatnej inicjatywie obywateli, dlatego też zapewnił rozwiązania prawno-podatkowe, które mają za zadanie skłonić obywateli do oszczędzania na starość:

1. Pracownicze Programy Emerytalne – zostały wprowadzone jako całkowicie dobrowolny i ogólnodostępny system zorganizowanego oszczędzania, przeznaczony dla osób, które chcą dodatkowo powiększyć swoją emeryturę. PPE tworzone są w zakładach pracy z inicjatywy pracodawcy, za zgodą reprezentacji pracowników. Może do nich przystąpić każdy pracownik, spełniający warunki określone w umowie zakładowej. PPE zakłada systematyczne gromadzenie pieniędzy na świadczenie emerytalne, zwolnione z podatku od zysków kapitałowych [<http://www.pzu.pl/produkty/pracowniczy-program-emerytalny>, pobrano: 19.01.2015].
2. Indywidualne Konto Zabezpieczenia Emerytalnego – jest to nowa forma oszczędzania na emeryturę. Zaletą tego konta jest to, że wysokość wpłaty (określona limitem) można odliczyć od podstawy opodatkowania. Oznacza to, że wpłacana kwota jest przed opodatkowaniem, ale za to wypłacając pieniądze, trzeba zapłacić podatek dochodowy [<http://www.mpips.gov.pl/ubezpieczenia-spoleczne/ubezpieczenie-emerytalne/ikze/> pobrano: 19.01.2015].
3. Indywidualne Konto Emerytalne – jest jedną z pierwszych uregulowanych prawem możliwości oszczędzania na emeryturę. Na IKE można rokrocznie maksymalnie wpłacić 300% prognozowanego na dany rok przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w gospodarce narodowej (limit ten obowiązuje od 2009 r., a w latach 2004–2008 wynosił on 150% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia). Zaletą odkładania pieniędzy poprzez IKE jest to, iż osiągając ustawowy wiek 60 lat nie będzie płacony podatek od zysków kapitałowych. Dodatkowo jest możliwość wypłaty zgromadzonych pieniędzy zarówno w całości jak i częściowo. Umowa o IKE może być podpisana z [<http://www.mpips.gov.pl/ubezpieczenia-spoleczne/ubezpieczenie-emerytalne/indywidualne-konto-emerytalne/co-trzeba-wiedziec-o-ike/> pobrano: 19.01.2015].

- funduszami inwestycyjnymi (otwarte fundusze inwestycyjne i specjalistyczne fundusze inwestycyjne otwarte),
- podmiotami prowadzącymi działalność maklerską (domy maklerskie i banki prowadzące działalność maklerską),
- zakładami ubezpieczeń na życie,
- bankami,
- od 1 stycznia 2012 r. również z dobrowolnym funduszem emerytalnym.

Rodzaje obligacji na www.gpwcatalyst.pl

Inwestor zakładając rachunek maklerski w postaci Indywidualnego Konta Emerytalnego, może nabywać różne instrumenty finansowe, w tym akcje i obligacje. Rynek akcji funkcjonuje w Polsce od 25 lat, natomiast rynek pozaskarbowych papierów dłużnych – obligacji – jest rozwiązaniem bardzo młodym i łączącym w sobie cechy zarówno rynku regulowanego, jak i rynku alternatywnego. Rynek ten dostępny jest dla klientów hurtowych jak i detalicznych [Borowski 2014, s. 54].

Obligacje podobnie jak i akcje notowane są na Gieldzie Papierów Wartościowych, przy czym akcje notowane są na rynku głównym GPW, a obligacje notowane są na rynku pobocznym. Na rynku www.gpwcatalyst.pl notowane są dwa rodzaje instrumentów finansowych: obligacje oraz listy zastawne banków hipotecznych. Obligacje na www.gpwcatalyst.pl zostały podzielone na obligacje skarbowe, komunalne, spółdzielcze oraz korporacyjne. Każdy rodzaj jest emitowany przez inny podmiot. Obligacje skarbowe emitowane są przez Skarb Państwa, obligacje komunalne przez jednostki samorządu terytorialnego, obligacje spółdzielcze przez banki spółdzielcze, a obligacje korporacyjne przez przedsiębiorstwa w tym banki, ale z wyłączeniem banków spółdzielczych.

Obligacja jest to papier wartościowy, w którym emitent obligacji jest dłużnikiem posiadacza obligacji (obligatoriusza). Podmiot ten zobowiązuje się do wykupu obligacji tj. zapłacenia odsetek oraz wartości nominalu obligacji [Jajuga K., Jajuga T. 2012, s. 27]. Te instrumenty finansowe mogą być wystawiane na okaziciela bądź jako papiery wartościowe imienne [Wacławczyk 2003, s. 15].

Obligacje można podzielić ze względu na:

- miejsce emisji (na rynku krajowym i zagranicznym), wielkość (małe 5–10 mln zł, średnie 30–50 i duże 50 mln zł i więcej.) i termin wykupu (krót-

koterminowe do 1 roku, średnioterminowe od 1 roku do 5 lat i długo-terminowe 5 lat i więcej) [Lipiec-Warzecha 2010, s. 23–28].

- rodzaj oprocentowania: stała stopa procentowa, zmienna stopa procentowa i obligacje zerokuponowe. Przy obligacjach o stałym oprocentowaniu, emitent obligacji wypłaca cały czas takie same odsetki. W przypadku obligacji o zmiennym oprocentowaniu wysokość odsetek zależy najczęściej od marży odsetkowej, która jest stała, oraz od pewnego czynnika rynkowego np. stawki WIBOR 6M. Takie rozwiązanie chroni inwestorów przed skutkami narastającej inflacji [Dębski 2014, s. 243–244].
- rodzaj obligacji: zwykle (poświadczających dług) oraz na obligacje mogące uprawniać do udziału w zysku przedsiębiorstwa. Takie papiery wartościowe mogą być zamienne na akcje jak również dawać pierwszeństwo ich zakupu [Thiel, Zwoliński 2004, s. 114].

Podatek dochodowy od zysków z obligacji

Niezależnie od tego czy obligacje mają oprocentowanie zmienne czy stałe, to przynoszą dochód swojemu właścicielowi. W momencie, gdy posiadacz osiągnie zysk, to musi on zapłacić podatek dochodowy od zysków kapitałowych w wysokości 19% [Panusiak 2013, s. 56]). „W przypadku obligacji opodatkowany jest zarówno dochód wynikający z różnicy między ceną ich kupna, a sprzedaży oraz zysk wynikający z uzyskanych odsetek. Opodatkowaniu podlega również dyskonto (obligacji sprzedawanych poniżej wartości nominalnej). Podatek od odsetek płaci osoba, która otrzymuje je od emitenta, ale cena rozliczeniowa obligacji na giełdzie zawiera odsetki należne proporcjonalnie do upływu okresu odsetkowego. Oznacza to, że sprzedający w październiku obligację, od której emitent wypłaci odsetki na koniec grudnia, otrzyma odsetki należne za okres od stycznia do października w ramach ceny rozliczeniowej, mimo że emitent jeszcze ich nie wypłacił. Zapłaci je nabywca obligacji. Jednak znajdzie się on w grudniu w kłopotliwej sytuacji. Emitent wypłaci mu kwotę odsetek za cały rok, jednak podatek także będzie musiał zapłacić od całej tej kwoty, chociaż odsetki za dziesięć miesięcy „oddal” sprzedającemu. Zakładając teoretycznie, że kwota odsetek wynosi 60 zł rocznie, kupując obligację pod koniec października nabywca zapłaci odsetki za dziesięć miesięcy, czyli 50 zł sprzedającemu. W grudniu dostanie od emitenta 60 zł, od czego zapłaci podatek w kwocie 11,4 zł ($60 \cdot 0,19$). Na „odsetkowej” części transakcji poniesie więc niewielką stratę ($60 - 50 - 11,4 = -1,4$ zł. Z tego wniosek, że nie oplaca się kupować obligacji pod koniec okresu odsetkowego, lecz jak najbliżej jego początku (w praktyce najczęściej na początku

roku lub półroczna, jeśli mamy do czynienia z półrocznym okresem odsetkowym)” [http://www.gpwcatalyst.pl/dla_inwestorow pobrano 19.02.2015 r.].

Godziwa wartość obligacji na giełdzie

Świadomy inwestor nabywając obligacje na giełdzie wie, że płaci poprzedniemu inwestorowi całość należnych odsetek a sam będzie musiał zapłacić od nich podatek dochodowy. W przypadku, gdy inwestor B chce nabyć obligację danej firmy na okres 1 miesiąca i ma możliwość wyboru między nową obligacją o terminie zapadalności 1 miesiąc, a starą o okresie zapadalności 12 miesięcy, która została wyemitowana 11 miesięcy temu, (obydwie obligacje posiadają to samo oprocentowanie – 12% w skali roku i ten sam nominal – 1000 zł) to powinien on wybrać tę, która przyniesie większy profit. Zysk brutto wyniesie: $1000 * (0,12/12*1) = 1000 * 0,01 = 10$ zł. Po odjęciu podatku dochodowego wynoszącego 19% w kwocie $10 * 0,19 = 1,9$ zł zysk netto wyniesie $10 - 1,9$ zł = 8,1 zł, co stanowi realny zysk miesięczny w wysokości 0,81%.

W takim przypadku aby inwestor B nabył obligacje z rynku, a nie od emitenta, to realny zysk wyrażony w procentach z wyemitowanej już obligacji będzie musiał być nie niższy, niż obliczony powyżej. Jedyną cechą obligacji, jaką może zmienić inwestor A jest jej cena, aby zachęcić inwestora B do zakupu tej obligacji należy obniżyć cenę do takiego poziomu, aby rentowność inwestycji dla inwestora B pozostała taka sama. Cena tej obligacji powinna wynieść 973,36 zł. Taka cena powoduje, że rentowność inwestycji pozostaje na poziomie 0,81%¹.

Tabela 1. Cena czysta obligacji na rynku

Cena czysta	Nominal	Skumulowane odsetki	Cena brudna	Kupon odsetkowy	Podatek od kuponu	Podatek*	Łączny podatek	Zysk brutto	Zysk netto	Zysk na operacji w %
973,36	1000	110	1083,36	120	22,80	5,06	27,86	36,64	8,78	0,81

* - od zysku z tytułu różnicy między ceną nominalu a ceną czystą obligacji.

Źródło: Opracowanie własne.

¹ Rentowność na poziomie 0,81% w przeciągu miesiąca została ustalona w następujący sposób. Trzeba znaleźć taką cenę obligacji, aby zysk (pomniejszony o podatek zapłacony od całości otrzymanych odsetek i różnicy między niższą ceną nabycia i ceną nominalną obligacji) podzielony przez cenę brudną zapłaconą inwestorowi A (cena obligacji + wartość nrosłych odsetek PRZYPIS) wyniósł 0,81%.

Przy cenie obligacji wynoszącej 973,36 zł inwestor B osiąga zysk netto w takiej samej wysokości, co przy kupnie nowej obligacji z okresem zapadalności 1 miesiąc. Inwestor A otrzymuje 110 zł z tytułu odsetek, które nie są opodatkowane oraz ponosi stratę w wysokości 26,64 zł. Stratę tę inwestor A może odliczyć od innych zysków kapitałowych. W przypadku gdyby inwestor A całą otrzymaną kwotę mógłby zainwestować w obligację wyemitowaną na okres 1 miesiąca z oprocentowaniem 12% w skali roku oraz posiadałby inne zyski kapitałowe od których mógłby odpisać stratę, to zysk inwestora A na wszystkich tych operacjach byłby taki sam, jakby przetrzymał pierwszą obligację do terminu zapadalności.

Tabela 2. Zysk na odliczeniu od podatku dochodowego

Otrzymany kapitał po 11 miesiącach	1083,36
Kapitał brutto po 1 miesiącu	1094,19
Zysk	10,84
Podatek	2,06
Wartość netto aktywów	1092,13
Strata na sprzedaży	26,64
Odliczenie od podatku	5,06
Wartość netto + odliczenie od podatku	1097,2
Wartość inwestycji po roku czasu i opłaconym podatku	1097,2

Źródło: Opracowanie własne.

Zupełnie inaczej wygląda sytuacja, gdy inwestor B nabywa obligacje poprzez rachunek maklerski funkcjonujący w ramach Indywidualnego Konta Emerytalnego, gdyż inwestor ten nie zapłaci podatku dochodowego. W przypadku gdy inwestor B kupuje obligację miesięczną, jego zysk wynosi dokładnie 1%. Z kolei gdy inwestor B kupuje obligację roczną z rynku (cena tej obligacji na rynku została ustalona na poziomie 973,36 zł). Inwestor B za tą obligację zapłaci łącznie 1083,36 zł (musi poprzedniemu inwestorowi wypłacić należne odsetki – 110 zł, natomiast po miesiącu otrzyma za nią 1120 zł od emitenta). Zysk tego inwestora wyniesie 36,64 zł – zysk netto, gdyż kupując obligację poprzez IKE nie zapłaci podatku dochodowego. Faktyczny zysk tego inwestora wzrośnie z 0,81% do poziomu 3,38% w skali miesiąca.

Tabela 3. Zysk inwestora poprzez IKE

Okres	1 miesiąc
Oprocentowanie	12%
Cena czysta	973,36
Cena brudna	1083,36
Cena rozliczeniowa	1120
Zysk inwestora z IKE	36,64
Zysk %	3,38%

Źródło: Opracowanie własne.

W sytuacji gdyby inwestor nabył obligację jeden dzień przed jej wykupem, to cena tej obligacji na rynku byłaby jeszcze niższa niż na miesiąc przed odkupieniem przez emitenta. Sytuacja ta wynika z faktu, iż nabywca będzie musiał pokryć cały podatek dochodowy z tytułu odsetek, ponieważ okres przetrzymania obligacji wynosi tylko jeden dzień, dlatego całkowity zysk inwestora pochodzi jedynie z różnicy, między ceną nabycia obligacji i ceną wykupu. W związku z tym zysk inwestora na pojedynczej operacji spada z poziomu 3,38% na 2,61%.

Tabela 4. Zysk inwestora za ostatni dzień życia obligacji

Okres	1 dzień
Oprocentowanie	12%
Cena czysta	971,86
Cena brudna	1091,527
Cena rozliczeniowa	1120
Zysk inwestora z IKE	28,47333
Zysk %	2,61%

Źródło: Opracowanie własne.

Paradoks inwestycyjny

W sytuacji jednostkowego spadku rentowności przy skracaniu okresu inwestycji, nabywca zyskuje na okresie zamrożenia kapitału, ponadto diametralnie zmienia się rentowność w ujęciu rocznym. W pierwszym przypadku przy zakupie obligacji na jeden miesiąc rentowność w ujęciu rocznym wyniesie 49%. W drugim przypadku rentowność może wzrosnąć do niebotyczne-

go poziom – ponad 1 milion % zysku². Takie rozwiązanie powoduje pewne niebezpieczeństwo – główny zysk inwestora nie powstaje w wyniku wypłaconych odsetek, ale w wyniku niezapłaconego podatku dochodowego. Taki sposób inwestowania umożliwia zebranie bardzo pokaźnego kapitału emerytalnego, jednak w przypadku zajścia sytuacji losowej, która zmusza inwestora do wycofania środków zgromadzonych na rachunku IKE to okazuje się, że większość zgromadzonego kapitału, to należny podatek dochodowy.

Zdecydowanie większe zagrożenie powstaje w sytuacji, w której inwestor A posiadający rachunek IKE zachęca innych inwestorów B, którzy nie posiadają takiego rachunku do odsprzedaży swoich obligacji. Inwestor B skorzysta z takiej możliwości tylko wtedy, gdy dzięki takiej operacji uzyska dodatkowy zysk. Dodatkowy zysk zostanie wykreowany tylko wtedy, gdy Inwestor A kupi obligację powyżej ceny godziwej. Zakładając, iż zarówno inwestor A jak i inwestor B wiedzą o tym, że istnieje możliwość niezapłacenia podatku dochodowego, to w przypadku sprzedaży obligacji opisanej w powyższym przykładzie na miesiąc przed terminem wykupu, cena ukształtuje się w wysokości zadowalającej dwie strony. Można przyjąć, że zysk wynikający z niezapłacenia podatku dochodowego zostanie podzielony równomiernie na obydwu inwestorów i cena wyniesie np. 987,26 zł. Taka cena nieznacznie zwiększa zysk inwestora B, gdyż zostaje netto 10 zł, co przy inwestycji w obligację o nominale 1000 zł powoduje zysk netto w wysokości 1%. Postępowanie jednak w ten sposób wiąże się z pewnym niebezpieczeństwem. W przypadku likwidacji rachunku maklerskiego otwartego w formie Indywidualnego Konta Emerytalnego przed osiągnięciem wieku uprawniającego do niepłacenia podatku, inwestor będzie go musiał uiścić. Cały problem polega na tym, iż inwestor aby nabyć papiery wartościowe, dzielił się należnością podatkową z innym inwestorem. Pytanie brzmi, czy w przypadku zlikwidowania konta w IKE inwestor będzie musiał płacić podatek ze środków zgromadzonych poza IKE?

Podsumowanie

Indywidualne Konto Emerytalne w postaci rachunku maklerskiego jest bardzo dobrym rozwiązaniem zarówno dla aktywnych graczy giełdowych jak i dla osób zarządzających pasywnie swoim portfelem obligacji, gdyż daje możliwość uniknięcia płacenia podatku dochodowego. Ponadto właśnie

² $1,0261^{350} = 1.067.300$ % Takie założenie nie ma możliwości zajść w rzeczywistości, ponieważ nie jest uwzględniony czas potrzebny na przeksięgowanie obligacji dla nowego właściciela, oraz uwzględniona prowizja domu maklerskiego.

dzięki IKE inwestor może wykreować dodatkową nadzwyczajną stopę zwrotu z obligacji w sytuacji, gdy dotrwa do ustawowego wieku. Niestety niewłaściwie dobierana cena i termin zakupu obligacji może doprowadzić do sytuacji, w której inwestor pomimo osiągniętego zysku będzie musiał dopłacić do IKE, aby je zamknąć przed osiągnięciem odpowiedniego wieku.

Bibliografia

- Oreziak I. (2014), *OFE katastrofa prywatyzacji emerytur w Polsce*, Instytut Wydawnictwa Książki i Prasa, Warszawa.
- Barr N., Diamond P. (2014), *Reformy systemu emerytalnego Krótki przewodnik*, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Panusiak A. M. (2013), *Opodatkowanie dochodów kapitałowych osób fizycznych*, Lex a Wolters Kluwer bussines, Warszawa.
- Borowski K. (2014), *Miary ryzyka na rynku akcji i obligacji*, Difin, Warszawa.
- Jajuga K., Jajuga T. (2012), *Inwestycje, instrumenty finansowe, aktywa niefinansowe, inżynieria finansowa*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Lipiec-Warzecha L. (2010), *Ustawa o obligacjach. Komentarz*, Oficyna a Wolters Kluwer Bussines, Warszawa.
- Dębski W. (2014), *Rynek finansowy i jego mechanizmy: podstawy teorii i praktyki*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Thiel S., Zwoliński T. (2004), *Akcje i obligacje korporacyjne w publicznym obrocie papierami wartościowymi*, Offset druk i media, Warszawa.
- Wacławczyk A. (2003), *Obligacje komunalne*, Kantor wydawniczy Zakamycze, Kraków.
- <http://www.pzu.pl/produkty/pracownicy-program-emerytalny>, 19.01.2015.
- <http://www.mpips.gov.pl/ubezpieczenia-spoleczne/ubezpieczenie-emerytalne/ikze/> 19.01.2015.
- <http://www.mpips.gov.pl/ubezpieczenia-spoleczne/ubezpieczenie-emerytalne/indywidualne-konto-emerytalne/co-trzeba-wiedziec-o-ike/> 19.01.2015.
- http://www.gpwcatalyst.pl/dla_inwestorow 19.02.2015.

STOWARZYSZENIE KSIĘGOWYCH W POLSCE (SKWP), ODDZIAŁ OKRĘGOWY W ŁODZI – OFERTA EDUKACYJNA I WSPÓŁPRACA NAUKOWA

Stowarzyszenie Księgowych w Polsce to największa i najstarsza polska organizacja zawodowa, mająca wysoką pozycję na arenie międzynarodowej – jest członkiem m.in. Międzynarodowej Federacji Księgowej (IFAC) oraz Europejskiej Federacji Księgowych i Audytorów Małych i Średnich Przedsiębiorstw (EFAA).

Stowarzyszenie Księgowych w Polsce realizuje swoje statutowe cele m.in. poprzez prowadzenie w różnych formach działalności edukacyjnej, informacyjnej i konsultacyjnej z dziedziny rachunkowości, finansów, podatków, analizy finansowej, przetwarzania danych, rewizji ksiąg, kontroli finansowo-księgowej, prawa gospodarczego i innych dziedzin pokrewnych.

Oddział Okręgowy w Łodzi Stowarzyszenia Księgowych w Polsce posiada bogatą ofertę edukacyjną, która obejmuje:

1. **Kursy Rachunkowości** – szkolenia przygotowujące do zawodu księgowego – ścieżka edukacyjna SKwP umożliwiająca uzyskanie tytułu *Dyplomowany księgowy*:
 - I stopień – Podstawy rachunkowości dla kandydatów na księgowego;
 - II stopień – dla kandydatów na specjalistę ds. rachunkowości – księgowego bilansistę;

- III stopień – dla kandydatów na głównego księgowego;
- IV stopień – dla kandydatów na dyplomowanego księgowego.

2. Inne kursy:

- Accounting Fundamentals – Podstawy rachunkowości w języku angielskim – NOWOSĆ na łódzkim rynku;
- Akademia Biur Rachunkowych – przygotowanie do pracy w biurze rachunkowym;
- Zatrudnienie i Płace – przygotowanie do pracy na stanowisku kadrowo-płacowym;
- Podatkowa księga przychodów i rozchodów – przygotowanie do samodzielnego prowadzenia księgowości małej firmy;
- Praktyczne aspekty podatkowe – doskonalenie wiedzy z zakresu prawa podatkowego;
- Rachunkowość budżetowa – przygotowanie do prowadzenia rachunkowości jednostek sektora finansów publicznych – I i II stopień zaawansowania.

3. Kursy komputerowe – warsztaty praktyczne.

4. Tematyczne szkolenia krótkie, które w swej treści dotyczą takich obszarów tematycznych jak:

- AKCJA EDUKACYJNA BILANS (zamknięcie ksiąg: od strony rachunkowej i podatkowej);
- Podatek od towarów i usług, w tym transakcje krajowe, wewnątrz-wspólnotowe oraz eksportowo-importowe;
- Podatki dochodowe (updop, updof);
- Rozliczanie dochodów uzyskanych za granicą (PIT);
- Prawo pracy;
- Prowadzenie i rozliczanie fundacji i stowarzyszeń, a także wspólnot mieszkaniowych;
- Różnice kursowe;
- Leasing – problemy bilansowe i podatkowe;
- Likwidacja spółki – obowiązki księgowe i podatkowe;
- Konsolidacja sprawozdań finansowych;
- Przeciwdziałanie praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu;
- Rozliczanie delegacji służbowych krajowych i zagranicznych;

- Rozliczanie projektów finansowanych z funduszy UE;
- Różnice kursowe;
- Spółki komandytowe;
- Analiza finansowa;
- Inwentaryzacja;
- Rozliczanie wynagrodzeń, w tym z tytułu umów cywilnoprawnych;
- Zakładowy Fundusz Świadczeń Socjalnych;
- Inne tematyczne – organizowane na potrzeby rynku [szczegółowa oferta znajduje się na stronie internetowej – www.lodz.skwp.pl].

Należy podkreślić, że kadre wykładowców stanowią wysokiej klasy specjalści, praktycy, w tym m.in. biegli rewidenci z renomowanych firm. Troska o wysoką jakość procesu kształcenia stanowi priorytet w działalności edukacyjnej Stowarzyszenia. Łódzki Oddział Okręgowy Stowarzyszenia Księgowych w Polsce dysponuje nowoczesną bazą lokalową i dydaktyczną.

Na uwagę zasługuje fakt nawiązania współpracy naukowej z Katedrą Rachunkowości Społecznej Akademii Nauk w Łodzi, w wyniku której powstają publikacje jako efekty realizacji wspólnych projektów badawczych.

Stowarzyszenie, ze swojej istoty zrzesza swoich członków, którymi mogą być w charakterze:

- **członków zwyczajnych** – osoby fizyczne związane zawodowo z rachunkowością i dziedzinami pokrewnymi, uczniowie szkół średnich, studenci kierunków ekonomicznych uczelni wyższych, emeryci i renciści;
- **członków zwyczajnych – dyplomowanych księgowych** – członkowie zwyczajni posiadający udokumentowane kwalifikacje dyplomowanego biegłego księgowego, biegłego rewidenta lub dyplomowanego księgowego lub równorzędne;

- **członków wspierających** – zakłady pracy i inne osoby prawne, organizacje lub instytucje, a także właściciele biur rachunkowych.

W ramach opłaty członkowskiej proponujemy:

- udział w bezpłatnych odczytach i spotkaniach środowiskowych,
- uczestnictwo w bezpłatnych konsultacjach,
- korzystanie ze zbiorów biblioteki – czytelní,
- oferty pracy.

Osobom poszukującym pracy, a także pracodawcom rekrutującym pracowników umożliwiamy korzystanie z ofert pracy zgłaszanych przez pracodawców regionu łódzkiego, a także składanie własnych aplikacji, które zostaną udostępnione zainteresowanym.

Uczestnicząc w działaniach proponowanych przez SKwP jego członkowie mają:

- okazję uzyskania odpowiedzi na nurtujące problemy zawodowe,
- szansę pogłębienia swojej wiedzy dzięki zapraszanim wykładowcom z wieloletnim doświadczeniem,
- możliwość podzielenia się swoimi spostrzeżeniami i uwagami.

Zapraszamy do współpracy i korzystania z naszych usług.

Bożena Wilk

Prezes Zarządu Oddziału Okręgowego Stowarzyszenia
Księgowych w Polsce, Oddział Okręgowy w Łodzi